

ПАСПОРТ

ФІЗИЧНА ОСОБА-ПІДПРИЄМЦЬ

Платеницька Ольга Анатоліївна

ЄДРПОУ 2060712684

03115, м.Київ, вул. Відпочинку 12 оф. 249

plate@i.ua

+38067 5042096

ПАСПОРТ

Київ 2020

ЗГІДНО
З ОРИГІНАЛОМ

ПАСПОРТ

об'єкта культурної спадщини

Фортеця (мур.)

(найменування об'єкта)

Вид	Тип	Категорія пам'ятки
Архітектура	Споруда	Національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

XVI ст. (сер. XV – сер. XVI ст., др. третина XVII ст.)

2. Місцезнаходження об'єкта:

Вінницька область, м. Бар, вул. Буняковського, 7, у парковій зоні на лівому березі річки Рів

3. Охоронний № пам'ятки:

№ 960

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узятий на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979 р. № 442 «Про доповнення списку пам'яток містобудування і архітектури Української РСР, що перебувають під охороною держави».

5. Наявність охоронних дошок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

Відсутні

6. Власник:

Державна власність України

7. Користувач:

Барська міська рада

8. Охоронний договір :

Охоронний договір не укладено

9. Функціональне використання:

сучасне	первісне	інші (протягом часу існування об'єкта)
Паркова зона загального використання, територія малоповерхової приватної забудови, територія релігійної громади,	З часів заснування (сер. XV ст.) – замок, з сер. XVI ст. – замок у складі системи міських укріплень, з другої	На поч. XIX ст. на території замку засновано міський парк.

територія братських поховань.	третини XVII ст. – фортеця.	
-------------------------------	-----------------------------	--

10. Історичні дані про об'єкт:

Бар розташований на вододілі Дністра й Південного Бугу, на лівому низькому березі річки Ров (допливу Південного Бугу), у закруті якої, на мису, знаходиться давня частина міста. За часів Київської Русі Барщина відносилася до літописного Побожжя. На правому березі річки знаходиться село Барські Чемериси, яке пов'язують з містом, що передувало появі лівобережного Бару і мало однойменну з річкою назву Ров. Під цією назвою місто позначено на картах 1540–1570 рр. З 1562 р. карти фіксують нову назву – Бар. У Барських Чемерисах, над ставом, збереглося мисове городище, яке народна традиція пов'язує з «литовським замком», а ймовірно – давньоруським укріпленням, що йому передувало. Джерела, що підтверджують цю інформацію, невідомі. Археологічні розкопки городища не проводилися.

Починаючи з середини XIII ст. Поділля перебувало під владою Золотої Орди. Перемога Великого князівства Литовського над Ордою у Синьоводській битві 1362 р. започаткувала майже столітню «литовську добу» в історії Поділля. Литовсько-руські князі, дбаючи про оборону краю від татар, створили мережу укріплених поселень і замків. Традиція відносить замок Ров до 1380 р., а 1386 роком датує надання йому грамоти польським королем Владиславом Ягеллом. Власник маєтності Ров Альберт Ровський згадується в грамоті князя Свидригайла 1401 р.

30 квітня 1435 р. польський король Владислав III Варненчик записав 100 гривень Яну Кмітовічу на містечко Ров («villa Row»), а 28 липня того ж року – 40 гривень на це саме містечко («villa nostra dicta Row sita in district et terra Cameneczensi»), але вже шляхтичу Георгію Кунцовичу. Це підтверджує факт існування Рову та конкуренцію за його придбання.

1443 р., король Владислав III записав 100 гривень шляхтичу Стогнєву Рею з Шумська на Ров і Ялтушків. У червні 1452 р. татари захопили «замок Ров» («castellum Row»), а Стогнєва Рея взяли у полон. Свідчення про «villa Row» (1435 р.) та про «castellum Row» (1452 р.) розділяє 17 років: саме за цей час містечко перетворилося на замок. Отже, або Георгій Кунцович, або Стогнєв Рей побудували або відновили замок на правому березі річки Ров – там, де тепер село Барські Чемериси. На плані міста 1678 р. зображено руїни мурованого баштового укріплення на правому березі Рову.

1456 року король Ян Казимеж дозволив руському воєводі Андрію Одровонжу викупити Ров у спадкоємців Стогнєва Рея. Одровонж перемістив місто на східний лівий берег р. Ров і модернізував його оборонну систему, збудувавши новий замок. Він врахував топографічні вади попередніх укріплень і збудував на протилежному, лівому березі річки в середині XV ст. нові фортифікації: майже квадратний в плані замок з чотирма мурованими наріжними вежами і одною надбрамною.

У джерелах 1485 р. Ров згадується як укріплене місто («oppidum»).

Починаючи з 1506 р. і аж до 1528 р. кочовики багаторазово вчиняли напади на Поділля. Мешканці Рову розбіглися по околицях, і поселення запустило. 1523 р., Рівське староство перейшло до королівської скарбниці. Його відродження розпочав Станіслав Одровонж. 1532 р. король Зигмунт I звільнив Ров від податків на вісім років, а 1537 р. – ще на 12 років, надавши місту пільгову грамоту на заселення. У грамоті 1538 р. Ров названо укріпленим містом («oppidum»).

Наступна і найсуттєвіша стадія урбаністично-фортифікаційної модернізації Рову відбулася наприкінці 1530-х – на початку 1540-і рр. і пов'язана з переходом міста у власність польської королеви Бони Сфорца, дружини польського короля Зигмунта I Старого. На краківському сеймі 1536-1537 рр. Бона Сфорца викупила Ров у Станіслава Одровонжа для проведення модернізації міста. 1540 р. місто отримало самоврядування за магдебурзьким правом і було перейменоване на Бар.

Нова назва міста, помилково інтерпретована дослідниками як аналог італійського міста Барі, на честь якого королева Бона ніби то перейменувала Ров, як встановлено О.Пламеницькою, мала інше походження. Королева Бона (як свідчить грамота 1540 р.) назвала місто «за простолюдною назвою», тобто від старослов'янського «бара» – болото, що відповідає топографії заболочених околиць міста.

З 1539 р. розпочалася реконструкція укріплень м. Бара і, зокрема, замку. Цими роботами керував староста Бару Альберт Стажеховський. Периметр міста було збільшено на схід і оточено бастіонними укріпленнями, а там, де річка, повертаючи, огинала розташоване на південному сході від замку місто з прямокутним ринком, він спорудив греблю, внаслідок чого з заходу, перед замком і мисом, утворився великий став. З протилежного боку замок було оточено валом і ровом, який завдяки підвищенню рівня води в ріці заповнювався водою. З півночі місто боровив замок.

Донедавна дослідники одностайно вважали, що до 1540 р. замок лівобережного Рову був дерев'яний, і спорудження мурованого замку належить А.Стажеховському. Цю думку спростовано О.Пламеницькою на основі перекладу «Ревізії» замку 1552 р. Поряд з характеристикою проведених А.Стажеховським робіт, у «Ревізії» відображено структуру і особливості зведеного Одровонжем замку, який мав п'ять мурованих башт, з'єднаних оборонними мурами, оточеними по периметру ровами й валами. За описом всі башти замку перебували в аварійному стані. Так, перша башта «відхилилася від частини стіни в напрямку замкового рову принаймні на половину ліктя»; друга башта «подібно відхилилася від стіни в напрямку того ж самого рову»; третя башта «відхилилася також від стіни більш ніж на половину ліктя». Четверта башта, в якій знаходилася мала брама («porta parva»), «відхилена також від стіни навпроти ставка з обох боків». «Відхилилися також стіни навпроти ставу по обидва боки [башти]». «П'ята башта, в якій велика брама» описана як «пристойна, проте погано та не міцно споруджена, тільки в одній такій великій стіні, після того як всі праці зі зміцнення були виконані, до тієї ж самої брами прикріпили мідну плиту з написом священної королівської величності...». Отже, плиту з ерекційним написом королеви Бони вмонтували в стіну старої надбрамної

башти після укріплення башти. Ревізор також занотував, що другою та третьою баштами «всі камери посуваються в землі, тому що на глинистій основі зведені». Латинське слово «самсгае» означає склепінчасті приміщення, тож відхилення мурованих стін було наслідком зсувів їх основи – склепінчастих казематів. Незадовільний стан мурованого замку через 15 років після гаданого будівництва його А.Стажеховським спростовує загальноприйняту версію щодо спорудження замку у 1537 р. Отже, мурований замок було споруджено попереднім власником Рову Одровонжем був квадратним в плані, з чотирма наріжними баштами і п'ятою надбрамною, що стояла посередині південного замкового муру. Наріжні башти ймовірно належали до поширеного в той час типу протобастіонних башт – «пунтоне», аналоги яких збереглися в замках Поділля – у Меджибожі, Бережанах, Сутківцях, Токах, Тереховлі, Кудринцях, Золотому Потоці, Рихті, Кам'янці-Подільському.

З 1556 р., після від'їзду Бони Сфорца до Італії розпочався поступовий занепад міста та замку.

Відбудову Бару розпочав 1612 р. коронний гетьман Станіслав Жолкевський, але масштабні роботи розгорнулися на початку 1630-х рр., коли Бар став резиденцією коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського, який перебував у Барі з 1623 по 1646 рр. Він залучив для будівництва нової цитаделі військових інженерів Гійома Левассера де Боплана та Себастьяна Адерса. Боплан повністю реконструював старий мурований замок, збільшивши його площу і збудувавши на прямокутному полігоні бастионне укріплення старої голландської школи з чотирма наріжними бастионами, яке, увібрало у себе залишки попереднього замку. Це припущення О.Пламєницької підтверджують археологічні дослідження 2007–2008 рр. В межах південно-східного бастиону на глибині близько 2,1–2,4 м від денної поверхні було відкрито фрагмент муру завтовшки 1,1–1,2 м, складений на вапняно-глинистому розчині, поверх якого напливав щільний шар глинистого ґрунту. Це свідчить, що після руйнації мур перебував просто неба. Правдоподібно мур належав залишкам замку А.Одровонжа.

Нове укріплення становило бастионну фортецю старої голландської школи, збудовану на прямокутному полігоні з чотирма наріжними бастионами. Її особливістю було те, що в плані абрис бастионів були різними. Напівбастионний фронт завдовжки 190 м, звернутий до ставу, було вирішено кліщовим способом оборони: посередині заламаної всередину куртини, яка утворювала вхідний кут, замість традиційного рavelіну було влаштовано редан. Протилежний бастионний фронт мав довжину 180 м, західний та східний – відповідно 170 м та 160 м. Зважаючи на асиметричність абрисів плану бастионів і напівбастионів, зі значною долею вірогідності можна припустити, що вони враховували абрис укріплень першого будівельного етапу (XV ст.), а також частково використовували оборонні мури попереднього замку. Мури було перебудовано: над старим бойовим ходом та білокам'яним карнизом, що відділяв похилу основу кам'яних мурів, було збудовано новий цегляний парапет з бійницями. Нижче карнизу мури вирішувалися похило, з

позитивним ухилом, а їхня підосва стояла на дні рову, що оточував фортецю. Двір спорудженого Л. де Бопланом укріплення був вищим за оточуючу місцевість. По периметру укріплення був вал, що також мав бойовий хід.

У 1640 р. на території фортеці спорудили арсенал. Його будував військовий інженер та архітектор, генерал артилерії коронної Кшиштоф Арчішевський.

Подальша доля фортеці, зумовлена військово-політичними подіями на Поділлі, в Україні й Польщі, пов'язана переважно з руйнаціями. 1648 – 1659 рр. Бар знаходився в центрі військових змагань між українськими козаками на чолі з Б. Хмельницьким та польсько-шляхетським військом. Місто неодноразово переходило з рук в руки. У 1652 р. замок став військовою резиденцією Б. Хмельницького, а через два роки знову перейшов до поляків. З 1659 р. його власником став київський воєвода Іван Виговський, при якому 1663 р. в замку на деякий час зупинявся польський король Ян Казимеж.

Нових руйнацій фортеця зазнала під час польсько-турецької війни 1672 – 1699 рр., коли місто двічі переходило з рук до рук.

З 1698 р., після звільнення Бара від турків, його власником стає Євстафій Виговський, який відразу продає його Георгію Любомирському.

Військові дії, що відбувалися в Барі протягом XVIII ст., завдали фортеці нових руйнацій. Вона потерпіла під час штурму і захоплення міста 1702 р. селянсько-козацьким військом під проводом Семена Палія (Гурка), а особливо у другій половині XVIII ст., під час розгрому Барської конфедерації – руху патріотичного військово-політичного об'єднання польської шляхти проти проросійської політики польського короля Станіслава Августа. 1768 р. барську цитадель було захоплено і значно зруйновано російськими військами під керівництвом Апраксина. Тоді ж було піддано руйнації залишки східних міських бастионних укріплень середини XVI ст., а також валів і ровів XV–XVI ст. південно-західної частини міста, через що на даний час в топографічній структурі міста вони не простежуються.

Протягом XIX ст. фортеці поступово руйнувалася. Наприкінці XIX ст. ще зберігалися куртини та мури бастионів, залишки ровів, а також напівзруйнований редан з західної частини (з боку ставу) та частково зруйновані південний, південно-східний та північно-західний бастиони заввишки 6-7 м періоду реконструкції Г.Л. де Боплана. Над карнизом, на висоті 5-6 м над землею, частково зберігалися парапет і бійниці. Усе це зафіксував на своєму малюнку Наполеон Орда в 1870-х рр. На початку XIX ст. у зв'язку з прокладанням вул. Буняковського фортечний рів з північно-східного боку було засипано, рівень денної поверхні піднято, і північний бастион та північно-східна куртина опинилися більше ніж на половину висоти під землею.

У фортеці ховали учасників громадянської війни 1914-1920 рр. В XIX ст. на території фортеці було організовано міський парк. У березні 1944 р. на території фортеці у братських могилах було поховано 477 радянських воїнів, які полягли під час визволення Барського району, а після закінчення війни – ще 53 воїни та партизани, тіла яких знаходили у різних місцях району. 1973 р. у фортеці

встановлено меморіал загиблим з монументом Невідомому солдату заввишки 3,5 метри. Нині від колись потужної фортеці збереглися окремі відтинки стін по периметру, змурованих з каменя, а вище білокам'яного карнизу – з цегли. На подвір'ї фортеці – засипані рештки склепінчастого мурованого арсеналу.

11. Відомості про сучасний стан об'єкту:

Розташування об'єкту і його роль у навколишньому середовищі	Вінницька область, м. Бар, вул. Буняковського, 7, у парковій зоні на березі р. Рів. Зараз є міським парком історичного центру міста, основна частина території об'єкту зайнята зеленими насадженнями та меморіалом загиблим з монументом Невідомому солдату (в межах замкового двору) та лугопарку (в межах території замкових ровів).
Ландшафт	Фортеця розташована на лівобережній (східній) надзаплавній терасі р. Рів і влаштованого на ній ставка Шершні. Територія тераси підноситься над берегом ставу на 11 м. Більшість території об'єкту зайнята парком (верхня частина укріплення) та лугопарком (територія фортечних ровів). Ставок Шершні у XVI ст. входив до складу системи укріплень середньовічного замку.
Опис об'єкту	Об'єкт військової (оборонної) архітектури – рештки бастионної фортеці 1620-1650-х рр., побудованої за староголландською системою з включенням раніше збудованих укріплень XV – середини XVI ст. План укріплення наближений до форми неправильного чотирикутника, з двома п'ятикутними бастионами неправильної форми на південно-східному та північно-східному кутах, з'єднаних прямою куртиною, а також двома бастионами кліщової форми на південно-західному та північно-західному кутах, з'єднаних з південно-західного боку (з боку ставу) куртиною з реданом посередині. Північно-західна та південно-східна куртини також прямолінійні. Загальні розміри фортеці в плані: 170 м (західний бік), 160 м (східний), 190 м (південний) і 180 м (північний). З південного заходу, північного заходу та південного сходу збереглися ділянки мурованих з каменя та цегли куртин, зведених в бутовій техніці, різних ступенів збереженості. Ескарпові мури куртин збереглися пересічно на висоту до 5 м, але заросли деревами та чагарниками. Більша частина куртин втратила лицьову поверхню і перебуває в аварійному стані. Найкраща збереженість південної та західної куртин, найгірша – східної та північно-східного бастиону, більша

	частина яких заходиться під землею. Південно-східна куртина та південно-східний і південно-західний бастіони знаходяться на території малоповерхової забудови, огорожені парканом. Підшви всіх куртин і бастіонів наразі засипані землею і їхній рівень потребує встановлення. Залишки ровів проглядаються перед північно-західною та південно-східною куртинами. Фортешний двір по відношенню до рівня берегової частини ставу знаходиться на висоті близько 11 м. Фортешний двір становить відносно рівну територію; в його центральній частині існує западина, пов'язана з артилерійськими обстрілами Другої світової війни. Територія засаджена деревами парку, утвореного в XIX ст. На території фортешного двору, в його північній частині, збереглася підземна частина споруди, яку пов'язують з арсеналом. Вона змурована з каменю, перекрита кам'яним склепінням. Вхід до неї наразі замуровано, обстеження не проводилось. Ділянка братських поховань розташована вздовж південно-східної куртини; пам'ятник Невідомому солдату, встановлений на меморіалі, знаходиться у задовільному стані.
Перебудови, втрати й історичні нашарування	Пам'ятка, зведена в др. пол. XV ст. як протобастіонне укріплення, зазнала часткової реконструкції в 1537–1540 р. Вона неодноразово руйнувалась упродовж XVII ст. внаслідок військових дій під час польсько-козацьких воєн та під впливом часу. Істотна перебудова відбулася в період 1730–1750 рр., коли протобастіонний замок перетворився на бастіонну фортецю старої голландської школи, яка дотепер повністю зберегла розпланування. Збереглися земляні вали та ділянки мурованих куртин. Підземна частина пам'ятки вимагає досліджень.
Наявність творів мистецтва та їх опис	Не збереглися
Опис території об'єкта	Територія об'єкту становить підвищену на 11 м по відношенню до заплави р. Ров обширну площадку загальною площею близько 2,5 га. Площадка становить колишній плац бастіонної фортеці з руїнами виступаючих по кутах наріжних бастіонів. Топографія площадки майже рівна, лише в центральній частині існують декілька западин – сліди попадання снарядів часів Другої світової війни. Частина території об'єкту знаходиться в користуванні приватних власників (ділянка західного бастіону і північно-

	західної куртини), кадастровий № 0520210100:01:105:0009, площа 0.0964 га та 0520210100:01:105:0005, площа 0.0296 га цільове призначення для будівництва і обслуговування житлового будинку господарських будівель і споруд; частина (східний бастион) у державній кадастровий № 0520210100:01:109:0008, цільове призначення для будівництва та обслуговування будівель громадських та релігійних організацій, площа 0.493 га; використовується УМПЦ св.Миколая; частина у комунальній власності (ділянка у замковому дворі, № 520210100:01:105:0087, для будівництва та обслуговування інших будівель громадської забудови, 0.029 га. Більша частина території об'єкту зайнята парком з листяними деревами. На території фортечного двору біля південно-східної куртини розташовано меморіал з братськими похованнями та пам'ятником Невідомому солдату.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акту технічного стану	Акт технічного стану від «10» березня 2020 р. додається.
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	Відсутні
Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку, вартість в гривнях	Майнова цінність не визначена.

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

- Двір фортеці (плац); - Південно-східний бастион (руїни); - Південно-західний бастион (руїни); - Північно-східний бастион (руїни); - Північно-західний бастион (руїни); - Північна куртина (руїни); - Східна куртина (руїни); - Південна куртина (руїни); - Західна куртина з реданом (руїни); - Залишки ровів; - Арсенал фортеці (льох).
--

13. Територія об'єкта:

Площа	Не визначена
-------	--------------

Опис меж території об'єкта	Межі території фортеці не визначено і в натуру не винесено. Північно-західна частина території пам'ятки (територія замкових ровів) знаходиться у приватній власності, (ділянка західного бастіону і північно-західної куртини) кадастровий № 0520210100:01:105:0009, площа 0.0964 га та 0520210100:01:105:0005, площа 0.0296 га, цільове призначення для будівництва і обслуговування житлового будинку господарських будівель і споруд); до східної частини північної куртини безпосередньо прилягає ділянка євангелістського храму з 3-поверховим молитовним будинком; зі сходу ділянка пам'ятки обмежена трасою вулиці Буняковського, із заходу територія межує із заплавною луком, пасовиськом та ставком Шершні, що був створений для захисту середньовічного замку та міста з південно-західного напрямку; з півдня територія пам'ятки (зокрема засипані рови) зайняті ділянкою УМІЩ св. Миколая (східний бастіон) у державній кадастровий № 0520210100:01:109:0008, цільове призначення для будівництва та обслуговування будівель громадських та релігійних організацій, площа 0,493 га; для будівництва та обслуговування інших будівель громадської забудови, 0.029 га.
----------------------------	---

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка	Збережені рештки укріплень фортеці характеризують розвиток фортифікаційного мистецтва XV – XVII сторічч, пов'язані з військовою історією Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Туреччини, та державотворенням України, а саме з подіями селянсько-козацького руху під керівництвом Северина Наливайка, польсько-козацьких війн 1640–1650-х рр., повстання під керівництвом Семена Палія, Барської конфедерації.
--	---

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація-розробник науково-проектної документації	Український державний інститут культурної спадщини (УДІКС) Міністерства культури України
Дата розроблення науково-проектної документації	28.11.2018
Дата і номер документа про затвердження	Лист Міністерства культури України щодо догодження науково-проектної документації від 24.04.2019 № 327/10-2/61-19

науково-проектної документації	
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	Комплексна охоронна зона № 1. Визначена в Історико-архітектурному опорному плані. Встановлена для об'єктів: <i>Замок</i>; Будинок, в якому жив видатний український письменник М. М. Коцюбинський; Братська могила 474 учасників громадянської війни і 453 воїнів Радянської Армії, загиблих при звільненні міста; Комплекс пам'яток Покровська церква з келіями (Кармелітський монастир); Дзвіниця Кармелітського монастиря; Успенський собор; другий корпус келії Кармелітського монастиря; Костьол Св. Анни (св. Миколая). <i>Межа комплексної охоронної зони № 1:</i> проходить від гирла потічка Горпинка на північний схід по каналу річища потічка, до рогу вулиць Буняковського та провулку Коцюбинського, далі на південний схід по вулиці Буняковського до перетину з вул. Г. Лободи, далі на північний схід по вул. Г. Лободи до перетину з вул. Йолтуховського, на південь по вул. Йолтуховського до перетину з вул. Буняковського, далі на південь західною межею будинків за адресою вул. Буняковського, 3, майдан Святого Миколая, 16, до північної межі районної жержавної адміністрації, далі на південь по західній межі районної державної адміністрації, східній стороні будинку «Укрпошта» до перетину з вул. Святого Миколая, на південний захід по вул. Святого Миколая до західної межі будинку за адресою Святого Миколая, 30, по межі будинку, далі на захід по межі ділянки до перетину з вул. Святого Миколая, на південь по вул. Святого Миколая до північної межі ділянки за адресою Святого Миколая, 9/1, по північній та західній межі ділянки на південь до східної межі ділянки за адресою вул. Монастирська, 38, далі на захід по південній межі ділянок за адресою вул. Монастирська, 46, на північ по вул. Монастирська до південної межі ділянки за адресою вул. Монастирська, 53, далі на захід по південній межі ділянки до північно-східної межі ділянки за адресою вул. Монастирська, 51, на захід по межі ділянки до русла річки Ров, далі на північ по лівому берегу річки Ров до місця впадіння потічка Горпинки у річку. <i>Площа комплексної охоронної зони – 18,26 га.</i> <i>(Схема меж додається)</i>

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Науковий звіт про археологічні дослідження у м. Бар Вінницької області у 2007 році.	2008	Інститут археології НАНУ. Відкритий лист за формою 1/2 № 227/0776 від 26.04 - 2007 р. виданий на ім'я Виногородської Л.І.	Архів Барської міської ради
Науковий звіт про археологічні дослідження у м. Бар Вінницької області у 2008 році.	2009	Інститут археології НАНУ. Відкритий лист за формою 1/2 № 098/0894 від 26.04 - 2008 р. виданий на ім'я Виногородської Л.І.	Архів Барської міської ради
Науково-проектна документація не розроблялася			

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Виконавець	Підрядна організація
Археологічні дослідження	2008 р.	Барська міська рада	Інститут археології НАНУ	
Археологічні дослідження	2009 р.	Барська міська рада	Інститут археології НАНУ	
Реставраційні роботи не проводились				

18. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали	- Виногородська Л.І. Науковий звіт про археологічні дослідження у м. Бар Вінницької області у 2007 році. Відкритий лист за формою 1/2 № 227/0776 від 26.04 - 2007 р. виданий Інститутом археології НАНУ на ім'я Виногородської Л.І. Київ, 2008. - Виногородська Л.І. Науковий звіт про археологічні дослідження у м. Бар Вінницької області у 2008 році. Відкритий лист за формою 1/2 № 098/0894 від 26.04 - 2008 р. виданий Інститутом археології НАНУ на ім'я Виногородської Л.І. Київ, 2008. - Гульдман В. Памятники старины в Подолии. (Материалы для составления археологической карты Подольской губернии). – Каменец-Подольский, 1901. – с. 115
------------------------	--

	4. Сецинский Е. Археологическая карта Подольской губернии // Труды XI Археологического съезда в Киеве. – Москва, 1901 – С.43, 89, 93.
Іконографічні матеріали	1. Справжній, точний та ортографічний план міста і замку Бар. Дипломатичний архів Міністерства закордонних справ Франції. (Опубл.: Я.Матвійшин. Живописні плани трьох українських замків-фортець з XVII ст. (Бара, Меджибожа, Чигирини) у Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ Франції. Історичне картознавство України. Збірник наукових праць. Львів – Київ – Нью-Йорк, 2004. С. 195–200. 2. <i>Orda N.</i> Album widoków gubernij Grodzieńskiej, Wileńskiej, Mińskiej, Kijowskiej, Wołyńskiej i Podolskiej bzrysowane przez Napoleona Ordę. Serya III. – Warszawa, 1877. – № 1.
Архівні матеріали	1. Исторические данные о возникновении города. Вінницький облдержархів, ф. Р 4510 (Винницкий областной отдел по делам архитектуры), оп. 1, од. зб. 2. 1944 р. 2. Замок Сигизмунда І. Вінницький облдержархів, ф. Р 4510, оп. 1, од. зб. 35. 3. Описание города. Вінницький облдержархів, ф. Р 4510, оп. 1, од. зб. 2, арк. 1–5. 4. Г. Бар. Схематический план города. Вінницький облдержархів, ф. Р 4510, оп. 1, од. зб. 2, арк. 6. 5. Залишки стін стародавньої кріпості, де в 1648 р. були розгромлені війська польської шляхти загонами Максима Кривоноса. (Паспорт пам'ятника). Вінницьке обласне управління культури, ф. Р-4971, оп. 1, од.зб. 40, арк. 1-2. 6. Поселение период Киевский Руси. Упоминается под названием Ров (1425). Винницкмй облотдел по делам архитектуры, ф. 4510, оп. 1, од.зб. 284 арк. 58.
Бібліографічні матеріали	1. <i>Акты</i> о заселении Юго-Западной России. Архив Юго-Западной России, VII, 2. Киев, 1890. 2. <i>Архив</i> Юго-Западной России. – Ч. VIII. – Т. 1. – Киев, 1893. – С. 63, 84 – 85. 3. <i>Бар. Замок, 1538 г.</i> Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. Том. 2. Киев, 1985. С. 13–14. 4. <i>Боплан Г. Л. де.</i> Опис України, кількох провінцій Королівства польського, що тягнуться від кордонів Московії та границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і веденням воєн. Київ: Наукова думка, 1990.

5. *Вердум Ульріх фон*. Щоденник подорожі, яку я здійснив у роки 1670, 1671, 1672... через королівство Польське. Жовтень. Львів, 1983. № 10.
6. *Виногородська Л.І.* Історико-археологічні дослідження Барської фортеці. Бр. Барська земля – кризь прищму століть. Бар, 2008. С. 434-439.
7. *Гваньїні О.* Хроніка Європейської Сарматії: упор. та перекл. з пол. Ю.Мицика. Київ, 2007. С. 417.
8. *Грушевський М.С.* Барское староство, исторические очерки (XV – XVIII в.) – Киев, 1894.
9. *Гульдман В.К.* Памятники старины в Подолии. Каменец-Подольский, 1901.
10. *Історія міст і сіл УРСР*. Вінницька область. – Київ, 1972. С. 113.
11. *Йолтуховський М.П.* Магдебурзьке право і самоврядування в місті Бар та його передмістях у XVI – на початку XX ст. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Вип. 19. Вінниця, 2011.
12. *Малаков Д.В.* По Восточному Подолью. Москва: Искусство, 1988. С. 36 – 51.
13. *Мальченко О.* Укріплені поселення Брацлавського, Київського і Подільського воєводств (XV – XVII ст.). – Київ 2001. – С. 93 - 96.
14. *Матвійшин Я.* 2004. Живописні плани трьох українських замків-фортець з XVII ст. (Бара, Меджибожа, Чигирина) у Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ Франції. Історичне картознавство України. Збірник наукових праць. Львів-Київ-Нью-Йорк, с. 195-200.
15. *Материалы* для истории местного управления. Акты Барского староства XV–XVI в. Архив Юго-Западной России, VIII, 1. Киев, 1893.
16. *Михайловський В.* Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434–1444). Український археографічний щорічник. Нова серія, 8/9. Український археографічний збірник, 11/12. Київ-Нью-Йорк, 2004. С. 227-265.
17. *Молчановский Н.* Очерк известий о Подольской земле до 1434 года (Преимущественно по летописям) // Сборник сочинений студентов Университета Св. Владимира. – Вып. VIII. – Киев, 1886.
18. *Памятники* градостроительства и архитектуры Украинской ССР (иллюстрированный справочник-каталог) в 4-х тмах. Т. 2. К., 1985.
19. *Пам'ятки* Подільської губернії. С.Таранушенко. Харківський приватний музей міської садиби. Харків, 2013.

20. **Плaменицька О.** Барський замок. Військово-історичний альманах. - № 2 (5). - 2002. - С. 100-107.
21. **Плaменицька О.** Барська фортеця. Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. - Київ-Бар, 2016. С. 89-92.
22. **Плaменицька О.** Бар в Подоллі - «città ideale»: хронологія еволюції міста-фортеці. Revista Arta. Seria arte vizuale, XXVII, 1, Chişinău, 2018. p. 14-23.
23. **Плaменицька О.** Бар - «città ideale» Східного Поділля (до питання стадіального розвитку міст-фортець). Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Number 11. Chełm-Lviv, 2019. С. 181-198.
24. **Подолінний А.** Місто Бар. Путівник. Одеса: Маяк, 1990.
25. **Регеста.** Жалувана грамота польського короля Владислава Варненчика Яну Кмитовичу на володіння с. Ров з записом 100 гривень. 1435 р. Inventarium. Lutetiae Parisiorum, 1862.
26. **Сіцінський Є.** Оборонні замки Західного Поділля XIV - XVII ст. (Історично-археологічні нариси) // Записки наукового товариства ім. Шевченка. - Київ, 1928. - С. 91.
27. **Сторожук А.** Подільський Бар та його околиці: Історія та сучасність. (Події, особистості, факти). Навч. Посібник. - К., 2010
28. **Челеби Эвлия.** Книга путешествия. - Вып. I. - Москва, 1961. - С. 55
29. **Antoni J.** Zameczki podolskie na kresach multańskich. T. III. Bar nad Rowem. - Warszawa, 1880. - S. 118 - 119.
30. **Długosz J.** Dziejów polskich ksiąg dwanaście. Ks. XI, XII. Dzieła wszystkie, V; IV, w Krakowie, 1869. S. 112-113.
31. **Gruszecki A.** Bastionowe zamki w Małopolsce. - Warszawa, 1962. - S. 28 - 33.
32. **Bernar Pretwicz** i jego apologia na sejmie 1550 r. Spisał J.T.L. Biblioteka Warszawska. - Warszawa, 1866. - T. 3. - S. 52
33. **Liske X.** Cudzoziemcy w Polsce. Lwów, 1876. S. 156-157/
34. **Łoza S.** Architekci i budowniczowie w Polsce. Warszawa, 1954. S. 23.
35. **Ljubomirski J.T.** Bernard Pretwicz i jego Apologia na sejmie 1550 r. Biblioteka Warszawska, III. Warszawa, 1866. s. 44-59.
36. **Matricularum Regni Poloniae** summaria, excussis codicibus, qui in chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur. Contextguit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski. - Varsoviae, 1905. - Pars I. 1447 - 1492. - IV. S. 11
37. **Nowak T.** Polska technika wojenna XVI - XVIII w. Warszawa, 1970.

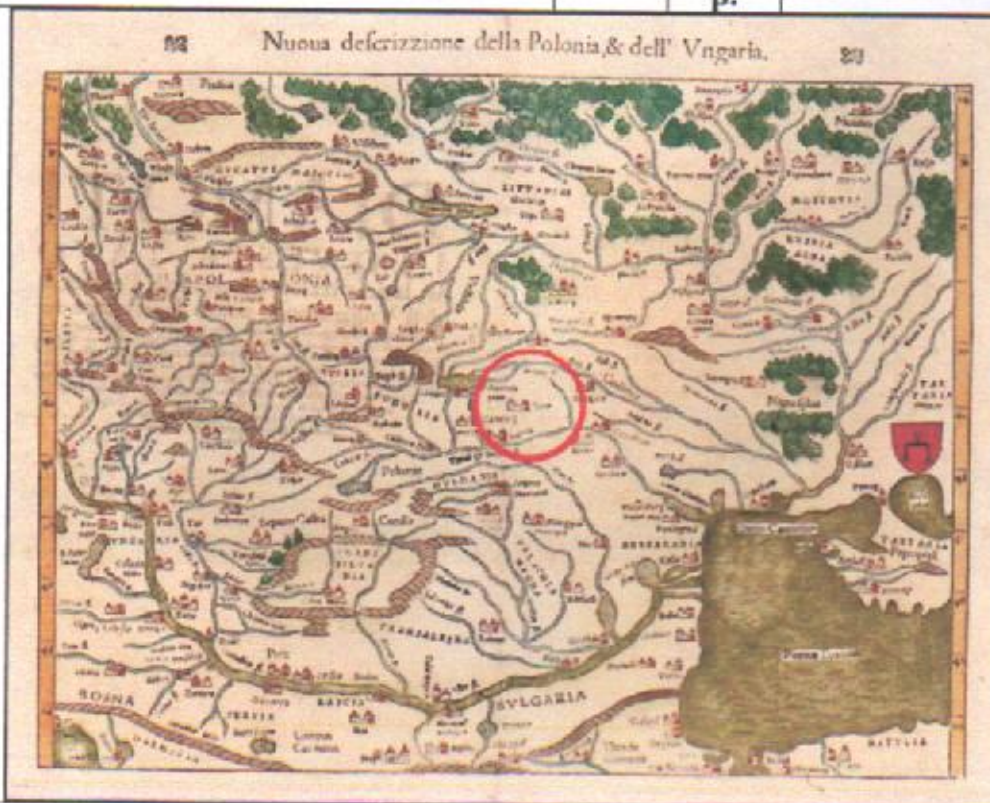
	38. <i>Przeddziecki A.</i> 1841. Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. Wilno. 39. <i>Słownik geograficzny</i> królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich. – T. I. – Warszawa. – 1880. – S. 100. 40. <i>Tsytsyurska V.</i> Projekt rewaloryzacji twierdzy w Barze. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку». Київ-Бар, 2014. S. 24–42. 41. <i>Wojciechowski Z.</i> Zygmunt Stary (1506–1548). Warszawa, 1946.

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата викона- н-ня	Виконавець
АРХІВНІ ПЛАНИ			
Ров (Бар) на карті Себастьяна Мюнстера	1	1550 р.	Себастьян Мюнстер

Ров на карті Себастьяна Мюнстера	1	1560 р.	Себастьян Мюнстер
----------------------------------	---	------------	-------------------

Бар на карті Вацлава Грудецького

1

1562

Вацлав

р. Грудецький

Бар на карті Вацлава Грудецького

1

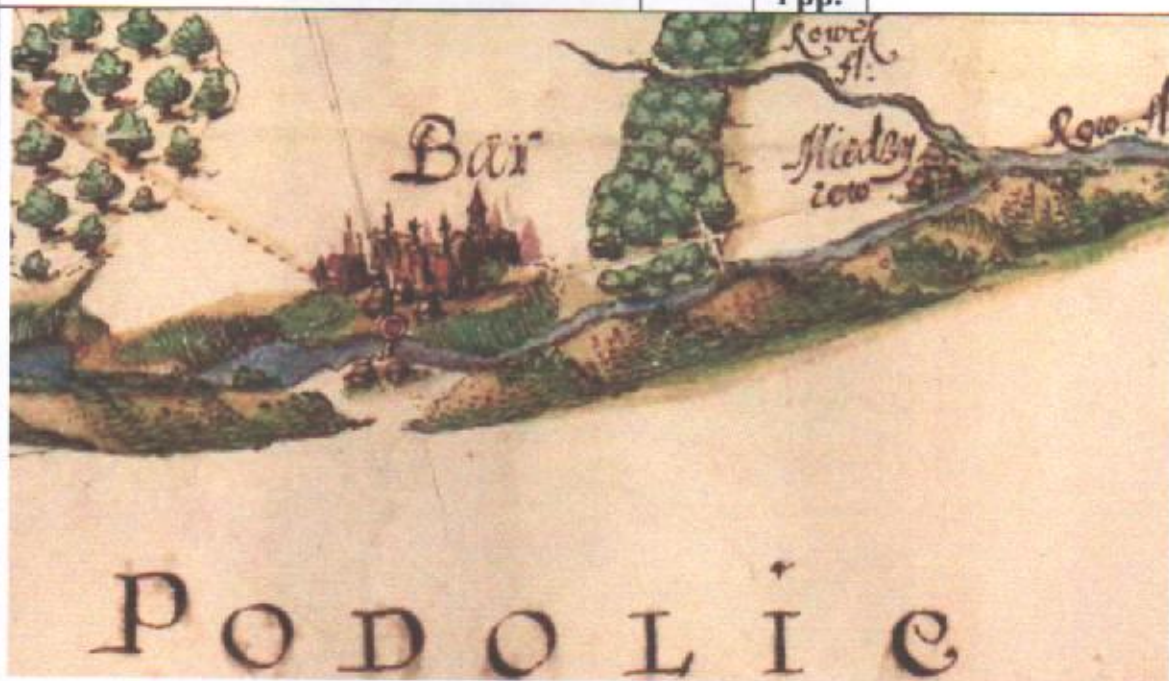
1570

Вацлав

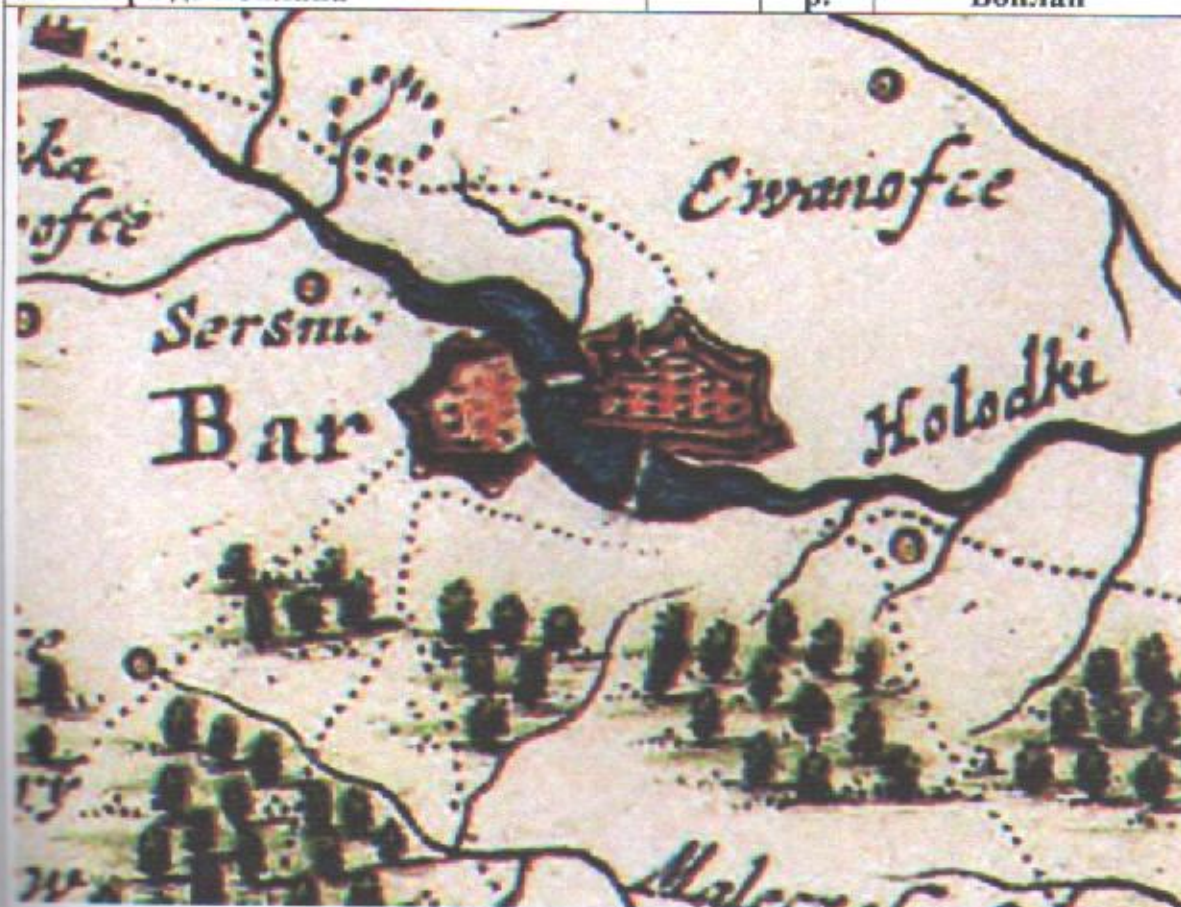
р. Грудецький

Бар на карті з Військового архіву Угорщини	1	1650- і – 1660- і рр.	
---	---	--------------------------------	--

Укріплення Бара на карті Гійома Левасера де Боплана	1	1660 р.	Гійом Левасер де Боплан
--	---	------------	----------------------------

Бар на карті Жана Блау

1

1670

Жан Блау

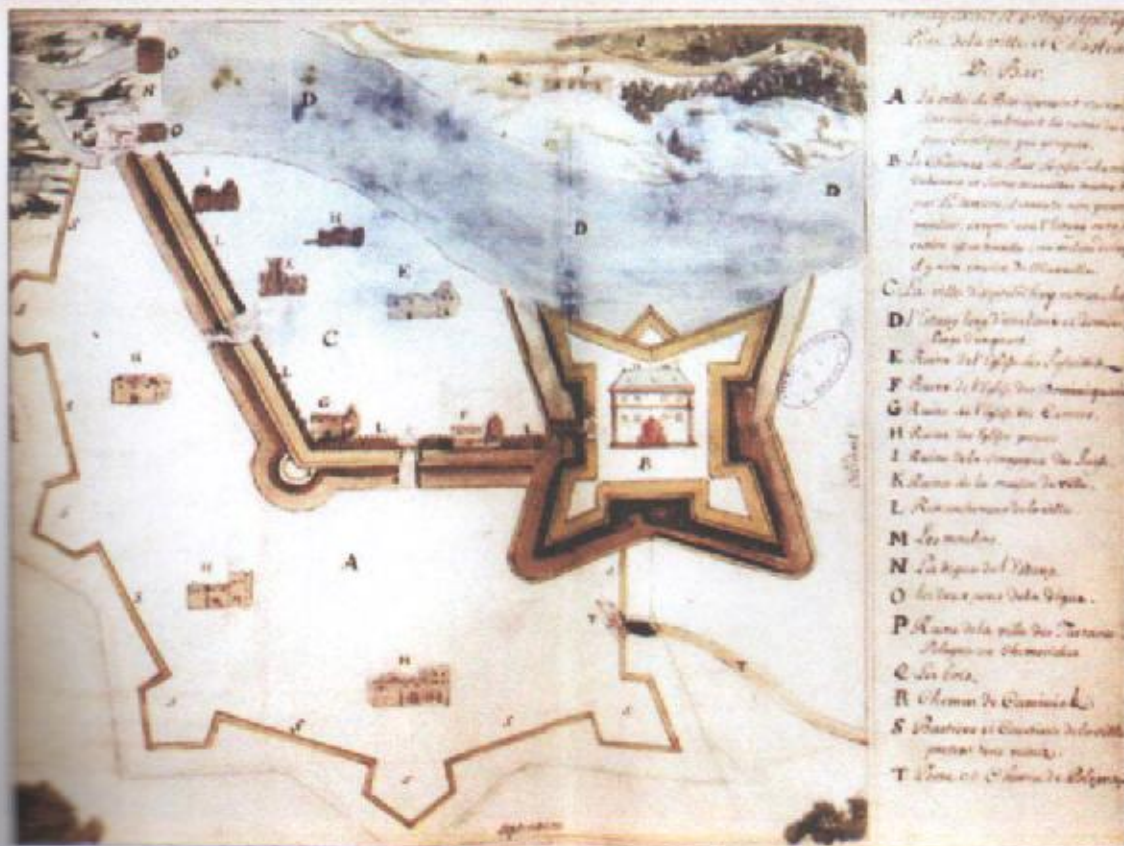
р.

План м. Бара. Архів іноземних справ,
Париж

1

1678 р.

План міста Бара. Оригінал зберігається в
Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères de France à Paris

План фортеці м. Бара. Фрагмент плану
з Архіву іноземних справ у Парижі

1

1678 р.

Укріплення Бара на карті Річчі Заноні

1

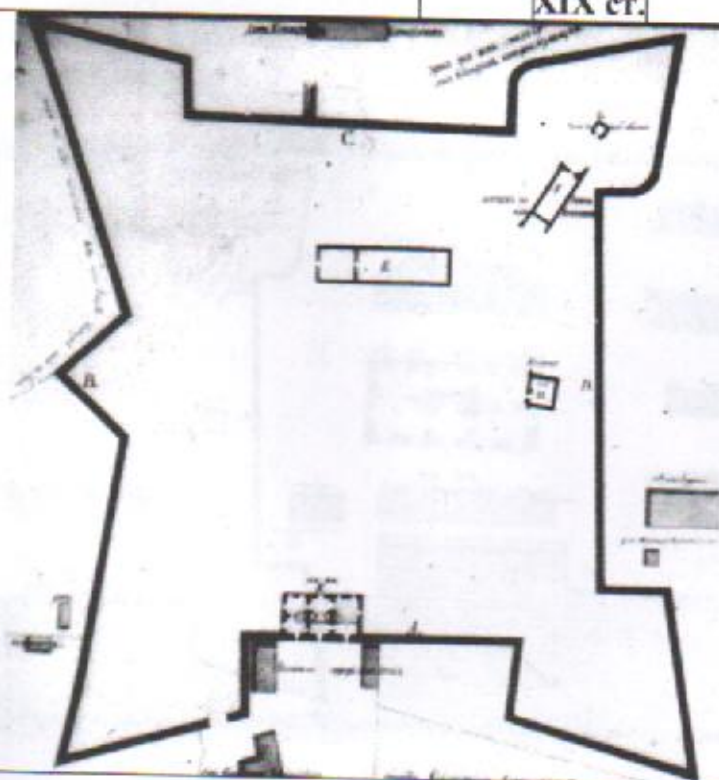
1767 р. Річчі Заноні

Кін.
XVIII
— поч.
XIX ст.

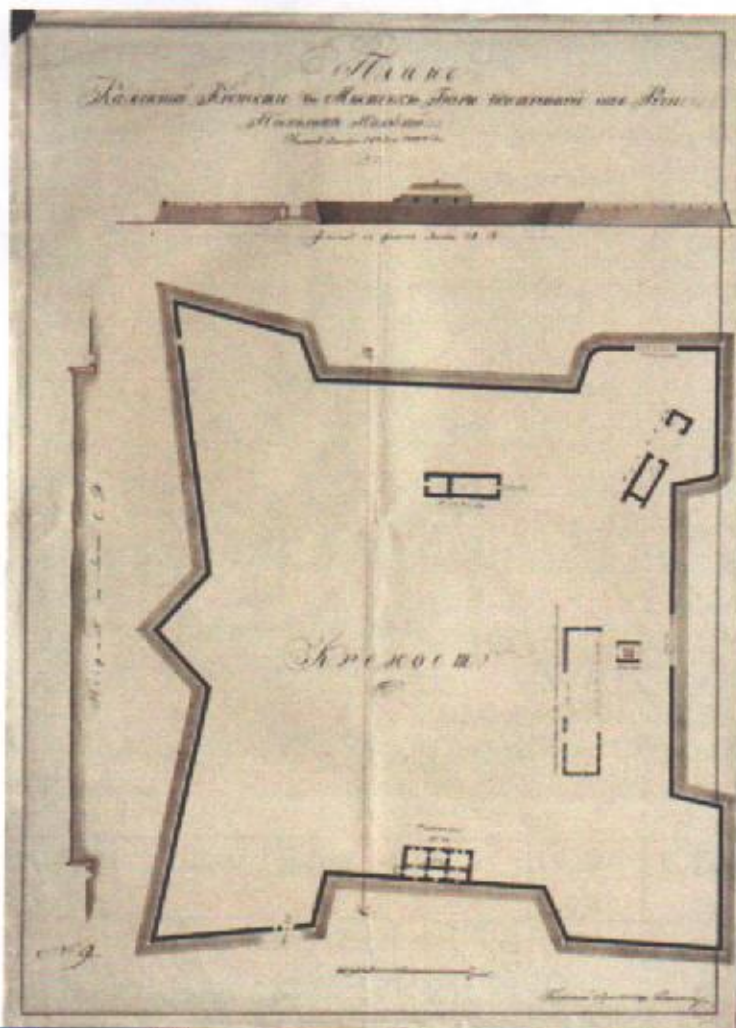
Кін.
XVIII
— поч.
XIX ст.

План Барської фортеці. РДІА, СПб, ф. 1220

1

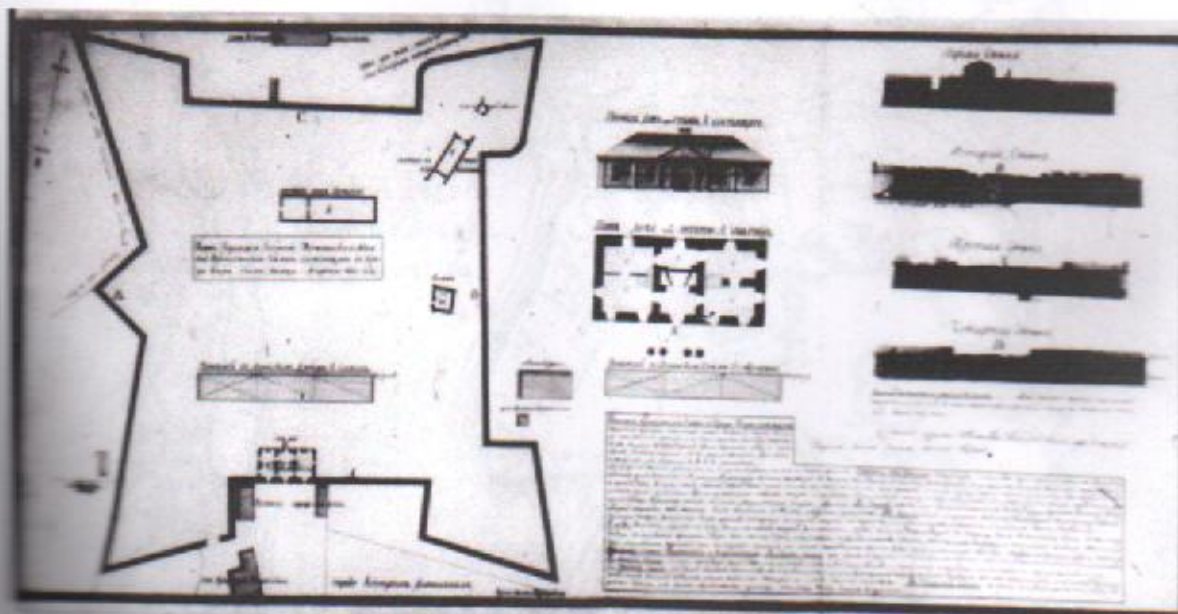
1808 р.

План та опис Барської фортеці. РДІА, СПб, ф. 1283, оп. 168, од.зб. 12

1

1820 р.

Схематичний план міста Бара і фортеці

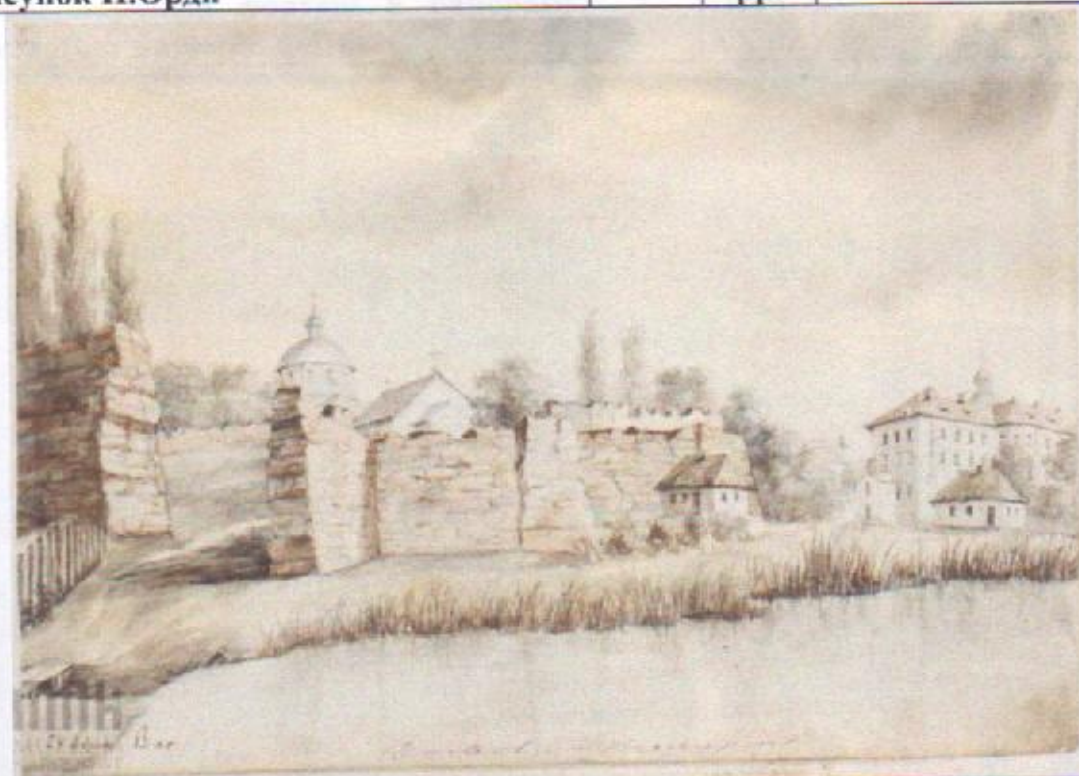
ГРАВІЮРИ, РИСУНКИ

Вид Барської фортеці з боку ставу.
Рисунок Н.Орди

1

1870-і
рр.

Наполеон Орда

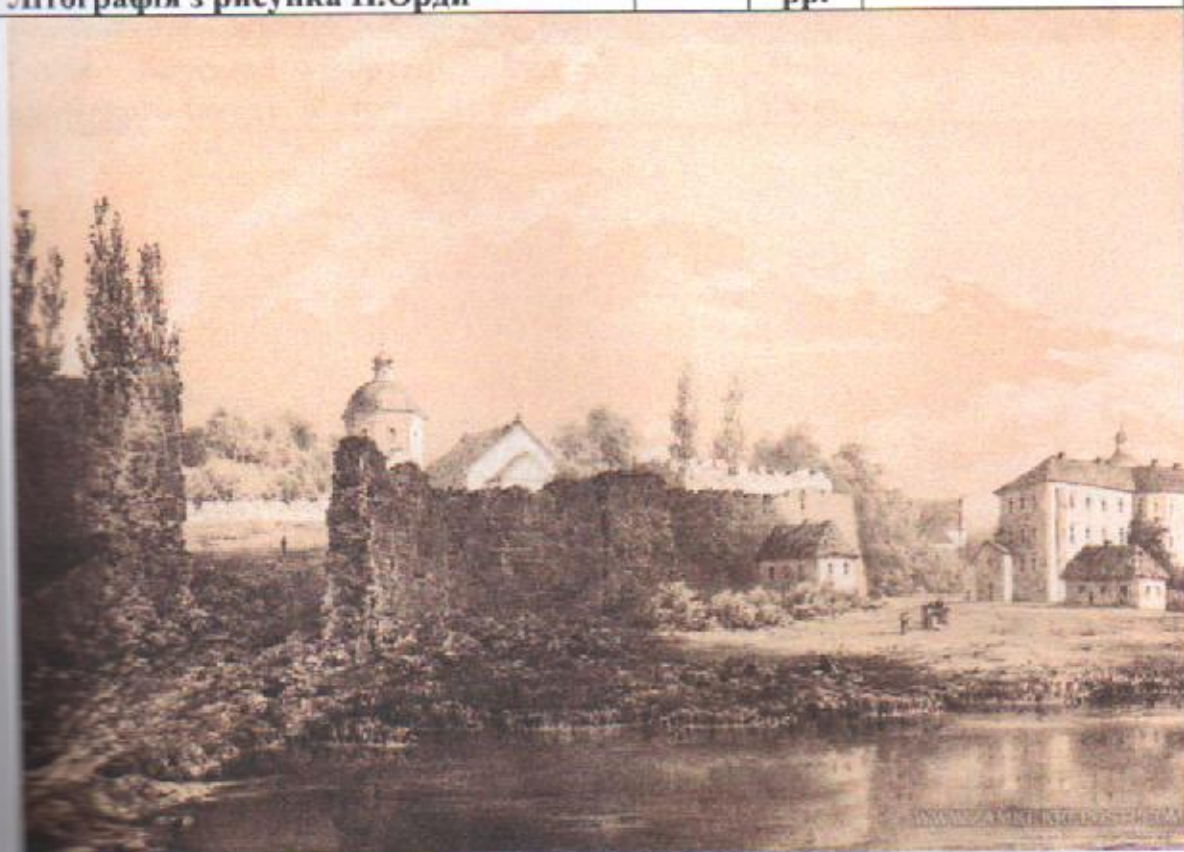

Вид Барської фортеці з боку ставу.
Літографія з рисунка Н.Орди

1

1870-і
рр.

Наполеон Орда

АРХІВНІ НАТУРНІ ФОТОГРАФІЇ першої половини ХХ ст.

Руїни Барської фортеці в панорамі міста. Вид з півдня. Фото

1

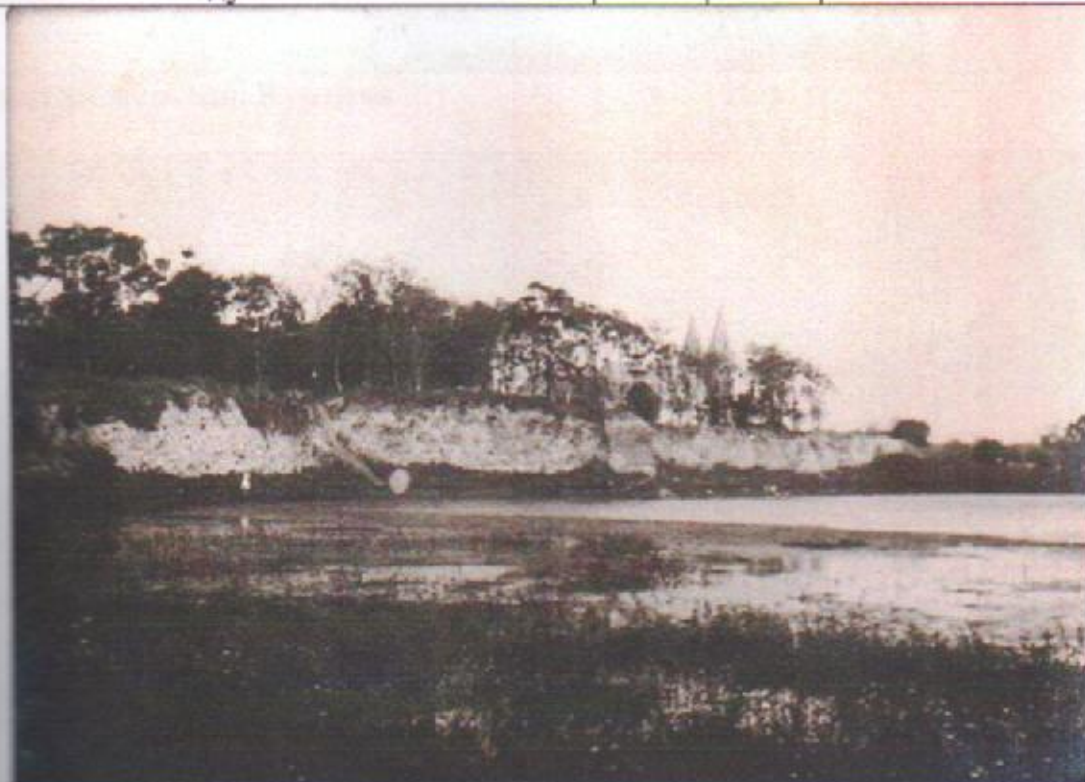
Поч.
ХХ ст.

Руїни Барської фортеці. Вид з північного заходу. Фото

1

Поч.
ХХ ст.

Руїни Барської фортеці. Вид з
північного заходу. Фото

1

Поч.
XX ст.

Руїни Барської фортеці. Фото

1

Поч.
XX ст.

Барська фортеця. Куртина

1

Поч.
XX ст.

Вхід до фортеці з вул. Монастирської

1

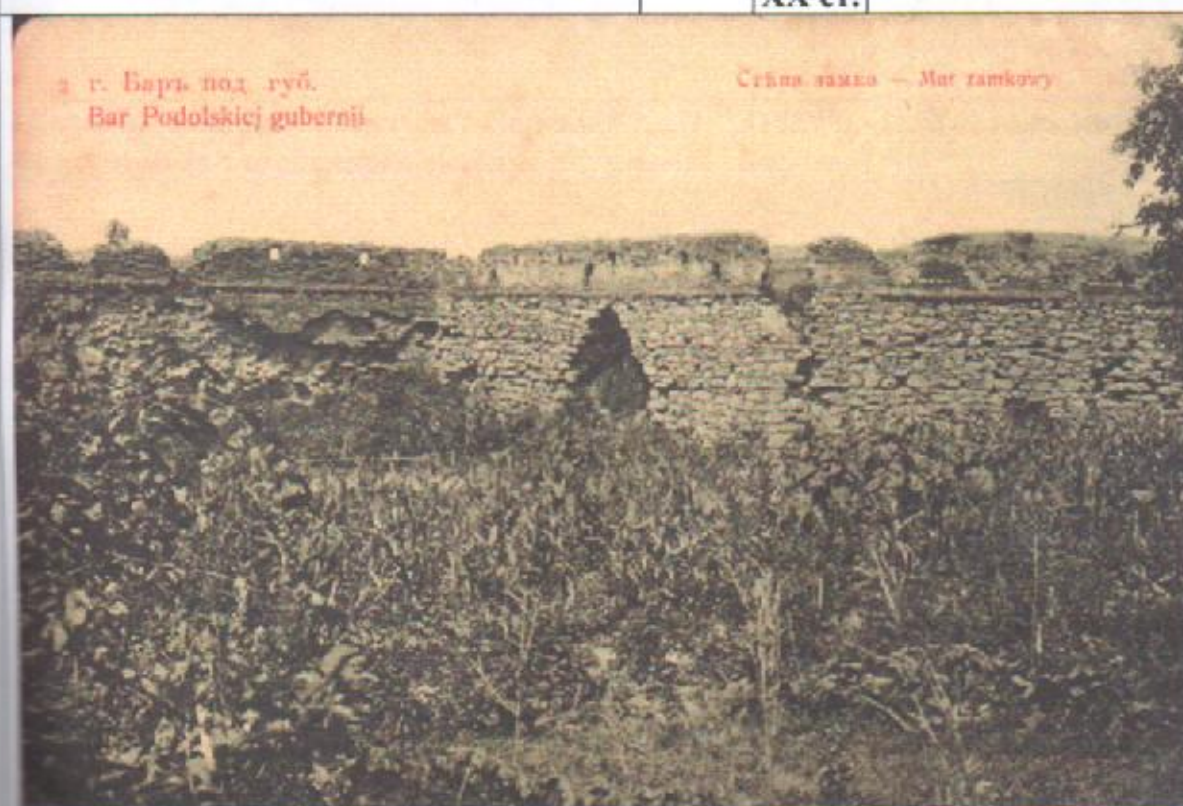
Поч.
XX ст.

Барська фортеця. Куртина

1

Поч.
XX ст.

Редан Барської фортеці. Вид з заходу

1

1930 р.

П.Жолтовський

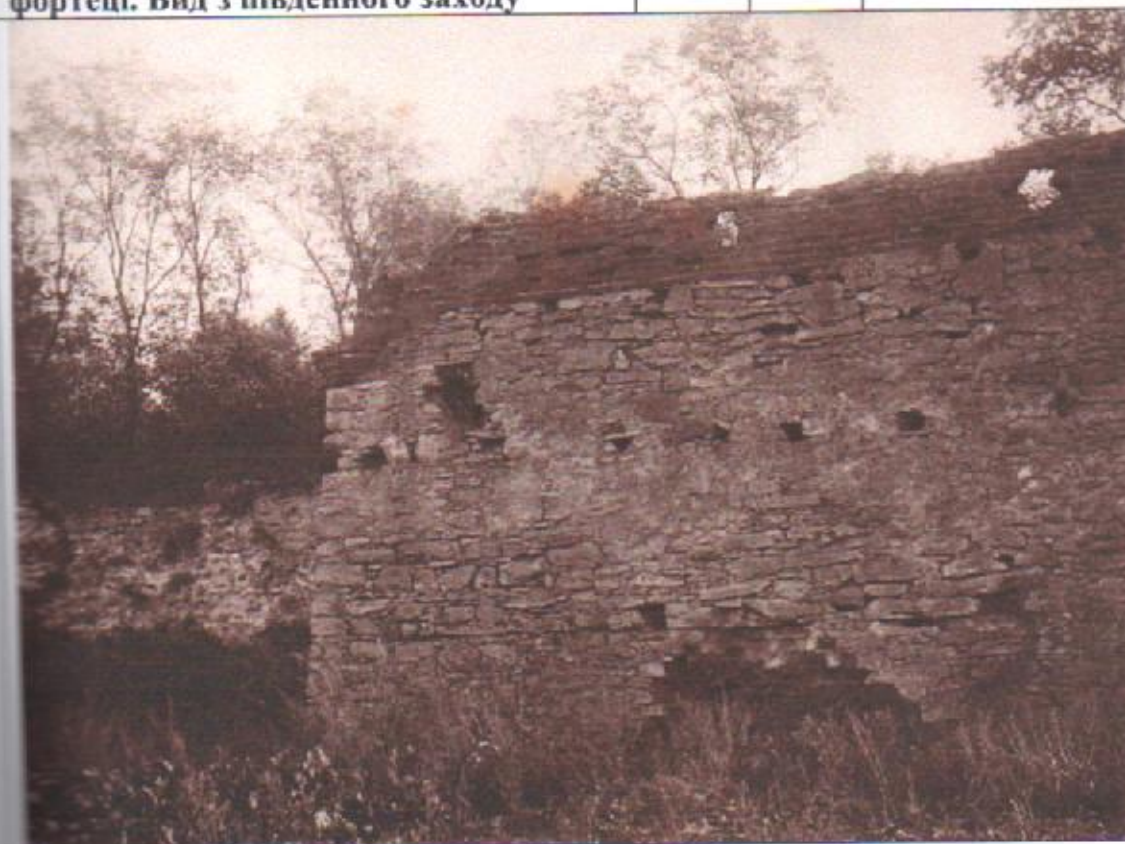

Південно-західний бастіон Барської фортеці. Вид з південного заходу

1

1930 р.

П.Жолтовський

Південно-західний бастион Барської фортеці.

1

1930 р.

П.Жолтовський

м. Бар, замок, південно-західний бастион, фото П. Жолтовського, 1930 р.

Північний мур Барської фортеці

1

1930 р.

П.Жолтовський

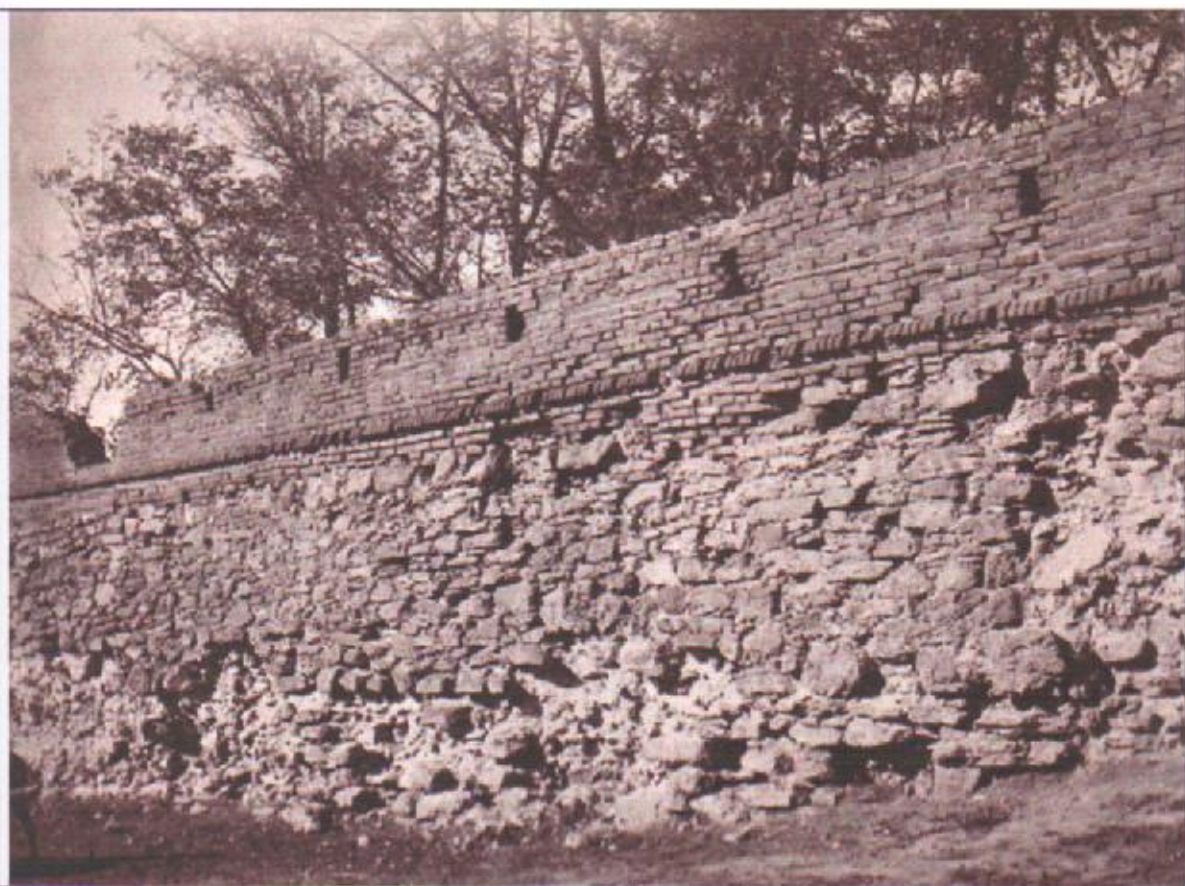
м. Бар, замок, північний мур, фото П. Жолтовського, 1930 р.

Куртина Барської фортеці

1

1948 р.

М.Калечиць

Куртина Барської фортеці

1

1948 р. М.Калечиць

МАТЕРІАЛИ ОБМІРНОЇ ФІКСАЦІЇ ТА НАТУРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Цифрова модель рельєфу фортеці

1

2019 р.

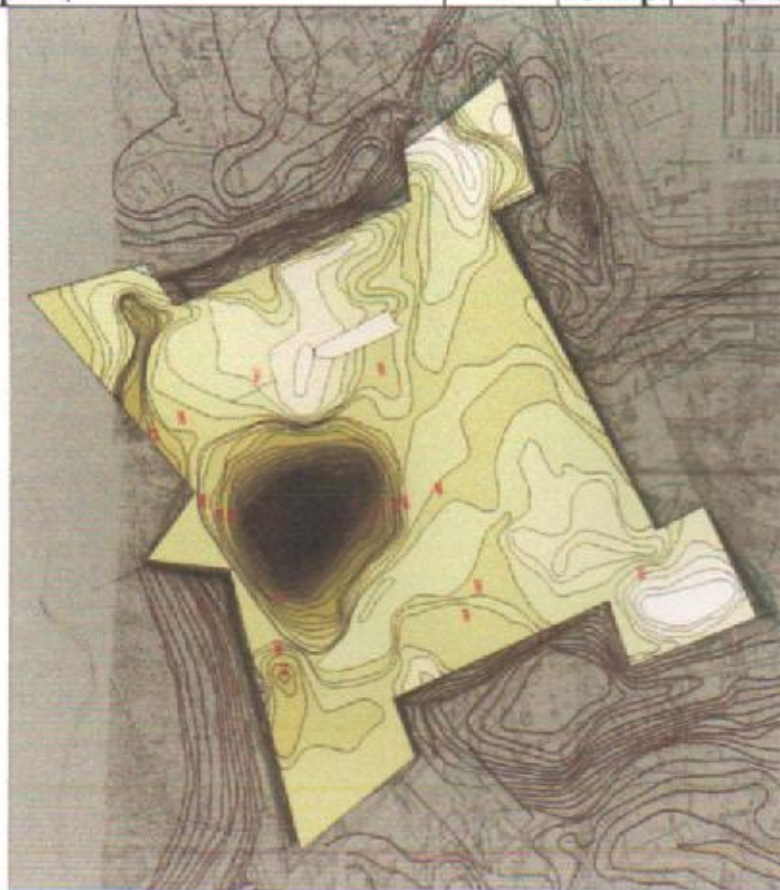

р. 10а

Геомана фортеці

1

2012 р. В.Цицюрська

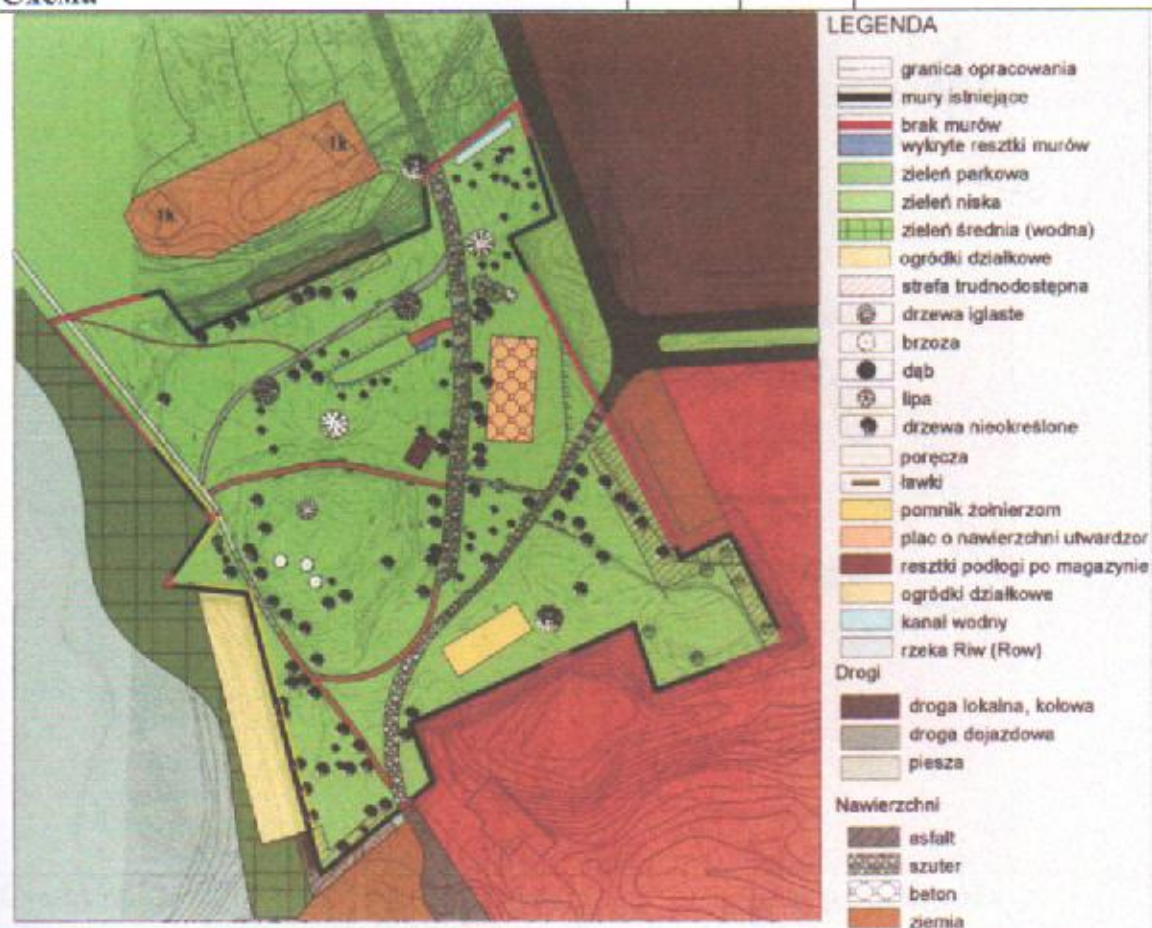

Сучасний стан території фортеці.
Схема

1

2012 р.

В.Цищорська

Картограма втрачених ділянок куртин
і бастіонів фортеці

1

2012 р.

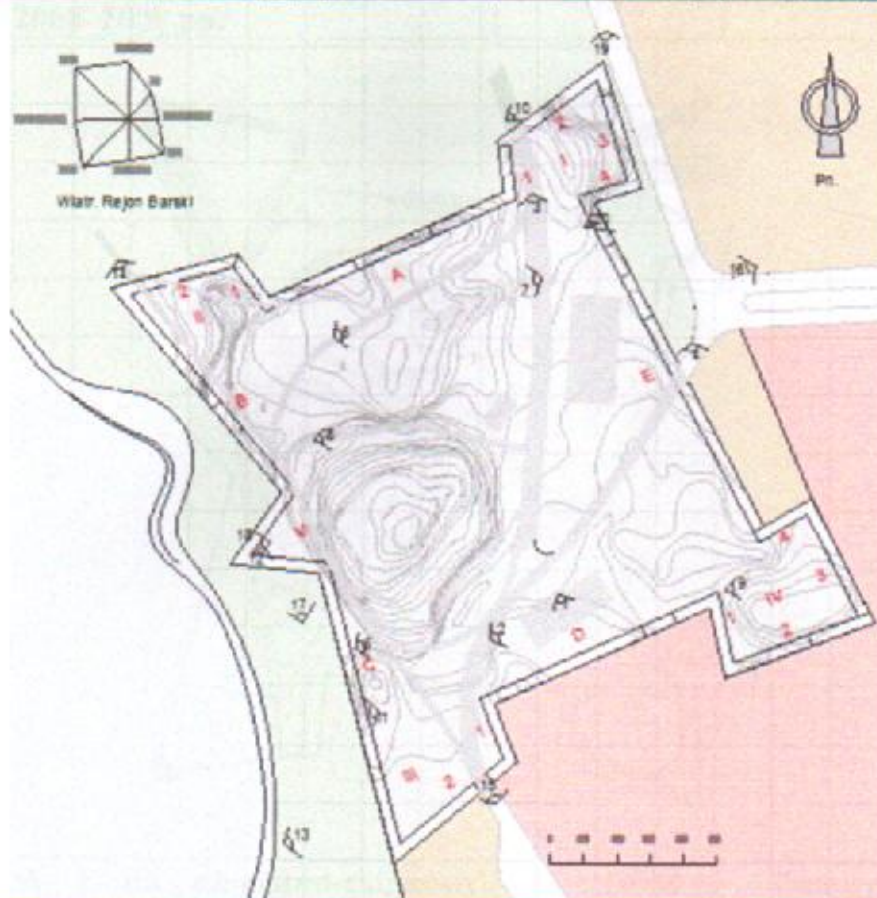
В.Цищорська

Схематичний обмір плану фортеці

1

2012 р. В.Цицюрська

Суміщення абрису укріплень фортеці
(за архівними планами) з аерофото-
зйомкою

1

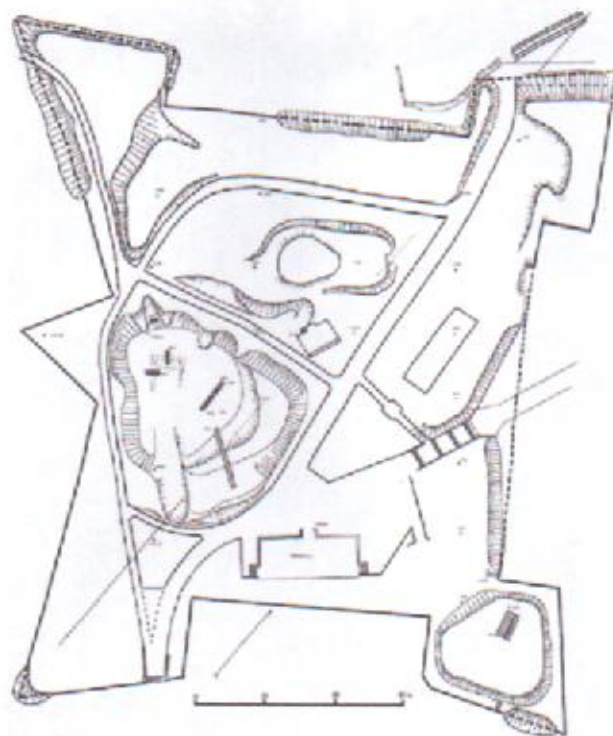
2019 р. Т.Щерба

Схема локалізації археологічних розкопів 2008–2009 рр.

1

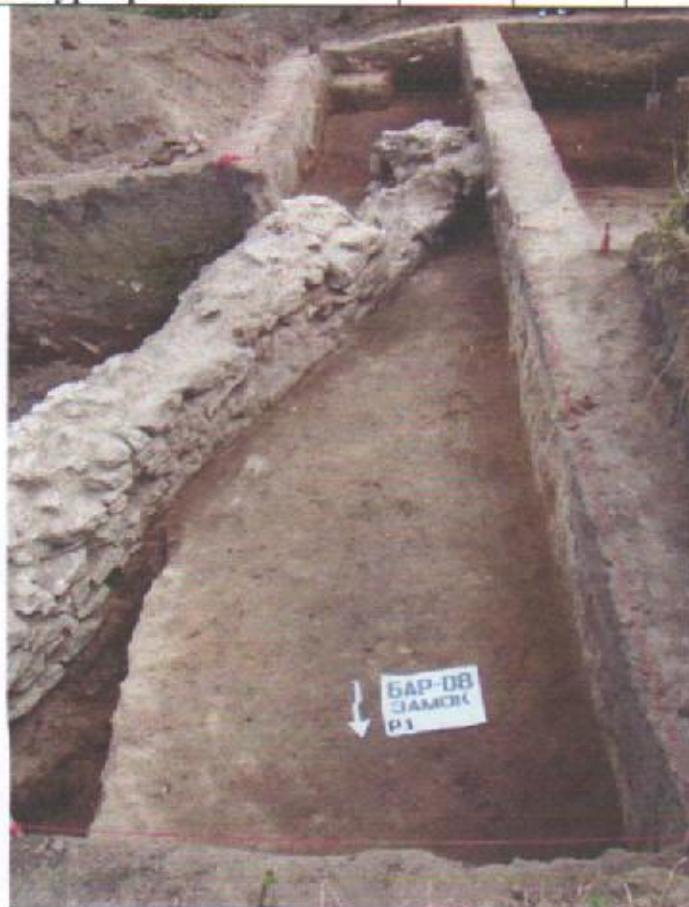
2009 р. Л.Виногородська

Розкоп № 1 на південно-східному бастіоні. Давній мур в розкопі

1

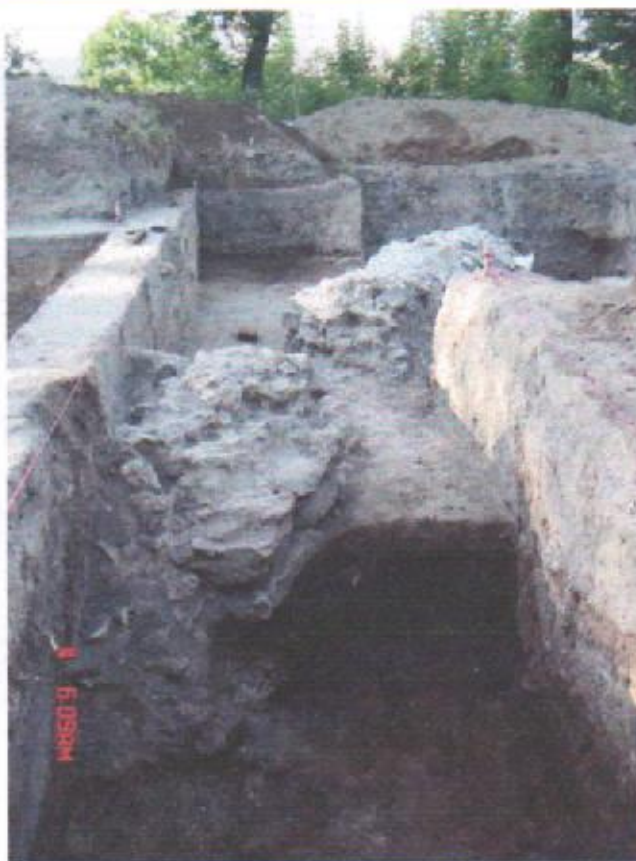
2008 р. Л.Виногородська

Розкоп № 1 на південно-східному
бастіоні. Давній мур в розкопі

1

2008 р. Л.Виногородська

Розкоп № 1 на південно-східному
бастіоні ті південна куртина.
Загальний вигляд

1

2009 р. Л.Виногородська

Південно-східний бастион. Розкоп № 1.
Стратиграфія давнього муру 3
нашаруваннями

1

2009 р.

Л.Виногородська

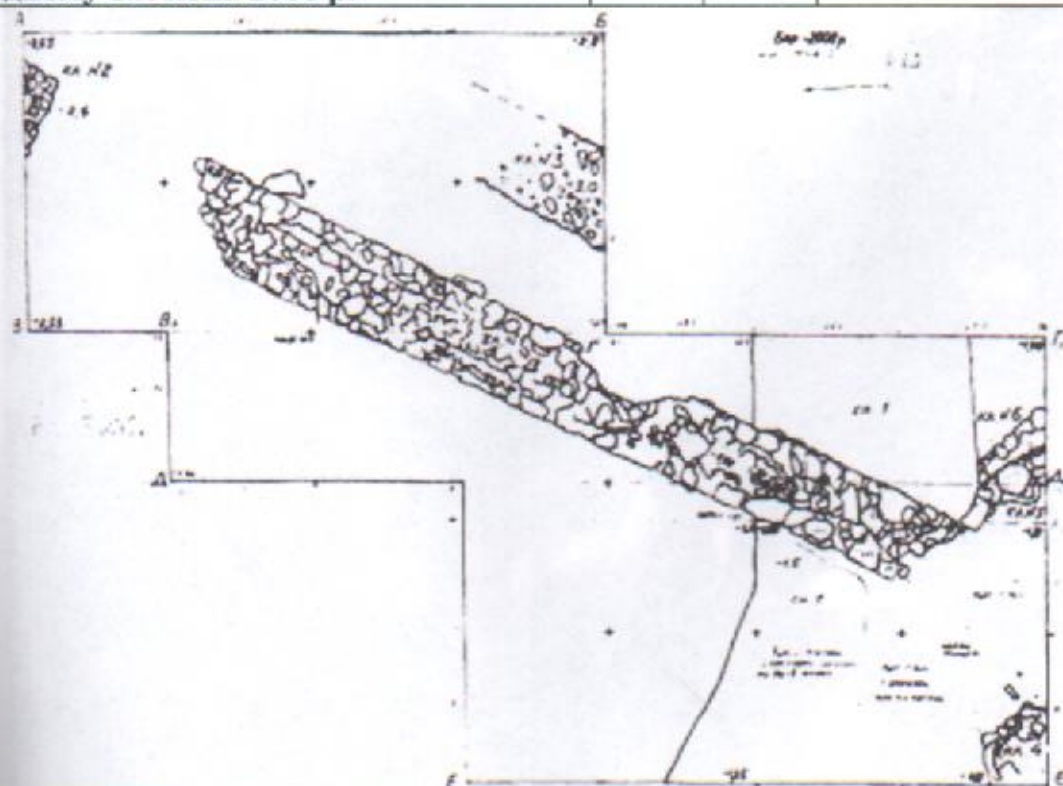

План розкопу № 1 на південно-
східному бастионі. 2008 р.

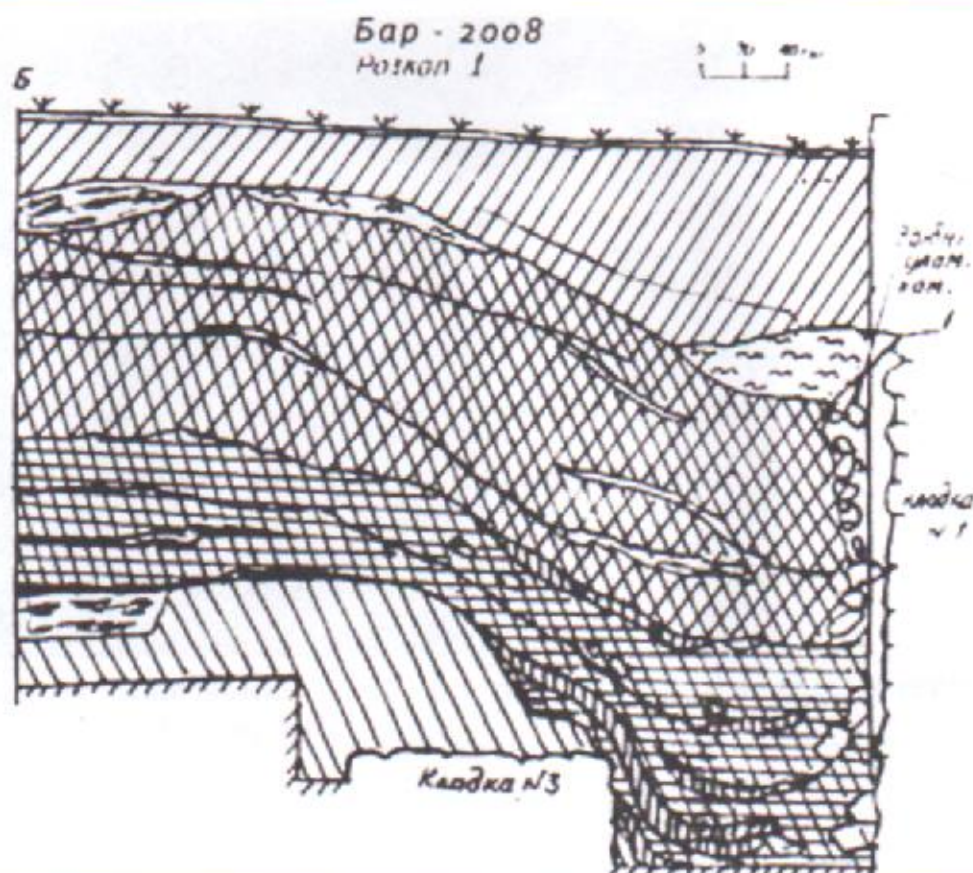
1

2008 р.

Л.Виногородська

Стратиграфія розкопу № 1 на південно-східному бастіоні. 2008 р.	1	2008 р.	Л.Виногородська
---	---	---------	-----------------

Льох замкового арсеналу. Вхід. Вид зі сходу. Загальний вигляд.	1	2008 р.	Л.Виногородська
--	---	---------	-----------------

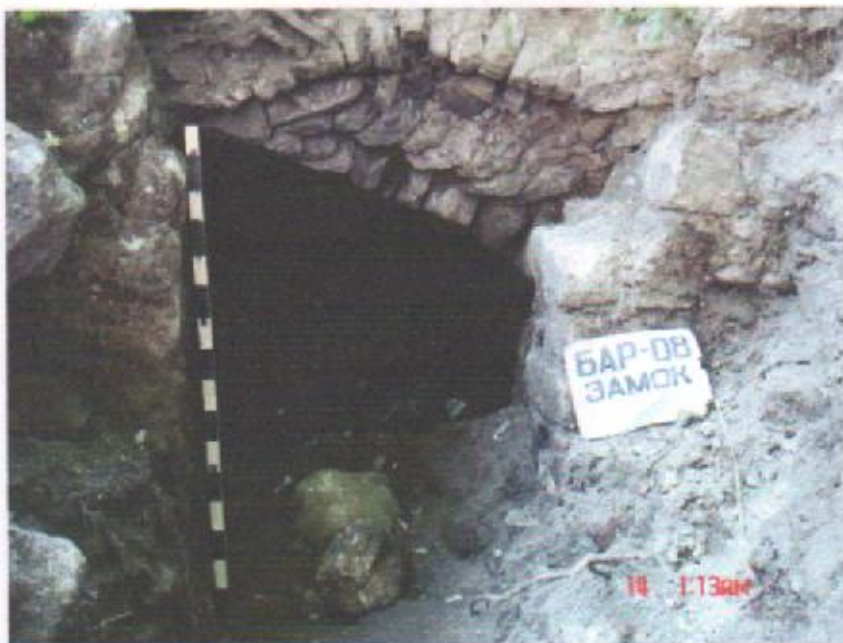

Вхід до льоху фортечного арсеналу.
Вид зі сходу.

1

2008 р.

Л.Виногородська

Суміщення топозіомки 1980 р. та
плану кін. XVIII – поч. XIX ст.

1

2018 р.

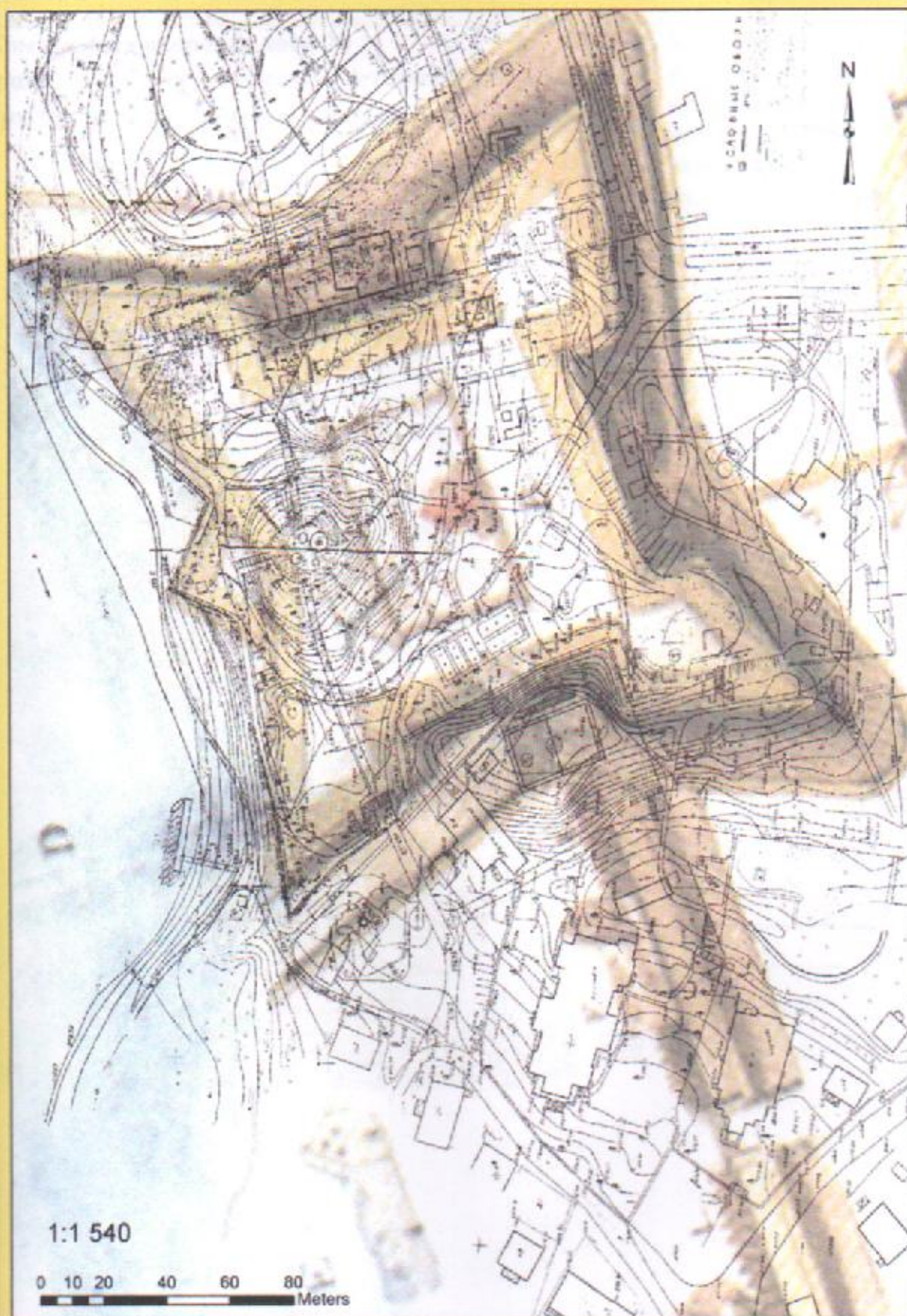
О.Пламєницька

Суміщення топографічної 1980 р. та
плану 1678 р.

1

2018 р. О.Пламєницька

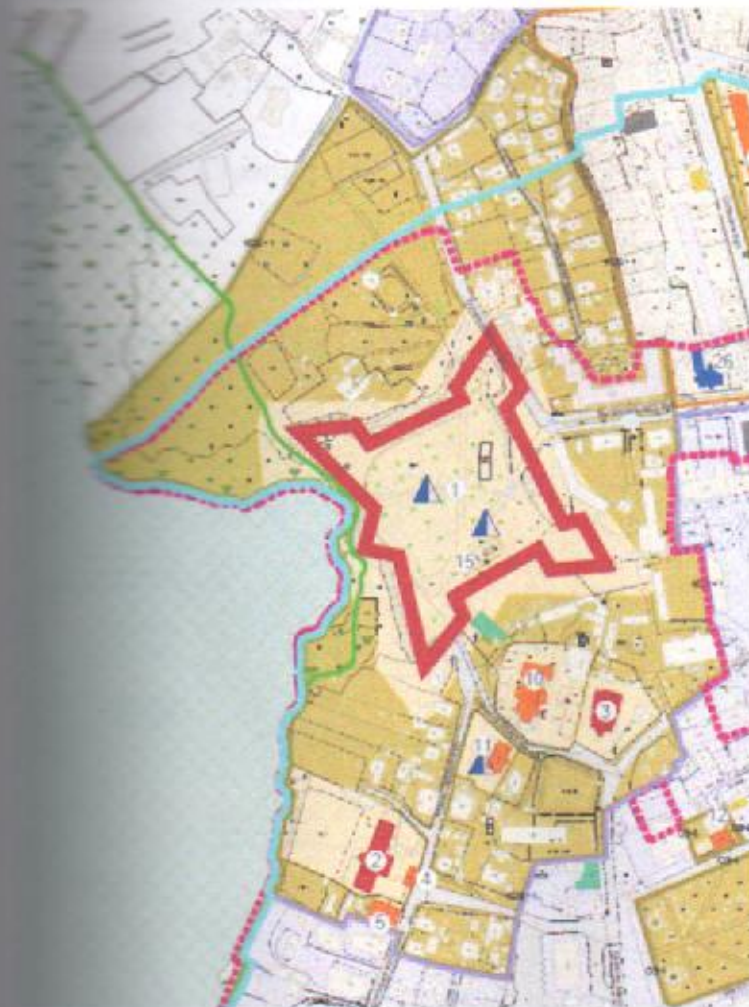
ОХОРОННА ЗОНА

Комплексна охоронна зона № 1
(створена у складі історико-архитектурного опорного плану м. Бар)

1

24.04.
2019 р.

Український державний інститут культурної спадщини (УДІКС)
Міністерства культури України

ЗОНИ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК

- ОХОРОННА ЗОНА ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
- ЗОНА РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕДОР І КАТЕГОРІЇ
- ЗОНА РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕДОР І КАТЕГОРІЇ
- ЧИСЛА І КАТЕГОРІЇ ЗОН ОХОРОНИ
- ЧИСЛА ОХОРОНИ ЗОН
- ЗОНА АРХЕОЛОГІЧНОГО КУЛЬТУРНОГО ЦЕНТРУ
- ЗОНА ОБ'ЄКТОВОГО ПАМ'ЯТОКУ
- ТЕРИТОРІЯ ПАМ'ЯТОКУ АРХИТЕКТУРИ
- ВЕДОМІСТЬ

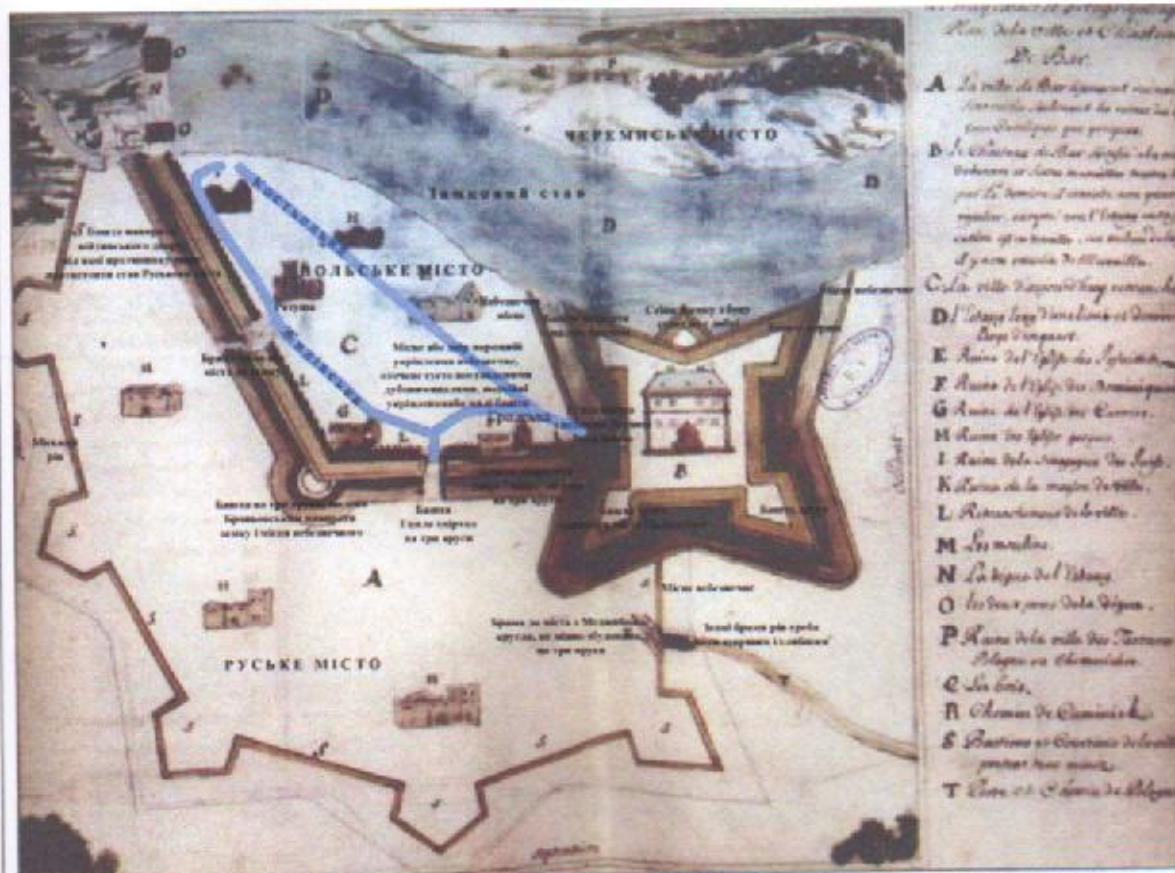
РЕКОНСТРУКЦІЇ

Локалізація укріплень за описом 1552 р. та планом 1678 р. (опубліковано: Пламеницька О. Бар в Подолии – «città ideale»: хронологія еволюції міста-фортеці. Revista Artă. Seria arte vizuale, XXVII, 1, Chişinău, 2018. р. 14-23; Пламеницька О. Бар – «città ideale» Східного Поділля (до питання стадіального розвитку міст-фортець). Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Number 11. Chełm–Lviv, 2019. С. 181–198).

1

2018 р.

О.Пламеницька

Реконструкція укріплень замку та міста станом на 1540 р. (опубліковано: *Пламеницька О.* Бар – «città ideale» Східного Поділля (до питання стадіального розвитку міст-фортець). Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Number 11. Chelm-Lviv, 2019. С. 181–198).

1

2019 р. О.Пламеницька

Абрис міських укріплень сер. XVI ст. на сучасному аерофото

1

2018 р. О.Пламеницька

Тривимірна візуалізація топографічної прив'язки системи міських укріплень та фортеці за планом 1678 р. (за матеріалами досліджень О.Пламеницької)

1

2019 р.

AER

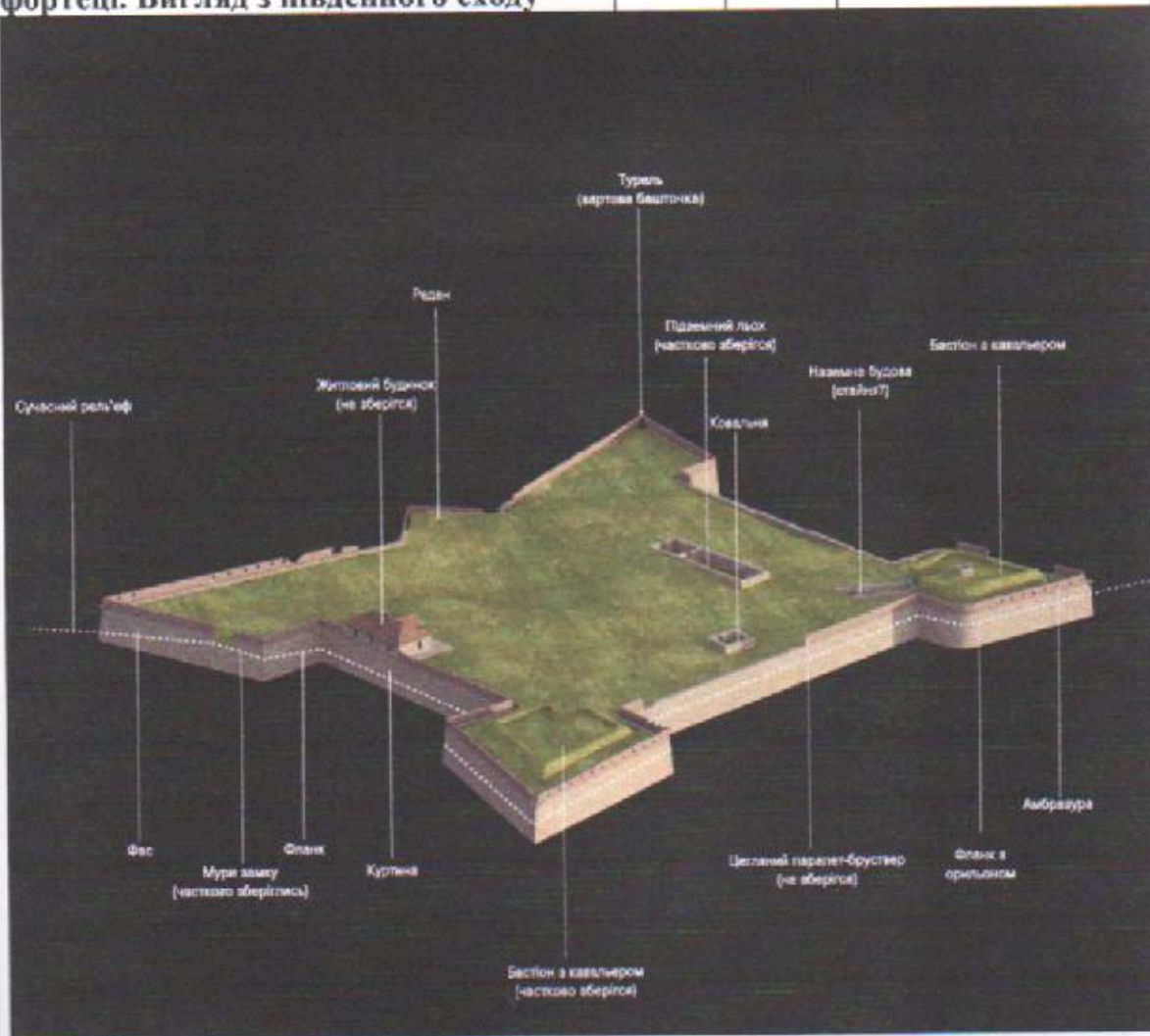

Гіпотетична реконструкція укріплень
фортеці. Вигляд з південного сходу

1

2019 р.

AER

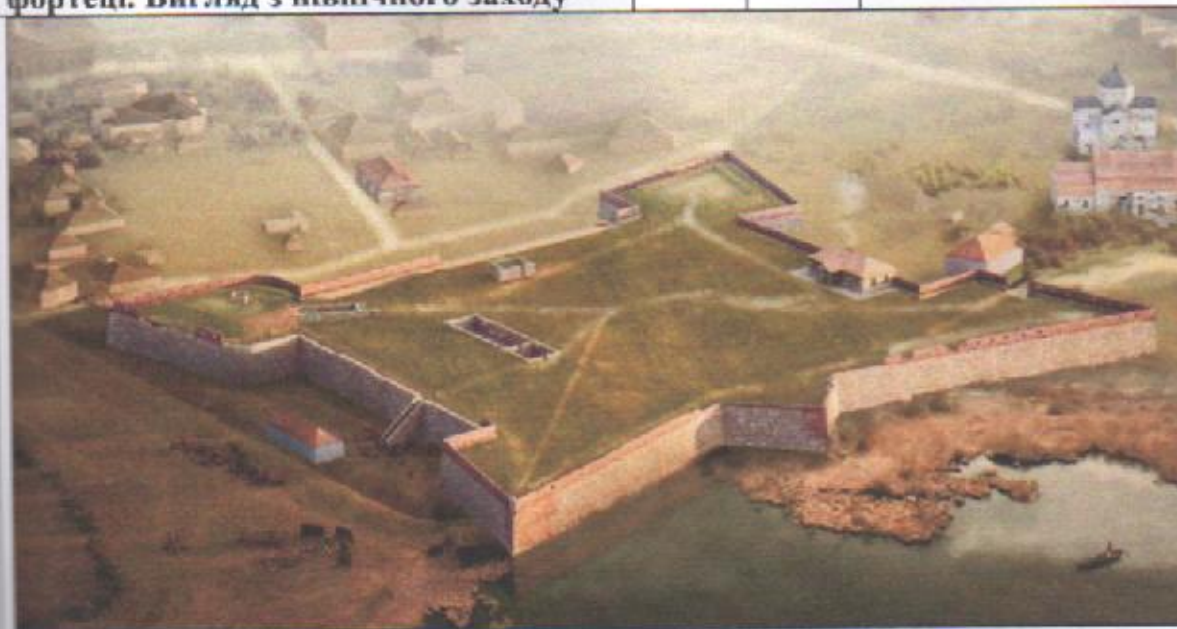

Гіпотетична реконструкція укріплень
фортеці. Вигляд з північного заходу

1

2019 р.

AER

НАТУРНА ФОТОФІКСАЦІЯ

Загальний вигляд фортеці з дрону. Вид з південного заходу

1

2019

І.Лозінський

Загальний вигляд фортеці з дрону. Вид з півдня

1

2019

І.Лозінський

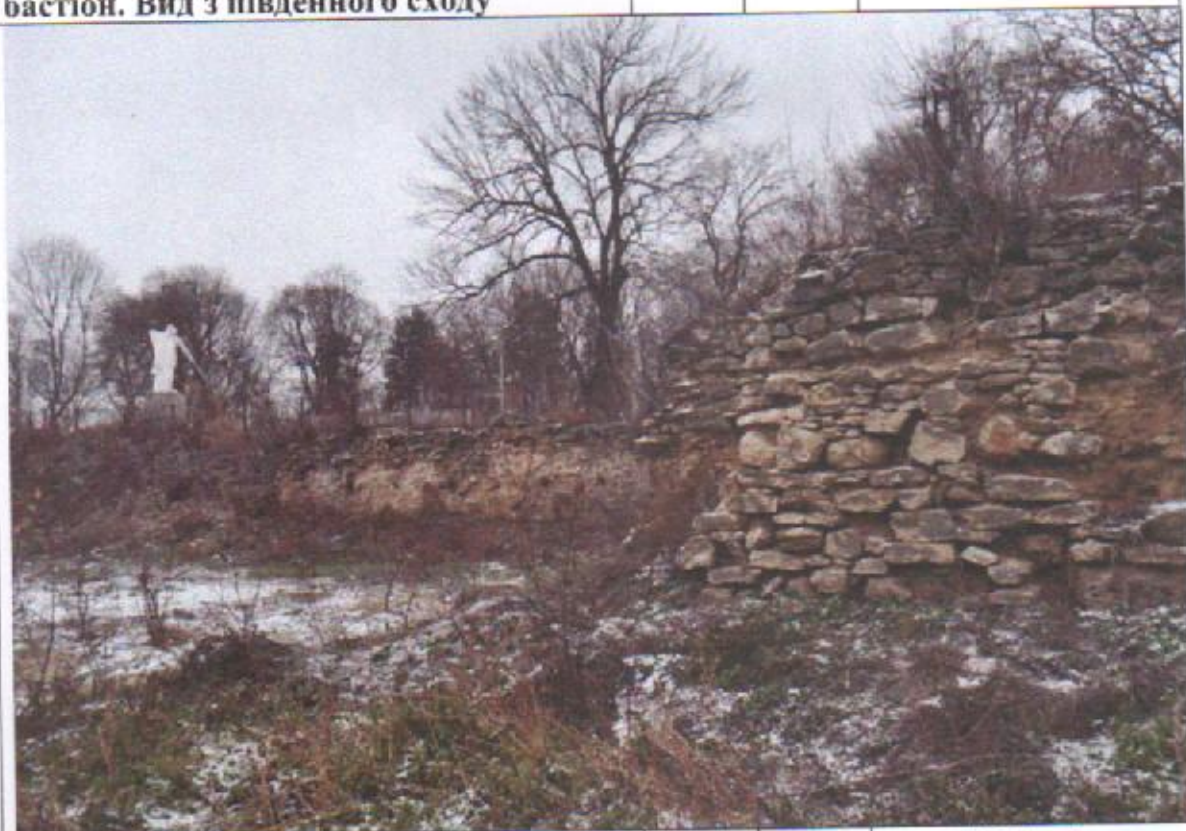

Південна куртина і південно-східний
бастіон. Вид з південного сходу

1

2019

Т.Щерба

Південна куртина і південно-східний
бастіон. Вид з півдня

1

2019

Т.Щерба

Південно-східний бастион. Вид зі сходу	1	2019	Т.Щерба
--	---	------	---------

Південна частина фортеці	1	2020	А.Смерчинський
--------------------------	---	------	----------------

Редан. Вид з півночі

1

2020

А.Смеречинський

Західна куртина. Вид з південного боку

1

2020

А.Смеречинський

Західна куртина і редан. Вид з фортечного двору, з півдня	1	2020	А.Смеречинський
---	---	------	-----------------

Північно-західний бастион (руїни) та північний рів фортеці. Вид з заходу	1	2020	А.Смеречинський
--	---	------	-----------------

Північна частина фортеці та залишки північного рову. Вид зі сходу	1	2020	А.Смерчинський
---	---	------	----------------

Північно-західна частина фортечного двору	1	2020	А.Смерчинський
---	---	------	----------------

Західна частина фортечного двору. Вид з півночі	1	2020	А.Смеречинський
---	---	------	-----------------

Північна частина фортечного двору	1	2020	А.Смеречинський
-----------------------------------	---	------	-----------------

Східна частина фортечного двору	1	2020	А.Смерчинський
---------------------------------	---	------	----------------

Північно-східний бастион (руїни). Вид з північного сходу	1	2017	О.Пламєницька
--	---	------	---------------

Північно-східний бастион (руїни). Вид з вул. Буняковського	1	2017	О.Пламєницька
--	---	------	---------------

Східна куртина (руїни). Вид з боку вул. Буняковського	1	2017	О.Пламєницька
---	---	------	---------------

Центральна частина фортечного двору	1	2020	А.Смерчинський
-------------------------------------	---	------	----------------

Південно-східна частина фортечного двору	1	2020	А.Смерчинський
--	---	------	----------------

Льох арсеналу. Вигляд з північного
сходу

1

2017

О.Пламєницька

Центральна частина
двору. Парк

1

2017

О.Пламєницька

Центральна частина фортечного двору. Парк	1	2017	О.Пламеницька
--	---	------	---------------

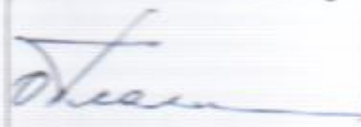

Західна частина фортечного двору. Парк	1	2017	О.Пламеницька
---	---	------	---------------

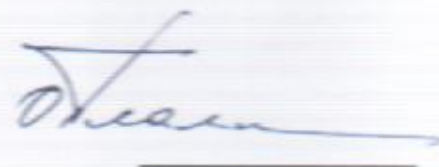
Меморіал з пам'ятником Невідомому солдату	1	2017	О.Пламеницька
			

Паспорт склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Архітектор, кандидат архітектури	Архітектор, Кваліфікаційний сертифікат АА № 002410, Свідоцтво підвищення кваліфікації № 2688 від 18.04.2019 р.	Пламеницька О.А.		2020 р.

**ФОП
ПЛАМЕНИЦЬКА
Ольга Анатоліївна
М.П.**

Керівник органу охорони культурної спадщини

(ініціали, прізвище, підпис, печатка)

АКТ
технічного стану пам'ятки

«ФОРТЕЦЯ»

(найменування)

містобудування і архітектури

(вид)

національного значення

(категорія)

Постанова Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979 р. № 442

(номер і дата рішення про взяття на облік)

960

(її охоронний номер)

Додаток до охоронного договору № _____ від _____ (за наявності)

Ми, що нижче підписалися, представники Управління містобудування та архітектури Вінницької обласної військової адміністрації

(найменування органу охорони культурної спадщини)

що зветься далі – ОРГАН ОХОРОНИ

Козерацька Наталія Борисівна – головний спеціаліст відділу охорони культурної спадщини (прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), займана посада)

з одного боку і начальник Комунального підприємства «Бар-благоустрій» Барської міської ради Залевський Олександр Євгенович (посада, прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності))

з іншого боку, що далі зветься – КОРИСТУВАЧ, склали цей Акт про те, що цього числа нами проведено огляд технічного стану пам'ятки «Фортцея», охоронний №960

(найменування, охоронний номер)

яка розташована за адресою м.Бар Вінницької області, вул. Буняковського, 7 приміщення (частина приміщень) загальною площею: **територія орієнтовно 2,5 га**

технічна адреса вказаних приміщень

м.Бар Вінницької області, вул. Буняковського, 7

що передаються за охоронним договором в користування

Барська міська рада

Україна, Вінницька область, м. Бар, вул. Героїв Майдану, 18

Телефон (з кодом міста): (04341)2-20-79

bar_blagoustriy@ukr.net

(користувач)

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

1. Загальний стан пам'ятки

Пам'ятка є бастионним замком староголандської системи, споруджена у 1620-1650 рр. на основі укріплень, будівництво яких датується XV - сер. XVI ст. План об'єкта наближений до форми неправильного чотирикутника, з двома п'ятикутними бастионами неправильної форми на південно-східному та північно-східному кутах, з'єднаних прямою куртиною, та двома бастионами кліщової форми на південно-західному та північно-західному кутах, з'єднаних з південно-західного боку (з боку ставу) куртиною з реданом посередині. Північно-західна та південно-східна куртини прямолінійні. З південного заходу, північного заходу та південного сходу збереглися ділянки мурованих з каменю та цегли куртин, зведених у бутовій техніці, різних ступенів збереженості. Ескарпові мури куртин збереглися пересічно на висоту до 5 м. Південно-східна куртина та південно-східний і південно-західний бастиони знаходяться на території малоповерхової забудови, огорожені парканом. Стан збереженості бастионів різний. Підшви всіх бастионів і куртин засипані землею. Територія засаджена парком, який створений у XIX ст.

Складові елементи фортеці

- Двір фортеці (плац)
- Південно-східний бастион (руїни)
- Південно-західний бастион (руїни)
- Північно-східний бастион (руїни)
- Північно-західний бастион (руїни)
- Північна куртина (руїни)
- Східна куртина (руїни)
- Південна куртина (руїни)
- Західна куртина з реданом (руїни)
- Залишки ровів
- Льох арсеналу

Загальний стан пам'ятки в цілому – задовільний.
(коротка характеристика стану пам'ятки в цілому)

2. Стан зовнішніх архітектурно-конструктивних елементів пам'ятки:

Двір фортеці (плац)

- а) загальний стан: задовільний
- б) фундаменти – в межах двору існують фундаменти недосліджених підземних споруд – стан невідомий;
- в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній; відмостки – при

куртинах – відсутні, в межах паркових алеї – стан задовільний;

г) стіни: відсутні

д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні

е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.

ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній:

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Площа двору – близько 1,8 га; поверхня перемінної висоти, перепад рівнів в межах двору становить 6 м. У західній частині двору – велика округла западина, у північній частині двору – підземна склепінчаста споруда (залишки арсеналу); у південній – Меморіал загиблим у Другій світовій війні. Вся територія – паркові насадження (дерева та трав'яні газони), структура нерегулярна, має чотири алеї. Парк має три входи. Стан - задовільний.

Південно-східний бастіон (руїни)

а) загальний стан: задовільний

б) фундаменти: стан невідомий;

в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина стін засипана землею, має численні випади та каверни; відмостки – відсутні;

г) стіни: складені в техніці бутового мурування з каменю - вапняку; лицьова поверхня майже повністю втрачена за винятком двох фрагментів на західному фланку та південному фасі. Шви мурування вивітрені, розчин вимитий, мурування деструктуроване. Решта стін збереглась у вигляді відкритого бутового мурування, що руйнується від атмосферних опадів, сезонного заморожування-розморожування, коріння деревної рослинності, яка подекуди росте зі стін. Збереженість стін бастіону, з огляду на втрати надземної частини – орієнтовно 40%.

д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні

е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.

ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній:

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Є похилою в бік північного рову площину, обмежену з боку вул. Бунякоського (зі сходу), залишками мурованих стін південного фланку та

східного фасу. Абрис плану бастіону в натурі простежується фрагментарно. Північний фас бастіону візуально втрачений і має сліди у вигляді пологого відкосу. Західний фланк простежується за топографічними слідами та залишками мурування. На територію бастіону з боку північного рову проходить пішохідна доріжка. Бастіон п'ятикутний у плані, розміри боків: 16м (північний фланк), 42 м східний фас, 48 м південний фас, 20 м західний фланк, довжина горжі близько 20 м.

Поверхня бастіону - трава, кущі, поодинокі дерева. В результаті археологічних досліджень (2007-2008 рр, Інститут археології НАН України) залишилися не засипані шурфи, з виявленими в них не законсервованими фрагментами давніх мурів, атрибуція яких нез'ясована, де на сьогодні накопичуються атмосферні опади, що негативно впливає на технічний стан бастіону. Стан - задовільний.

Південно-західний бастіон (руїни)

а) загальний стан: задовільний

б) фундаменти: стан невідомий;

в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина стін засипана землею, має численні вивали та каверни; відмостки – відсутні;

г) стіни: бутове мурування, лицьова поверхня стін бастіону повністю втрачена. Стіни вивіщуються над верхньою терасою заплави ставу в середньому на 4,0-4,5 м (західний бік), з південного боку – на 2,0 – 2,5 м. Збереженість стін бастіону, з огляду на втрати надземної частини – орієнтовно 60%.

д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні

е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.

ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній;

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Територія бастіону становить похилу у бік південного рову площину, обмежену з західного боку (з боку ставу) та північного боку та південного боку мурованими фасадами, а зі східного – фланком, збереженим у вигляді деформованих стін, виконаних у техніці бутового мурування. Південний фас бастіону частково зруйнований, на його місці влаштовано пішохідну доріжку на територію парку, що має вигляд похилого пандусу, що перетинає фас. Бастіон має форму неправильного чотирикутника. Розміри його боків у плані: 20м східний фланк, 48 м південний фас, 48 м західний фас – орієнтовно, оскільки відсутній злам між напрямком західної куртини і західного фасу бастіону. Горжа – понад 40 м завдовжки. Стан - задовільний.

Північно-західний бастион (руїни)

- а) загальний стан: задовільний
- б) фундаменти: стан невідомий;
- в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина стін засипана землею, має численні вивали та каверни; відмостки – відсутні;
- г) стіни: вивисшуються над верхньою терасою заплави ставу в середньому від 3,5 – 4,0 (західний бік) до 1,5 – 2,0 м (північний бік). Рівень підшви бастиону не розкритий. Лицьова поверхня стін бастиону повністю втрачена. Збереженість стін бастиону орієнтовно 10-15 %.
- д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні
- е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.
- ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній.

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Територія бастиону становить похилу у бік ставка та північного рову площину зі слідами окремих відтинків стіни східного фланку та підземних залишків стін в межах бастиону. Західна стіна бастиону візуально втрачена і має форму похилого відкосу в бік заплави. Північна стіна має сліди у вигляді пологого відкосу. Бастион має форму неправильного чотирикутника. Розміри його боків у плані : 17 м східний фланк, 45 м північний фас, 45 м західний фас – орієнтовно, оскільки стіна значно мірою втрачена. Горжа – понад 30 м завдовжки. На територію є пішохідна доріжка. Стан - задовільний. Поверхня бастиону вкрита травою, кущами, поодинокими деревами. Частину бастиону займає приватний город. В межах бастиону простежуються нез'ясованої конфігурації виходи мурування, які, можливо належать автентичним підземним спорудам (казематам, потернам).

Північно-східний бастион (руїни)

- а) загальний стан: задовільний
- б) фундаменти: стан невідомий;
- в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина стін засипана землею, має численні вивали та каверни; відмостки – відсутні;
- г) стіни: вивисуються над рівнем вул. Буняковського в середньому на 3,0 м східний фас, над рівнем північного рову до 3,5 – 4,0 м. Рівень підшви стін бастиону не розкритий. Лицьова поверхня стін фрагментарно збереглась лише у нижній частині південного фланку на висоту 1,5 м, від східної куртини на довжину близько 14 м. Мур південного фланку зберігся на висоту 3,0 м від брукованої поверхні тротуару вул. Буняковського. Ріг мурування між південним фланком та східним фасом втрачений. Мурування східного

фланку збережене фрагментами на висоту 2,4-2,7 м. у вигляді мурованих виступів, між якими похилі відкоси, зарослі травою. Північний фланк візуально втрачений, його контур не простежується. Західний фас зберігся у вигляді фрагментів бутового мурування, висота 3,0 - 3,5 м від нинішнього дна рову. Збереженість стін бастіону, з огляду на втрати надземної частини – орієнтовно 30%.

- д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні
- е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.
- ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній:

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Територія бастіону становить похилу у бік північного рову площину, обмежену з боку вул. Буняковського (зі сходу) залишками мурованих стін південного фланку та східного фасу. Північний фас бастіону візуально втрачений і має сліди у вигляді пологого відкосу. Західний фланк простежується за топографічними слідами та залишками мурування. Бастіон має форму п'ятикутника. Розміри його боків у плані: 16 м західний фланк, 42м північний фас, 40 м східний фас, 18 м південний фас. Горжа – 20 м завдовжки. На територію є пішохідна доріжка. Стан - задовільний.

Північна куртина (руїни)

- а) загальний стан: аварійний
- б) фундаменти: стан невідомий;
- в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина стін засипана землею, відмостки – відсутні;

г) стіни: мурування куртини в більшій частині втрачене. Збережена частина становить стрімкий земляний відкіс (позитивний ухил близько 70%) між поверхнею двору фортеці та територією фортечного рову. Поверхня відкосу сформована осипами землі, що перемежаються зі збереженими ділянками бутового мурування куртини. На поверхні куртини, проростаючи крізь мурування, а також на пологих осипах, ростуть дерева і кущі. Найкраще збереглась мурована ділянка куртини, що примикає до східного фасу північно-західного бастіону; її довжина – близько 8 м уздовж рову. Лицьове мурування куртини повністю втрачене. Стан бутового мурування аварійний, каміння висипається з масиву мурування, розчин опливає, мурування має численні глибокі каверни. У бутовому муруванні збереглись горизонтальні пази від субструкцій (останні згнили). Товщина збереженої частини муру куртини не встановлена.

- д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні
- е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.

ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3.Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній:

4.Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Куртина з'єднує північно-східний та північно-західний бастіони. Виходить у північний рів фортеці. Збережена частина куртини становить руїни похилого ескарпового муру, який завершувався горизонтальним цегляним валом, вище якого куртина завершувалась вертикальною парапетною стінкою з бійницями, складеною з цегли. Довжина куртини між західним фланком північно-східного бастіону та східним фланком північно-західного бастіону – 80 м. (орієнтовно). Висота куртини між дном рову та рівнем двору фортеці – 3,0 м. Нижня частина куртини засипана, рівень підосви стіни невідомий, верхня частина куртини зруйнована

Східна куртина (руїни)

а) загальний стан: аварійний

б) фундаменти: стан невідомий;

в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина стіни засипана землею, відмостки – відсутні;

г) стіни: мурування куртини в більшій частині втрачене. Збережена частина становить фрагменти вертикальних стін заввишки з поверхню двору фортеці, що перемежаються з осипами землі. на пологих схилах ростуть дерева і кущі, що проростають крізь мурування куртини, руйнуючи його. Середня частина куртини прорізана алеєю входу до парку з вул. Буняковського. Найкраще збереглась мурована ділянка куртини, що примикає до південного фасу північно-східного бастіону (її довжина близько 10 м уздовж рову). Лицьове мурування куртини втрачене на 95 %. Воно фрагментарно збереглось лише на ділянці, що примикає до південного фасу північно-східного бастіону.

д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні

е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.

ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3.Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки - відсутній:

4.Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Куртина з'єднує північно-східний та південно-східний бастіони. Виходить у східний рів фортеці. Збережена частина куртини становить руїни похилого

ескарпового муру, який завершувався горизонтальним цегляним валом, вище якого куртина завершувалась вертикальною парапетною стінкою з бійницями, складеною з цегли. Довжина куртини між західним фланком північно-східного бастіону та східним фланком північно-західного бастіону – 110 м (орієнтовно). Висота куртини між дном рову та рівнем двору фортеці – 3,0 м. Нижня частина куртини засипана, рівень підшви стіни невідомий, верхня частина куртини зруйнована.

Південна куртина (руїни)

- а) загальний стан: аварійний
- б) фундаменти: стан невідомий;
- в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина мурування засипана землею, відмостки – відсутні;

г) стіни: мурування куртини збережене на всю довжину куртини у вигляді вертикального муру заввишки з поверхню двору фортеці

Від верхнього муру на висоту 3 м стіна вертикальна, нижче переходить у пологий осип. По верху муру ростуть дерева і кущі, що проростають крізь мурування куртини, руйнуючи його.

На висоті 03,-05 м від верху муру (верх муру нерівний) збереглося чотири бійниці з лучковими перемичками, розташовані з кроком (в осях) близько 5,0 м. Ширина бійниць у відкосах – близько 0,9 м, висота в півні п'ят – 0,26 м, в шелюзі до 0,4 м. Під бійницями на рівні 0,2 -0,25 м від підбійниччя простежується ритм великих кам'яних блоків, що виступають з бутового мурування. На висоті 1,1м від підбійниччих частин бійниць – горизонтальний ряд гнізд (0,25 x 0,25м), розташованих з кроком близько 1,6 м. Гнізда призначались для дерев'яних субструкцій, які згнили. Вся ескарпова частина муру наразі засипана. Товщина збереженої частини муру куртини не встановлена. Лицьове мурування куртини повністю втрачене, збережене мурування – бутове, деструктуроване, розчин вимивається і висипається. Стан мурування з огляду на не закріпленість відкритої бутової кладки свідчить про прогрес її деструкції

- д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні
- е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.
- ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3.Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки – відсутній;

4.Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Куртина з'єднує південно-східний та південно-західний бастіони. Виходить у південний рів фортеці. Збережена частина куртини становить руїни похилого ескарпового муру, який завершувався горизонтальним цегляним валом, вище якого куртина завершувалась вертикальною парапетною стінкою з

бійницями, складеною з цегли. Довжина куртини між західним фланком південно-східного бастіону та між дном південного рову (не розчищений) та рівнем двору фортеці – 3,0 м. Нижня частина куртини, починаючи від низу вертикального муру і до дна рову, засипана на більшу частину висоти і має вигляд пологого схилу, сформованого осипами мурування куртини і вкритого землею. Рівень підосви куртини невідомий, верхня частина куртини зруйнована.

Західна куртина з реданом (руїни)

а) загальний стан: аварійний
 б) фундаменти: стан невідомий;
 в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина мурування засипана землею, відмостки – відсутні;

г) стіни: мурування куртини збережене по обидва боки від редану на різну довжину. На відрізу завдовжки 40 м між західним фасом північно-західного бастіону та реданом куртина має вигляд вертикального муру заввишки близько 3 м, що сягає рівня поверхні двору фортеці. Лицьове мурування повністю втрачене. По верху муру ростуть кущі, в товщі бутового мурування – кущі і чагарники, що проростають крізь каміння, руйнуючи його. Нижня частина муру засипана землею.

На відрізу завдовжки 50 м між реданом та західним фланком південно-західного бастіону лицьове мурування втрачене і з певними інтервалами деструктуроване глибокими кавернами в товщі стіни на всю її висоту, що утворилися через стихійний водоскид з поверхні фортечного двору. В цих кавернах утворилися зарості чагарників. Збережене мурування – бутове, деструктуроване, розчин вимивається і висипається. Нижня частина муру засипана будівельним сміттям і землею. Товщина збереженої частини муру не встановлена. Бутова кладка відкрита, стан мурування свідчить про прогрес її деструкції.

д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні
 е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.
 ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки – відсутній;

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Куртина з'єднує південно-західний та північно-західний бастіони. Виходить у заплаву ставу. Посередині куртини – виступаючий під гострим кутом редан. Збережена частина куртини становить руїни похилого ескарпового муру, який завершувався горизонтальним цегляним валом, вище якого куртина завершувалась вертикальною парапетною стінкою з бійницями, складеною з цегли. Довжина відрізків куртини між західним фасом північно-

західного бастіону та реданом - близько 40 м, між реданом та західним фланком південно-західного бастіону – близько 50 м. Висота куртини, між заплавною терасою ставу (на сучасних позначках) та рівнем двору фортеці – близько 4,0-5,0 м. Нижня частина куртини засипана. Рівень підосви куртини невідомий, верхня частина куртини зруйнована.

Редан має в плані форму рівнораменного трикутника, що виступає впритул до ставу. Територія в межах трикутника має вигляд похилої площини, що стрімко понижується на північний захід через руйнацію муру північного боку редану.

Мур, що обмежував північний бік трикутника, практично повністю зруйнований, через що земляна засипка редану сповзла на надзаплавну терасу, оголивши невстановленої конфігурації мури в межах редану, які заросли кущами та чагарниками.

Південна частина редану обмежена муром, збереженим на висоту близько 4 м. Висхідний кут редану має сліди ремонту цеглою на висоту близько 2,5 м поверх збережених над землею шести рядів лицьового мурування заввишки 1,2м. По довжині південного муру редану через стихійне скидання атмосферних опадів з території фортечного двору утворилися два великі вивали на всю товщину муру. Мурування бутове, деструктуроване, розчин вимивається і висипається, процес деструкції триває. Нижня частина муру засипана будівельним сміттям і землею.

Північний рів пролягає вздовж північної куртини та північного фасу північно-східного бастіону. Конфігурація, ширина та глибина рову не встановлені через засипку. Частина рову, прилегла до західної частини куртини, зайнята приватною садибою з городом та господарськими будівлями.

Східний рів оточував східний фас північно-східного бастіону та пролягав уздовж східної куртини та східного фасу південно-східного бастіону. Наразі засипаний і частково поглинутий вул. Буняковського. Конфігурація, ширина та глибина рову не встановлені через засипку. Частину рову зайнята приватною садибою з городом та господарськими будівлями. Посередині східної куртини територію рову перерізає алея, що з вул. Буняковського провадить до Меморіалу, розташованому в парку.

Південний рів оточував південний фас південно-східного бастіону та пролягав уздовж південної куртини та південного фасу південно-західного бастіону. Конфігурація, ширина та глибина рову не встановлені через засипку. Частина рову, прилегла до західної частини куртини, зайнята приватною садибою з городом та надвірними будівлями, розташована впритул до південного фасу південно-західного бастіону. Наразі рів засипаний, територія вкрита кущами і сміттям, утвореним після розчистки основи південної куртини.

З західного боку рів відсутній, впритул до західної куртини підходив став. У рівні ровів замку з західного боку до західної куртини прилягає західна надзаплавна тераса, сформована з осипів куртини і редану і вкрита прибережною рослинністю.

Арсенал

а) загальний стан: задовільний
 б) фундаменти: стан невідомий;
 в) цоколі та відмостки біля них: цоколь відсутній, нижня частина мурування засипана землею.

г) стіни: мурування складене з великих каменів дикого вапняку; в торцевій стіні повністю збережена лицьова поверхня. Товщина стін невідома.

д) дах (крокви і лати, покрівля, водозливні труби): відсутні

е) бані, намети (їх конструкції та покрівля): відсутні.

ж) зовнішнє декоративне оздоблення (обличкування, пофарбування, карнизи, колони, пілястри, ліплення, скульптура, живопис на фасадах): відсутні.

3. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних і декоративних елементів пам'ятки – відсутній;

4. Стан території : сад, парок, двір, ворота, огорожа

Підземна споруда – льох. Розташована у північній частині фортечного двору. Візуально простежується на поверхні у вигляді орієнтованого по осі схід-захід пагорбу розміром близько 10 x 30 м, що вивиснується над прилеглою територією на 1,5 – 2,00 м. пагорб вкритий травою. Споруда становить підземне муроване з каменю склепінчасте приміщення. У східній торцевій стіні знаходиться отвір, перекритий лучковою арковою перемишкою. Шелига арки зміщена від осі склепіння приміщення і знаходиться вище рівня його шелиги. Наразі візуальні ознаки деформацій і руйнацій арсеналу відсутні.

5. Додатки: фотофіксація території пам'ятки – 15 арк.
 (матеріали фото фіксації)

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється: працівники органу охорони культурної спадщини Барської міської ради.

КОРИСТУВАЧ
 (підпис, печатка)

Керівник ОРГАНУ ОХОРОНИ
 (підпис, печатка)

О.Є. ЗАЛЕВСЬКИЙ

І.Б. КОЗЕРАЦЬКА

ФОТОФІКСАЦІЯ ПАМ'ЯТКИ «ФОРТЕЦЯ» квітень 2025 року
м. Бар Жмеринського району Вінницької області, вул. Буняковського, 7

Стан мурувань фортеці з північної сторони

Стан мурувань фортеці з північної сторони

Стан території у бік північного рову, на північний схід

Стан території північної частини

Стан території північної частини перед муруванням фортеці

Стан території фортеці східної частини

Стан території фортеці південної частини

Стан території фортеці південної частини

Південна частина фортеці, погляд в сторону Меморіалу.

Стан території південної частини, розкоп

Стан території західної частини

Стан території південно-західної частини двору

Стан мурувань південно-західної частини фортеці

Західна частина фортеці у напрямку Меморіалу.

Вхід до фортеці зі сторони Меморіалу, західна сторона.

Мурування з західної сторони фортеці

Мурування та територія з західної сторони фортеці

Мурування з західної сторони фортеці

ФІЗИЧНА ОСОБА-ПІДПРИЄМЦЬ

Платеницька Ольга Анатоліївна

ЄДРПОУ 2060712684

03115, м.Київ, вул. Відпочинку 12 оф. 249

plame@i.ua

+38067 5042096

ОБЛІКОВА КАРТКА

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Фортеця (мур.)
(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія пам'ятки
Архітектура	Споруда	Національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

XVI ст. (сер. XV – сер. XVI ст., др. третина XVII ст.)

2. Місцезнаходження об'єкта:

Вінницька область, м. Бар, вул. Буняковського, 7 у парковій зоні на лівому березі річки Рів.

3. Охоронний № пам'ятки:

№ 960

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узятий на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979 р. № 442 «Про доповнення списку пам'яток містобудування і архітектури Української РСР, що перебувають під охороною держави».

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Паркова зона загального використання, територія малоповерхової приватної забудови, територія релігійної громади, територія братських поховань.	З часів заснування (сер. XV ст.) – замок, з сер. XVI ст. – замок у складі системи міських укріплень, з другої третини XVII ст. – фортеця.	На поч. XIX ст. на території замку засновано міський парк.

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Вінницька область, м. Бар, вул. Буняковського, 7, у парковій зоні на березі р. Рів. Зараз є міським парком історичного центру міста, основна частина території об'єкту зайнята зеленими насадженнями та меморіалом загиблим з монументом Невідомому солдату (в межах замкового двору) та лугопарку (в межах території фортечних ровів).
--------------	--

**Характеристика
об'єкта**

Об'єкт військової (оборонної) архітектури – рештки бастионної фортеці 1620-1650-х рр., побудованої за староголландською системою з включенням раніше збудованих укріплень XV – середини XVI ст. План укріплення наближений до форми неправильного чотирикутника, з двома п'ятикутними бастионами неправильної форми на південно-східному та північно-східному кутах, з'єднаних прямою куртиною, а також двома бастионами кліщової форми на південно-західному та північно-західному кутах, з'єднаних з південно-західного боку (з боку ставу) куртиною з реданом посередині. Північно-західна та південно-східна куртини також прямолінійні.

Загальні розміри замку в плані: 170 м (західний бік), 160 м (східний), 190 м (південний) і 180 м (північний). З південного заходу, північного заходу та південного сходу збереглися ділянки мурованих з каменю та цегли куртин, зведених в бутовій техніці, різних ступенів збереженості. Ескарпові мури куртин збереглися пересічно на висоту до 5 м, але заросли деревами та чагарниками. Більша частина куртин втратила лицьову поверхню і перебуває в аварійному стані. Найкраща збереженість південної та західної куртин, найгірша – східної та північно-східного бастиону, більша частина яких заходиться під землею. Південно-східна куртина та південно-східний і південно-західний бастиони знаходяться на території малоповерхової забудови, огорожені парканом. Підшви всіх куртин і бастионів наразі засипані землею і їхній рівень потребує встановлення.

Залишки ровів проглядаються перед північно-західною та південно-східною куртинами.

Замковий двір по відношенню до рівня берегової частини ставу знаходиться на висоті близько 11 м.

Замковий двір становить відносно рівну територію; в його центральній частині існує западина, пов'язана з артилерійськими обстрілами Другої світової війни. Територія засаджена деревами парку, утвореного в XIX ст.

На території замкового двору, в його північній частині, збереглася підземна частина споруди, яку пов'язують з арсеналом. Вона змурована з каменю, перекрита кам'яним склепінням. Вхід до неї наразі замуровано, обстеження не проводилось.

	Ділянка братських поховань розташована вздовж південно-східної куртини; пам'ятник Невідомому солдату, встановлений на меморіалі, знаходиться у задовільному стані.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

- Двір фортеці (плац);
- Південно-східний бастион (руїни);
- Південно-західний бастион (руїни);
- Північно-східний бастион (руїни);
- Північно-західний бастион (руїни);
- Північна куртина (руїни);
- Східна куртина (руїни);
- Південна куртина (руїни);
- Західна куртина з реданом (руїни);
- Залишки ровів;
- Арсенал фортеці (льох).

8. Ступінь схоронності об'єкта:

добрий, задовільний, незадовільний, аварійний	Відповідно до Акту технічного стану (додається) стан пам'ятки незадовільний, частково аварійний.
---	--

9. Наявність науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Науковий звіт про археологічні дослідження у м. Бар Вінницької області у 2007 році.	2008	Інститут археології НАНУ. Відкритий лист за формою 1/2 № 227/0776 від 26.04 - 2007 р. виданий на ім'я Виногородської Л.І.	Архів Барської міської ради
Науковий звіт про археологічні дослідження у м. Бар Вінницької області у 2008 році.	2009	Інститут археології НАНУ. Відкритий лист за формою 1/2 № 098/0894 від 26.04 - 2008 р. виданий на ім'я Виногородської Л.І.	Архів Барської міської ради
Науково-проектна документація не розроблялась			

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
АРХІВНІ ПЛАНИ			
Ров (Бар) на карті Себастьяна Мюнстера	1	1550 р.	Себастьян Мюнстер
			
Ров на карті Себастьяна Мюнстера	1	1560 р.	Себастьян Мюнстер
			

План м. Бара з фортецею на карті Г. Л.
де Боплана

1

1640-і рр.

Гійом
Левасер де
Боплан

Укріплення Бара на карті Гійома
Левасера де Боплана

1

1660 р.

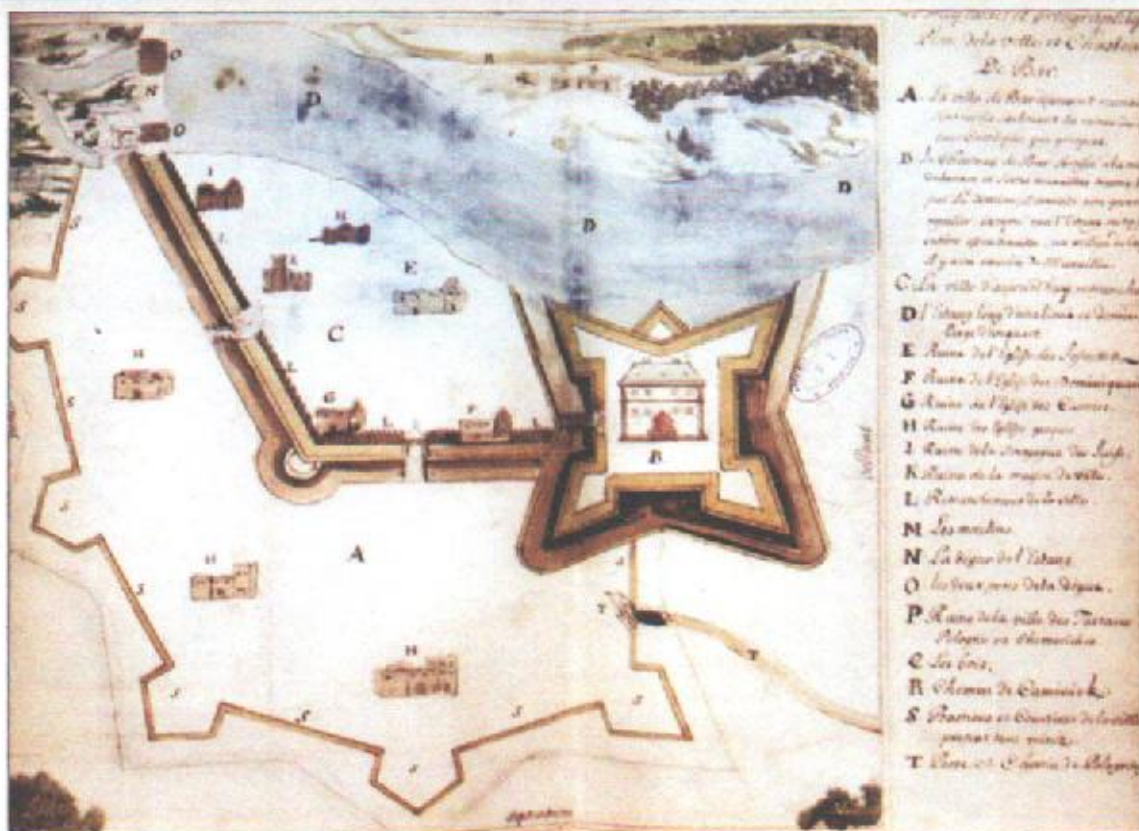
Гійом Левасер
де Боплан

План м. Бара. Архів іноземних справ,
Париж

1

1678 р.

План міста Бара. Оригінал зберігається в
Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères de France à Paris

План фортеці м. Бара. Фрагмент плану
з Архіву іноземних справ у Парижі

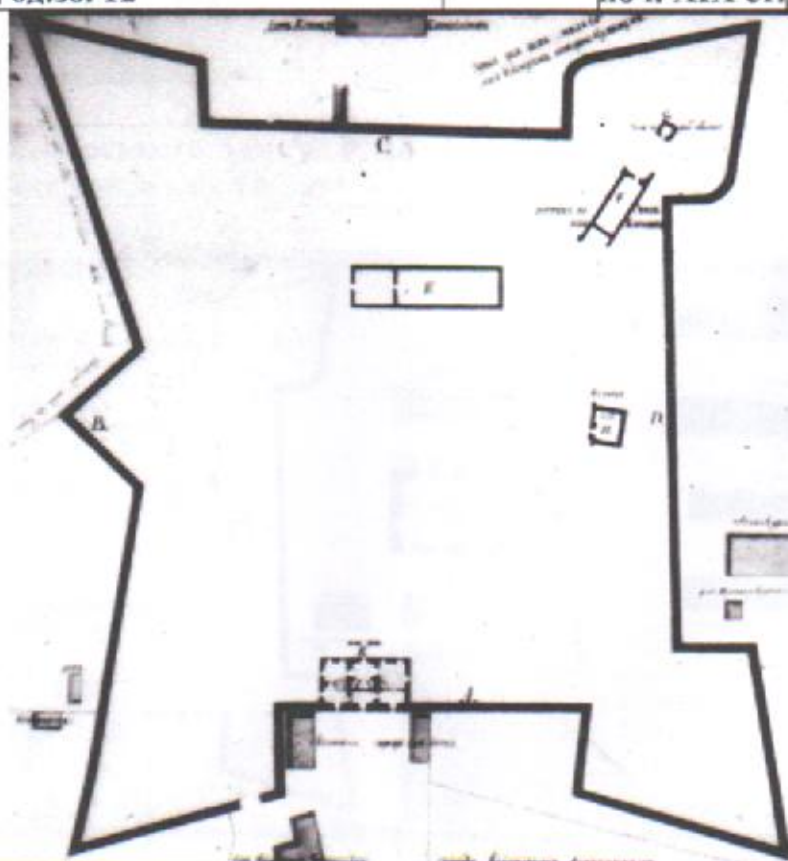
1

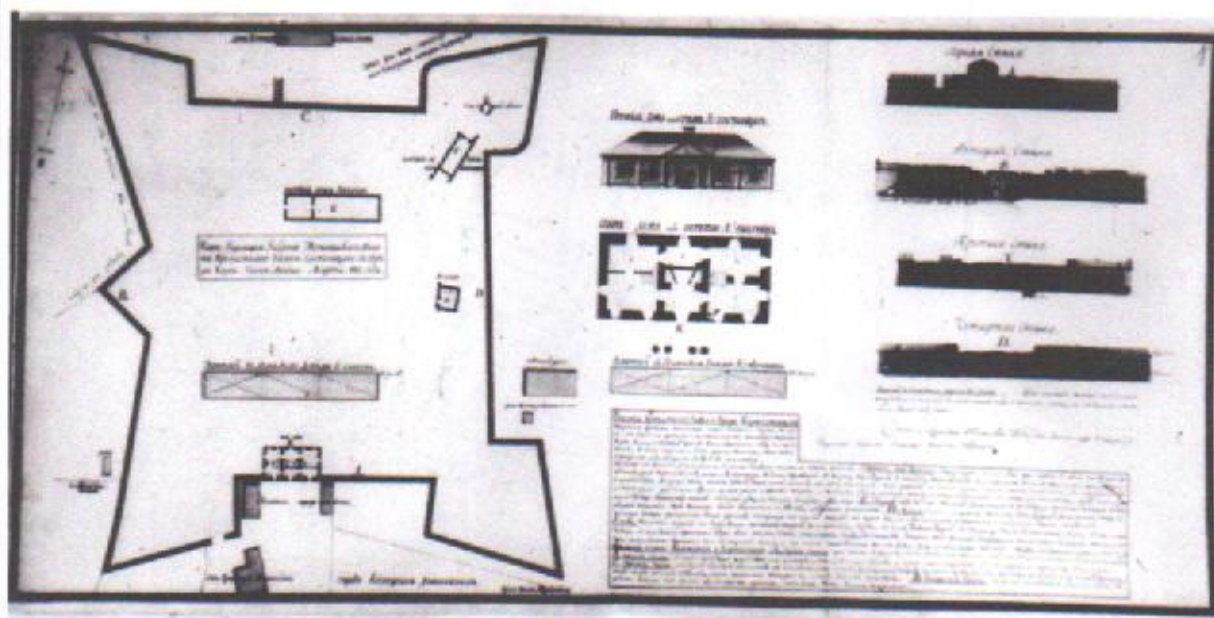
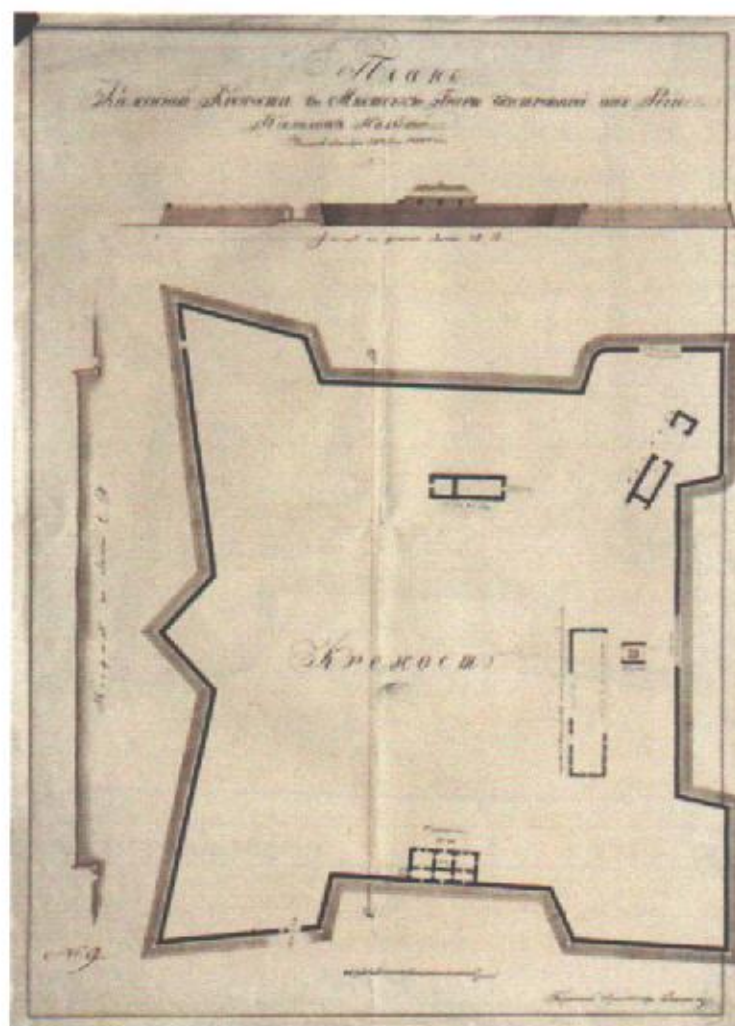
1678 р.

План Барської фортеці. РДІА, СПб, ф.
1283, оп. 168, од.зб. 12

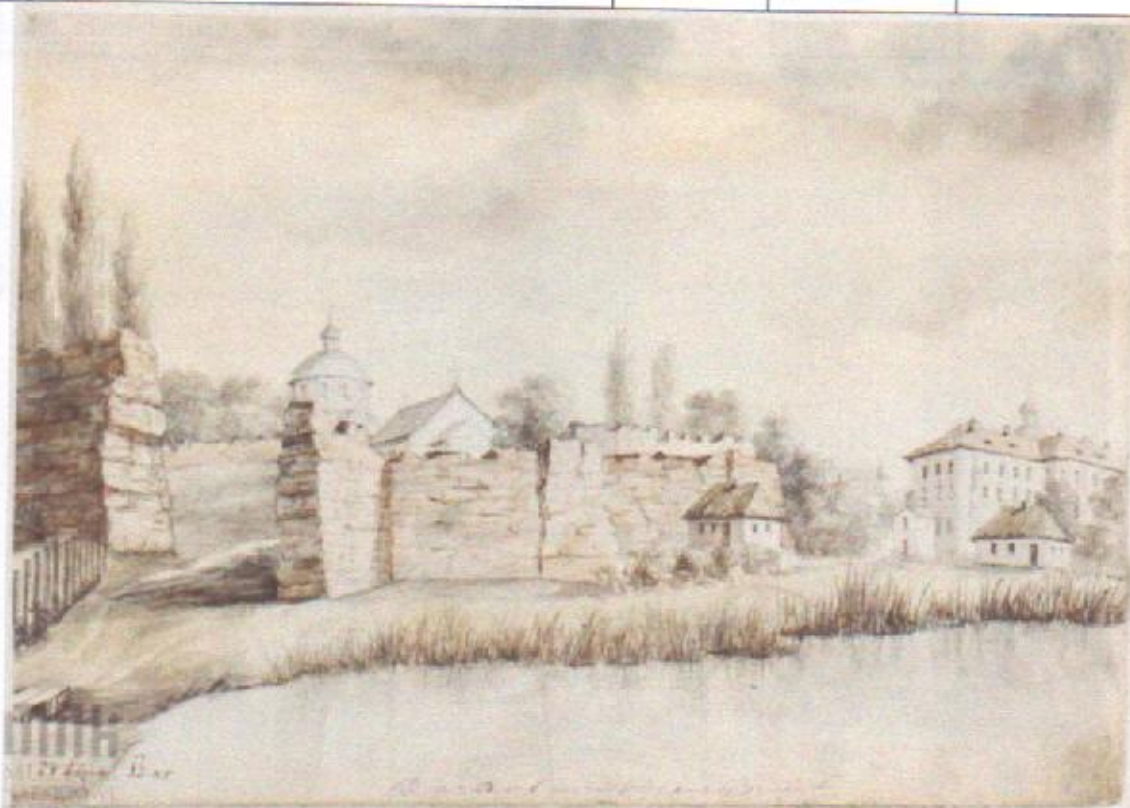
ГРАВЮРИ, РИСУНКИ

Вид Барської фортеці з боку ставу.
Рисунок

1

1870-і рр.

Наполеон Орда

Вид Барської фортеці з боку ставу.
Літографія з рисунка Н.Орди

1

1870-і рр.

Наполеон Орда

АРХІВНІ НАТУРНІ ФОТОГРАФІЇ перш. пол. XX ст.

Руїни Барської фортеці в панорамі міста. Вид з півдня. Фото

1

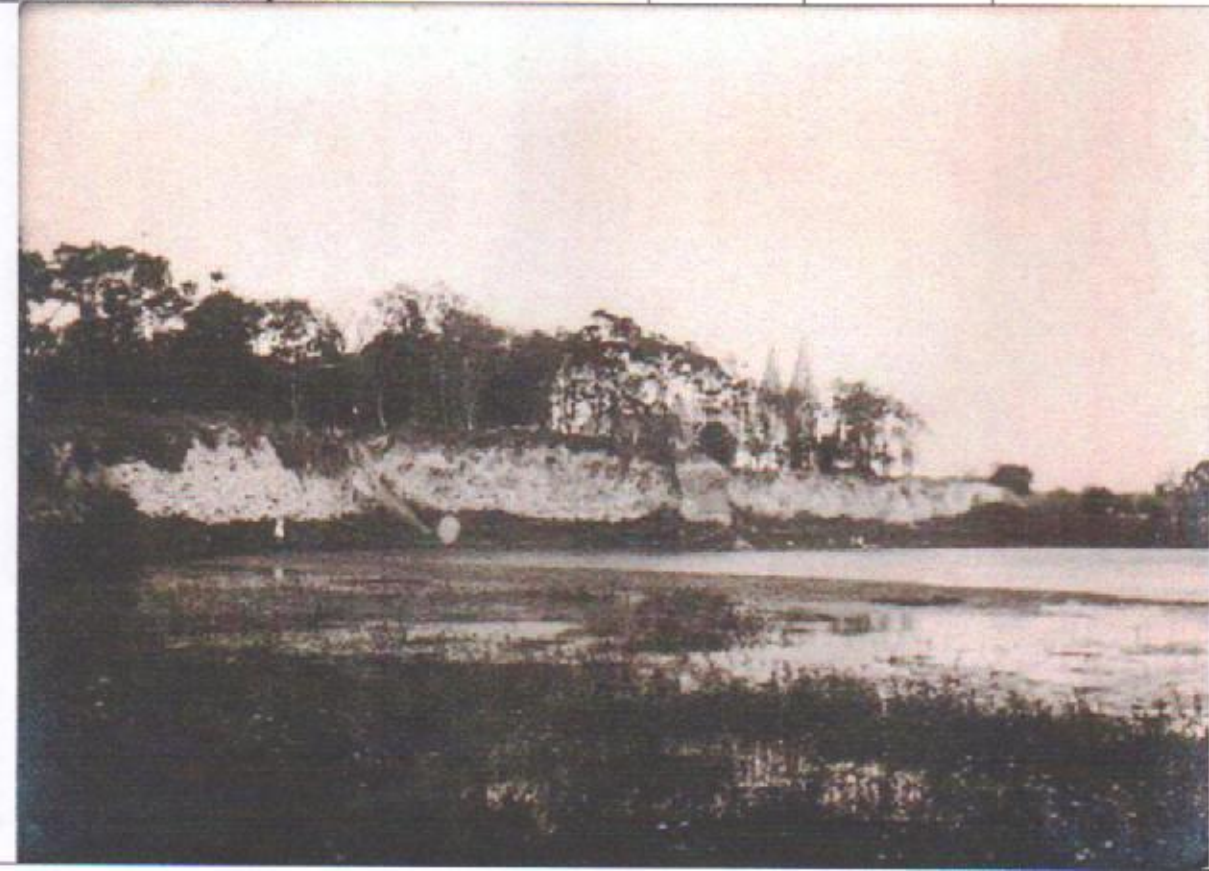
Поч. XX ст.

Руїни Барської фортеці. Вид з північного заходу. Фото

1

Поч. XX ст.

Барська фортеця. Куртина

1

Поч. XX ст.

Барська фортеця. Куртина

1

Поч. XX ст.

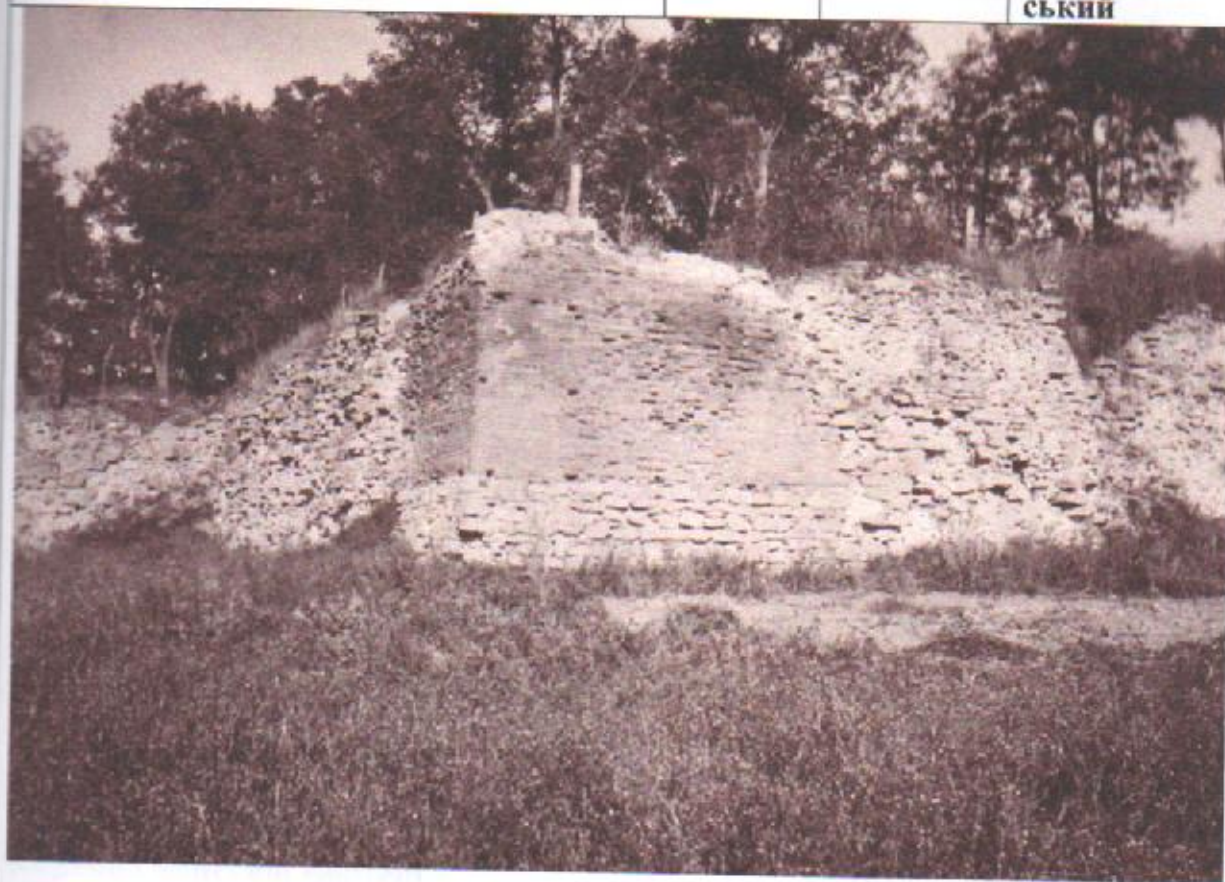

Редан Барської фортеці. Вид з заходу

1

1930 р.

П.Жолтов-
ський

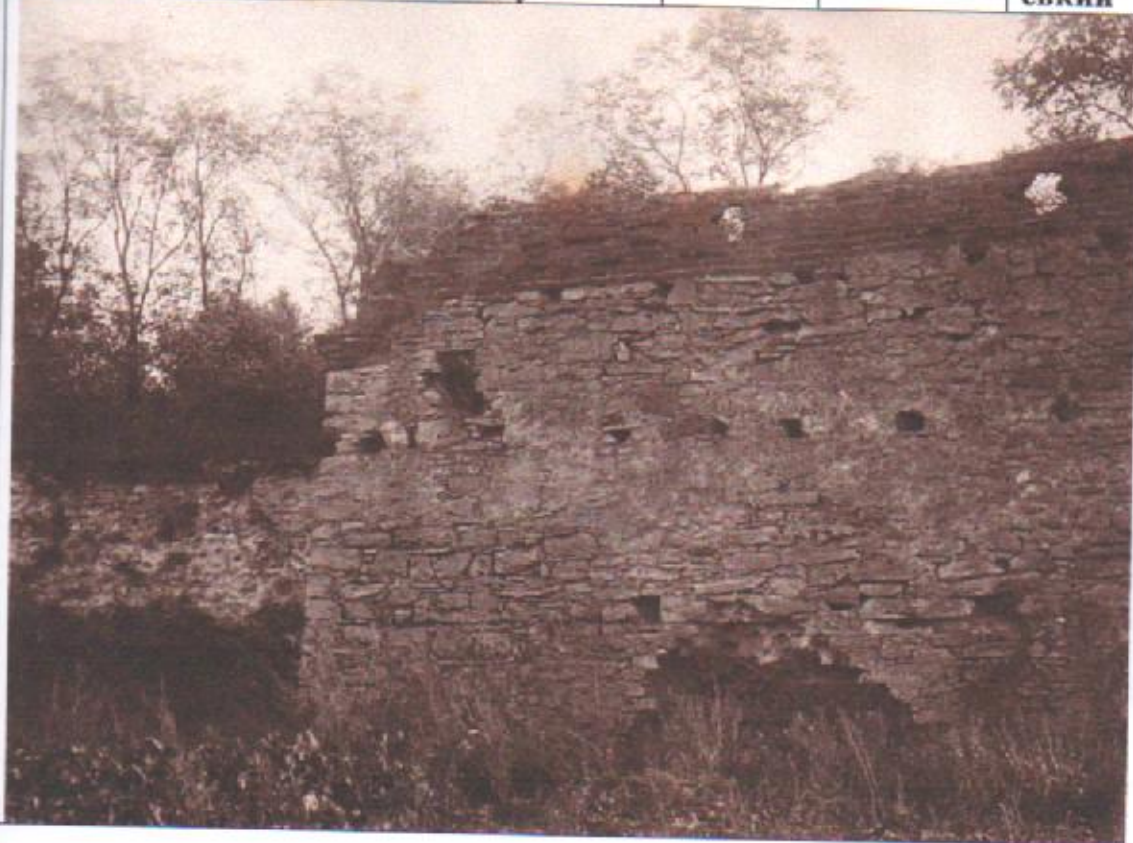

Південно-західний бастион Барської
фортеці. Вид з південного заходу

1

1930 р.

П.Жолтов-
ський

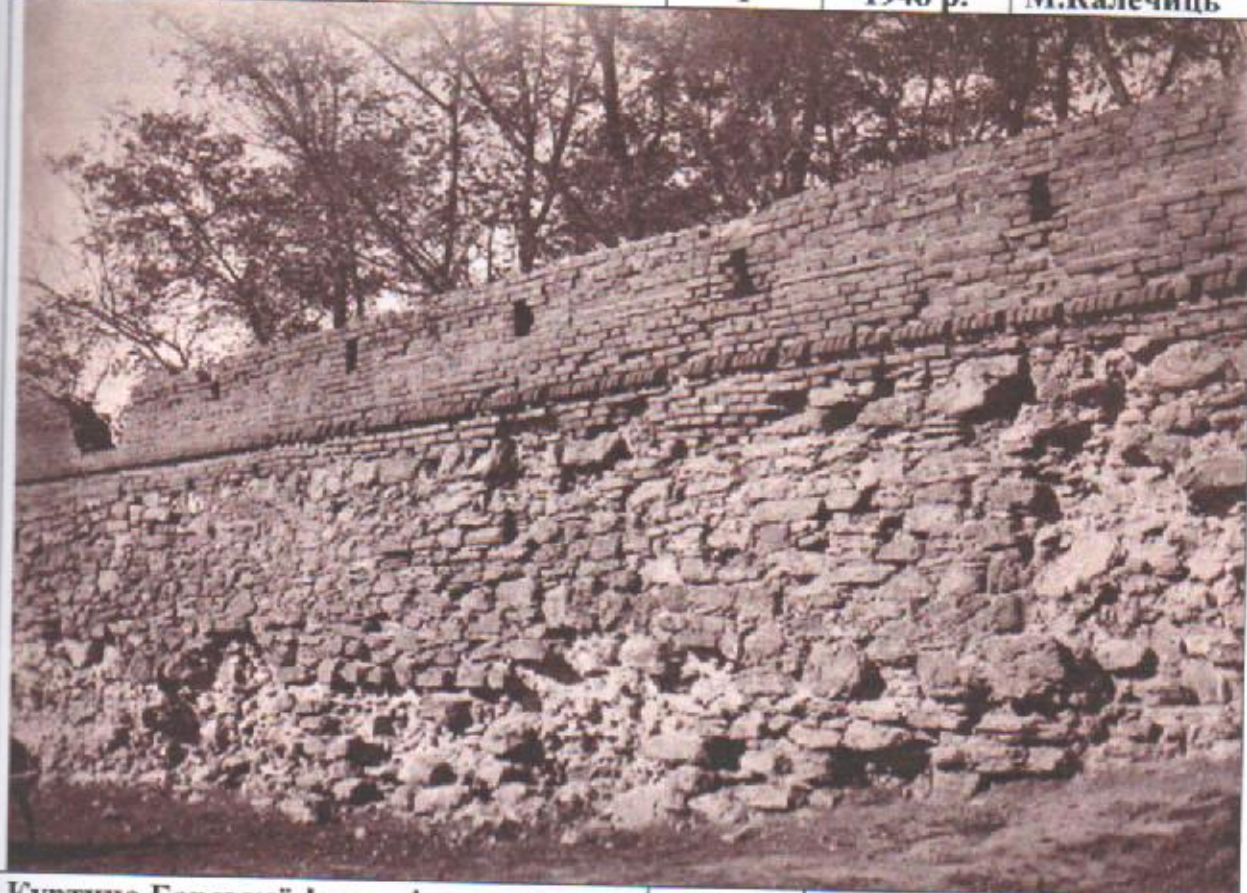

Куртина Барської фортеці

1

1948 р.

М.Калечиць

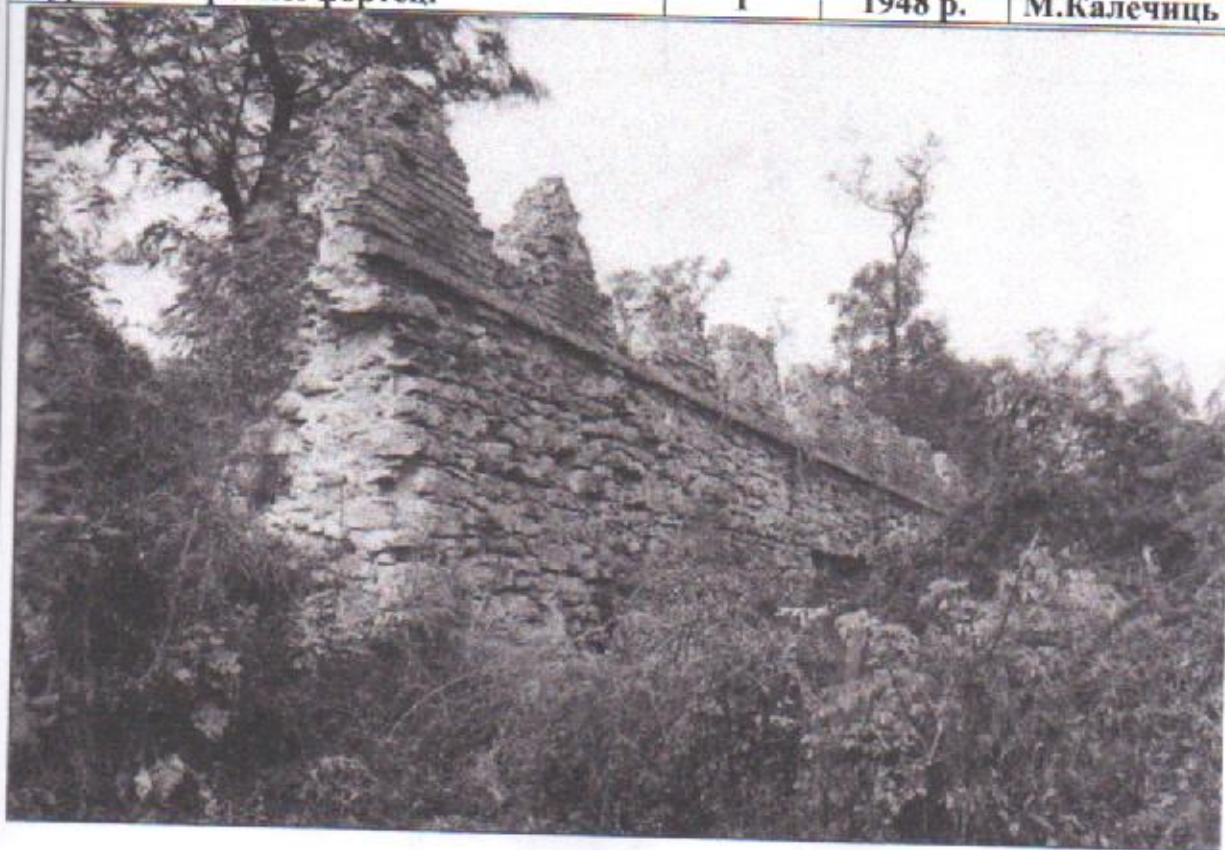

Куртина Барської фортеці

1

1948 р.

М.Калечиць

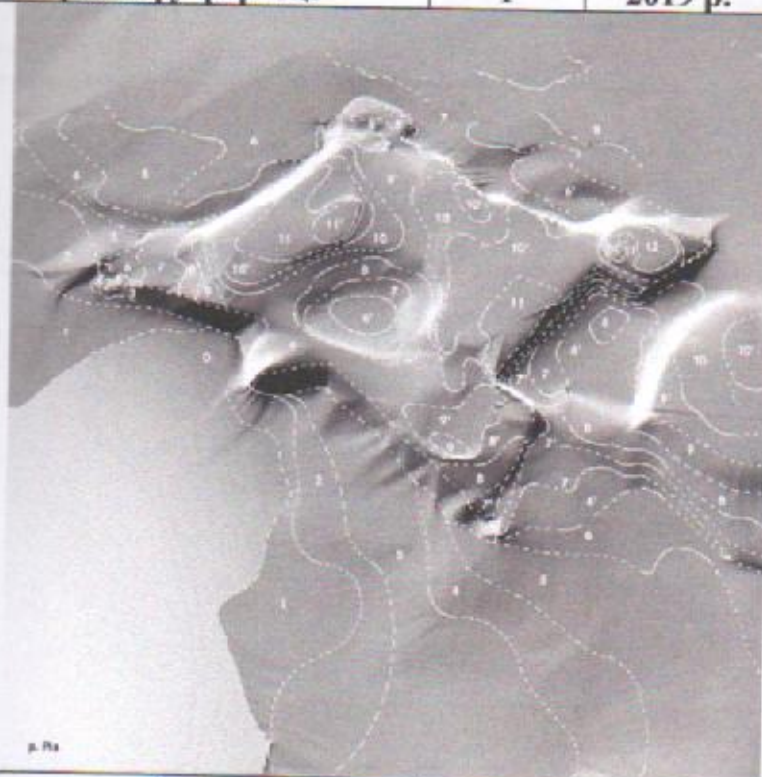

МАТЕРІАЛИ ОБМІРНОЇ ФІКСАЦІЇ ТА НАТУРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Цифрова модель рельєфу фортеці

1

2019 р.

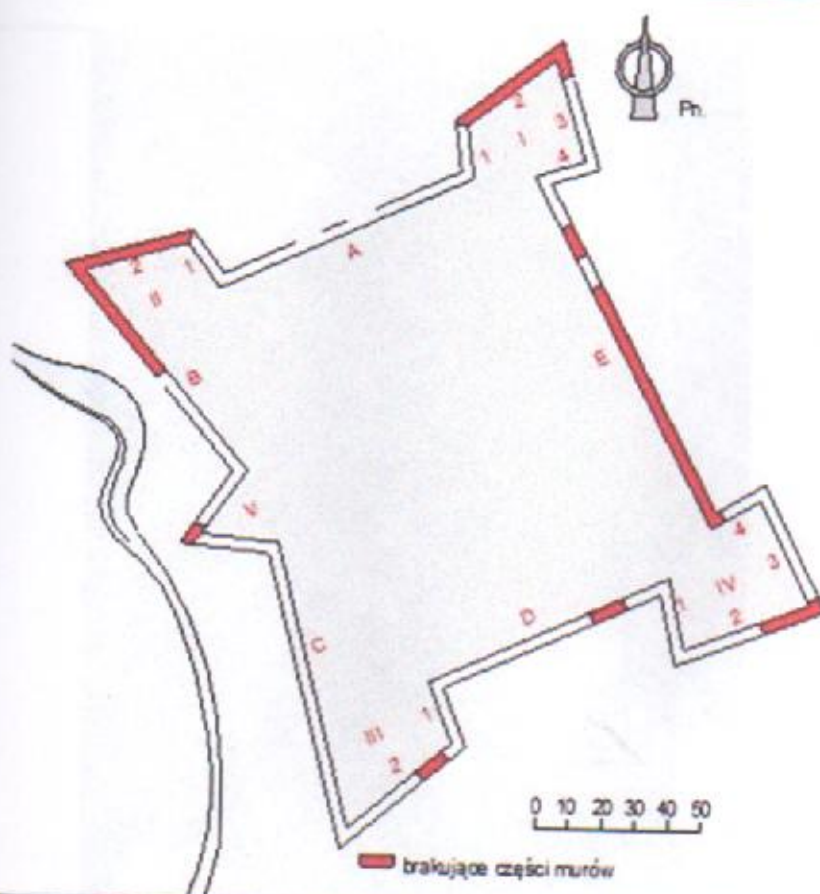

Картинграма втрачених ділянок куртин і частинів фортеці

1

2012 р.

В.Цицюрська

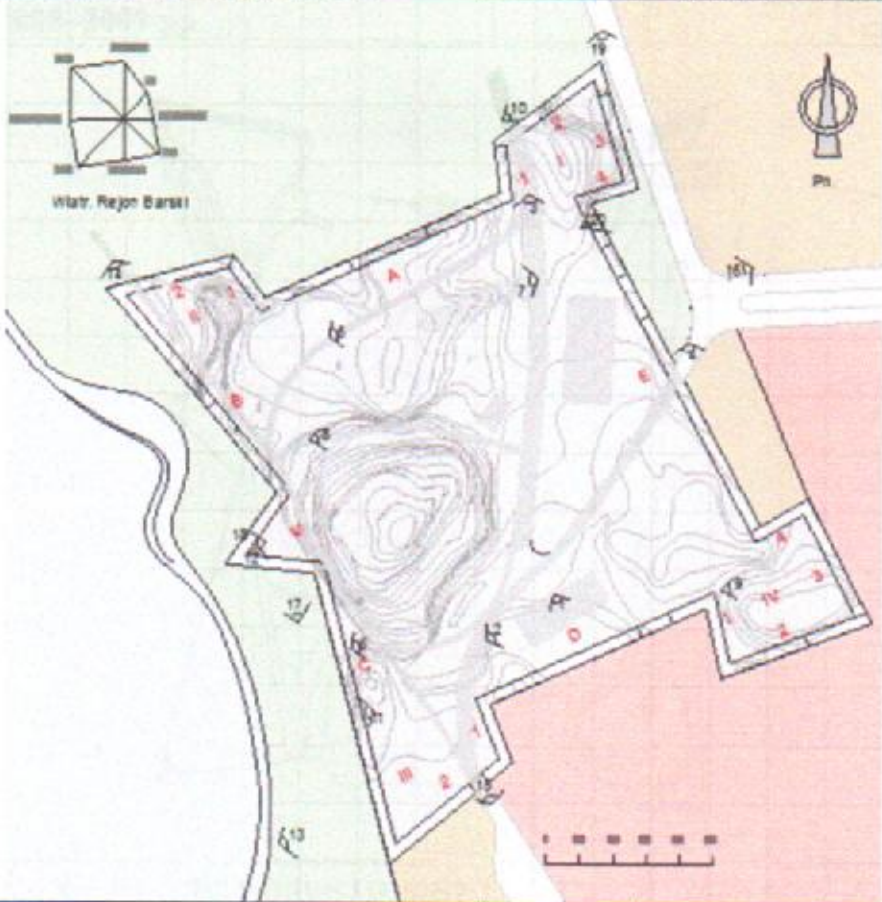
Схематичний обмір плану фортеці	1	2012 р.	В.Цицюрська
			
Суміщення абрису укріплень фортеці (за архівними планами) з аерофото-зйомкою	1	2019 р.	Т.Щерба

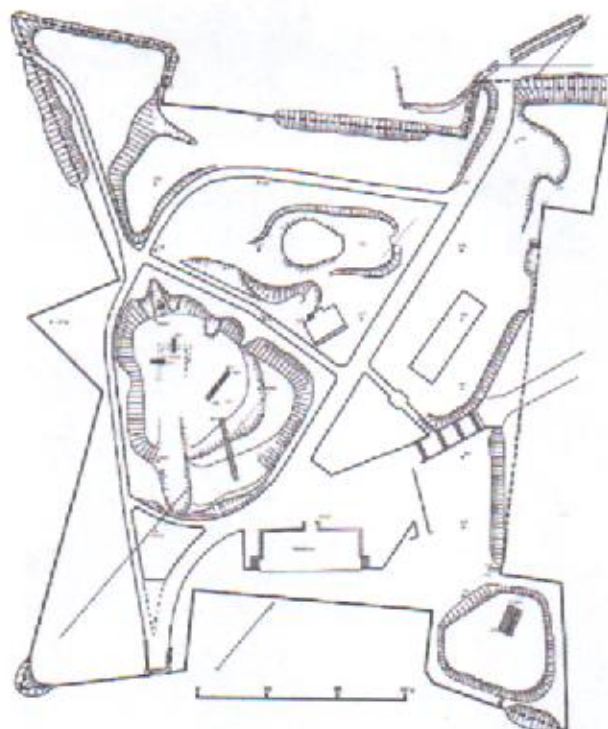

Схема локалізації археологічних
розкопів 2008–2009 рр.

1

2009 р.

Л.І.Виногород
-ська

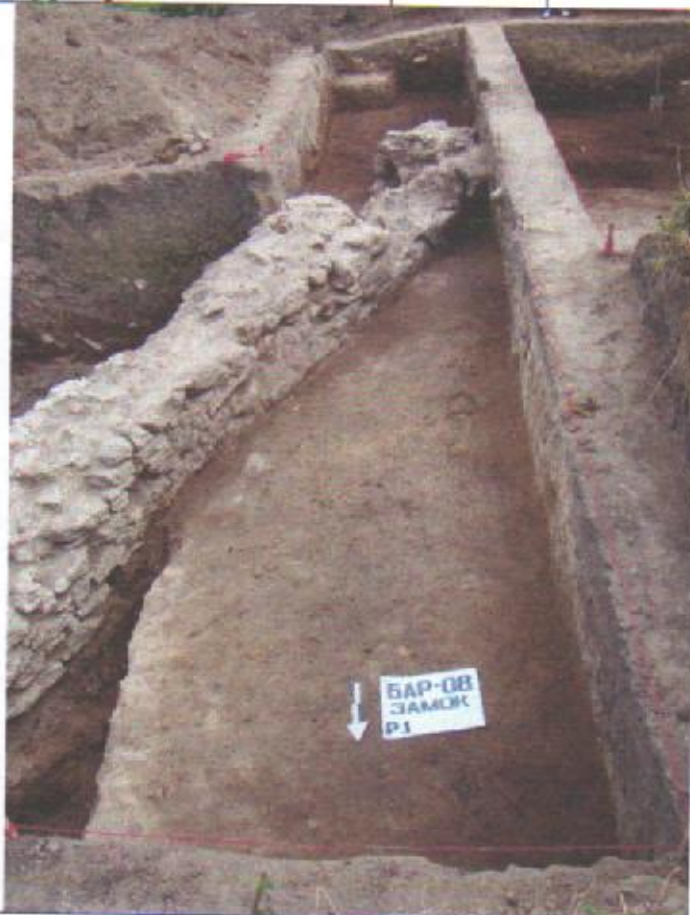

Розкоп № 1 на південно-східному
бастіоні. Давній мур в розкопі

1

2008 р.

Л.І.Виногород
-ська

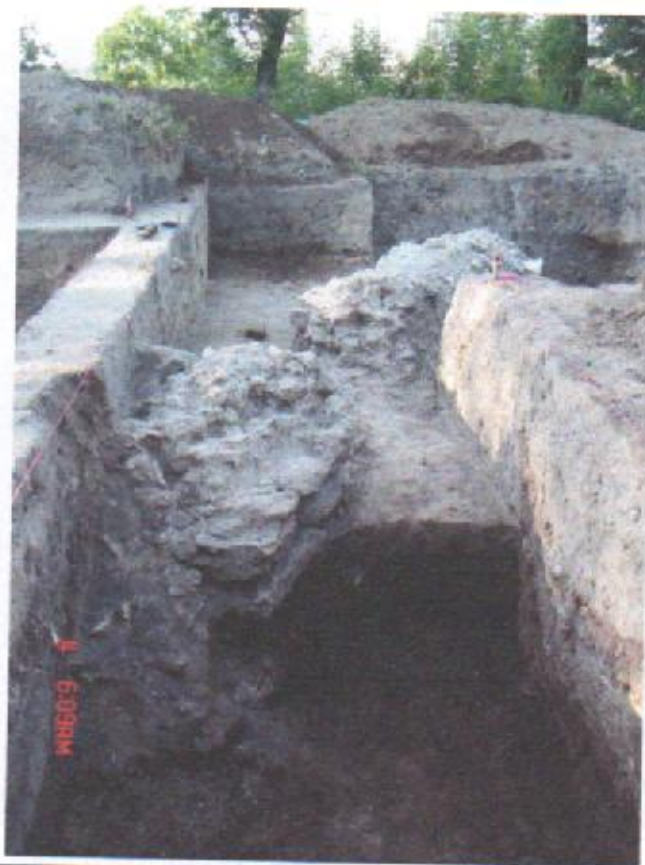

Розкоп № 1 на південно-східному
бастіоні. Давній мур в розкопі

1

2008 р.

Л.І.Виногород-ська

Розкоп № 1 на південно-східному
бастіоні ті південна куртина. Загальний
вигляд

1

2009 р.

Л.І.Виногород-ська

Льох фортечного арсеналу. Вхід. Вид зі сходу. Загальний вигляд.

1

2008 р.

Л.І.Вино-
городська

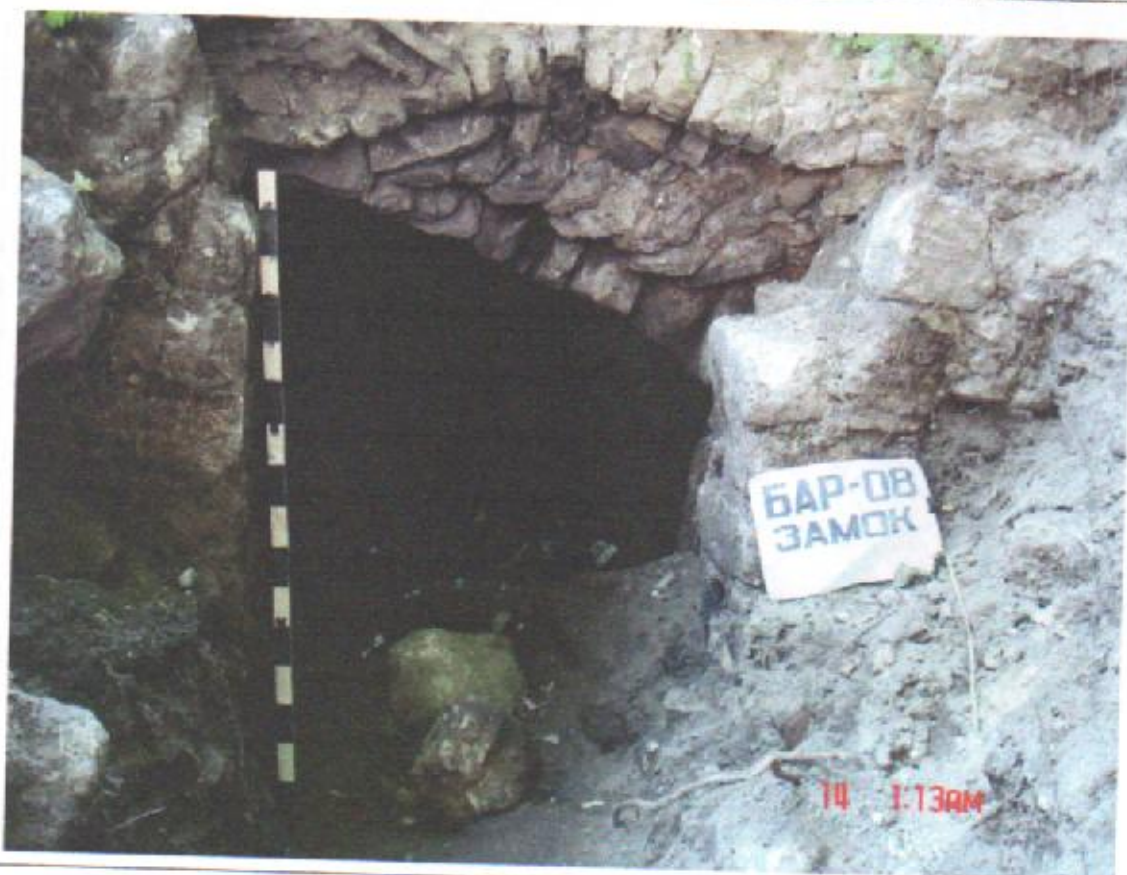

Вхід до льоху фортечного арсеналу. Вид зі сходу.

1

2008 р.

Л.І.Вино-
городська

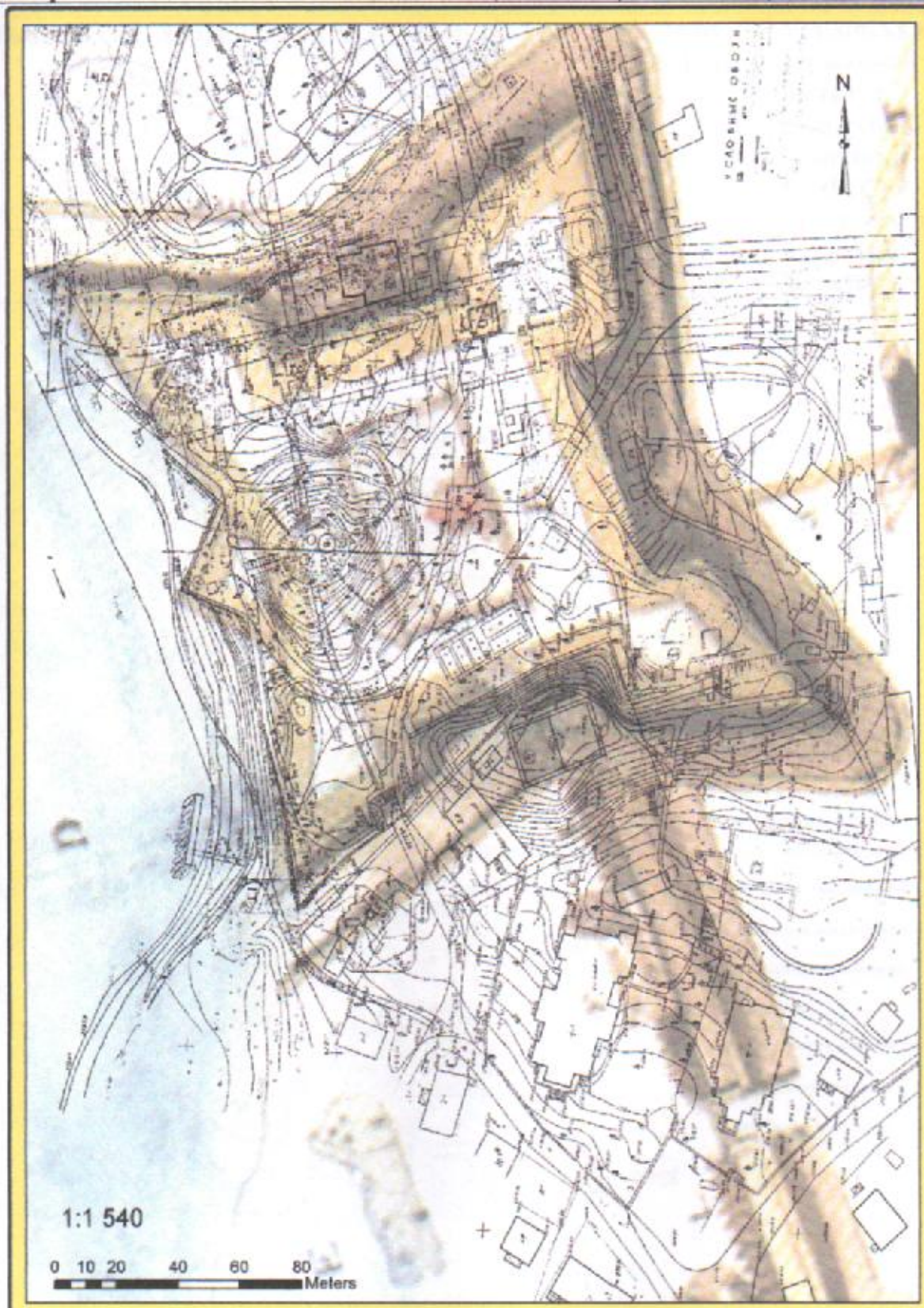

Суміщення топографічної 1980 р. та плану
1678 р.

1

2018 р.

О.А.Пламен-
ницька

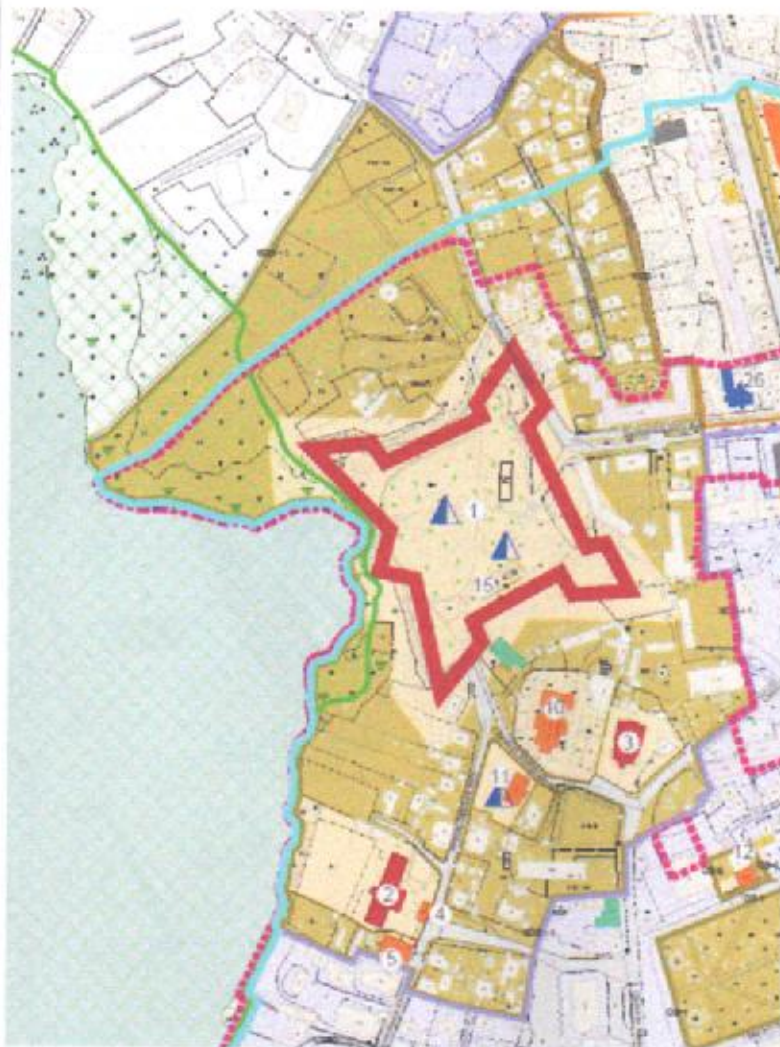
ОХОРОННА ЗОНА

Комплексна охоронна зона № 1

1

24.04.
2019 р.

Український
державний
інститут
культурної
спадщини
(УДІКС)
Міністерства
культури
України

Зони охорони пам'яток

- охоронна зона пам'яток культурної спадщини
- зона регулювання забудови категорії
- зона регулювання забудови категорії
- номери комплексних охоронних зон
- номери охоронних зон
- зона архітектурного охоронного шару
- зона охороненого ландшафту
- територія пам'яток архітектури
- межа міста

CHERNIVTSI REGION MAP

CHERNIVTSI REGION

CHERNIVTSI CITY (Чернівське місто)

POLISSKE CITY (Поліське місто)

RUSKE CITY (Руське місто)

Legend:

- A La villa di Rucianum
- B La Chiesa di San Sisto
- C La villa di Rucianum
- D La villa di Rucianum
- E Anna del Vigna di San Sisto
- F Anna del Vigna di San Sisto
- G Anna del Vigna di San Sisto
- H Anna del Vigna di San Sisto
- I Anna del Vigna di San Sisto
- L Rucianum della villa
- M La villa di Rucianum
- N La villa di Rucianum
- O La villa di Rucianum
- P Anna della villa di San Sisto
- Q La villa di Rucianum
- R Anna della villa di San Sisto
- S Anna della villa di San Sisto
- T Anna della villa di San Sisto

План міста Бара. Оригінал зберігається в
Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères de France à Paris

Реконструкція укріплень замку та міста станом на 1540 р. (опубліковано: *Пламеницька О.* Бар – «città ideale» Східного Поділля(до питання стадіального розвитку міст-фортець). Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Number 11. Chelm–Lviv, 2019. С. 181–198).

1

2019 р.

О.А.Пламеницька

Абрис міських укріплень сер. XVI ст. на сучасному аерофото

1

2018 р.

О.А.Пламеницька

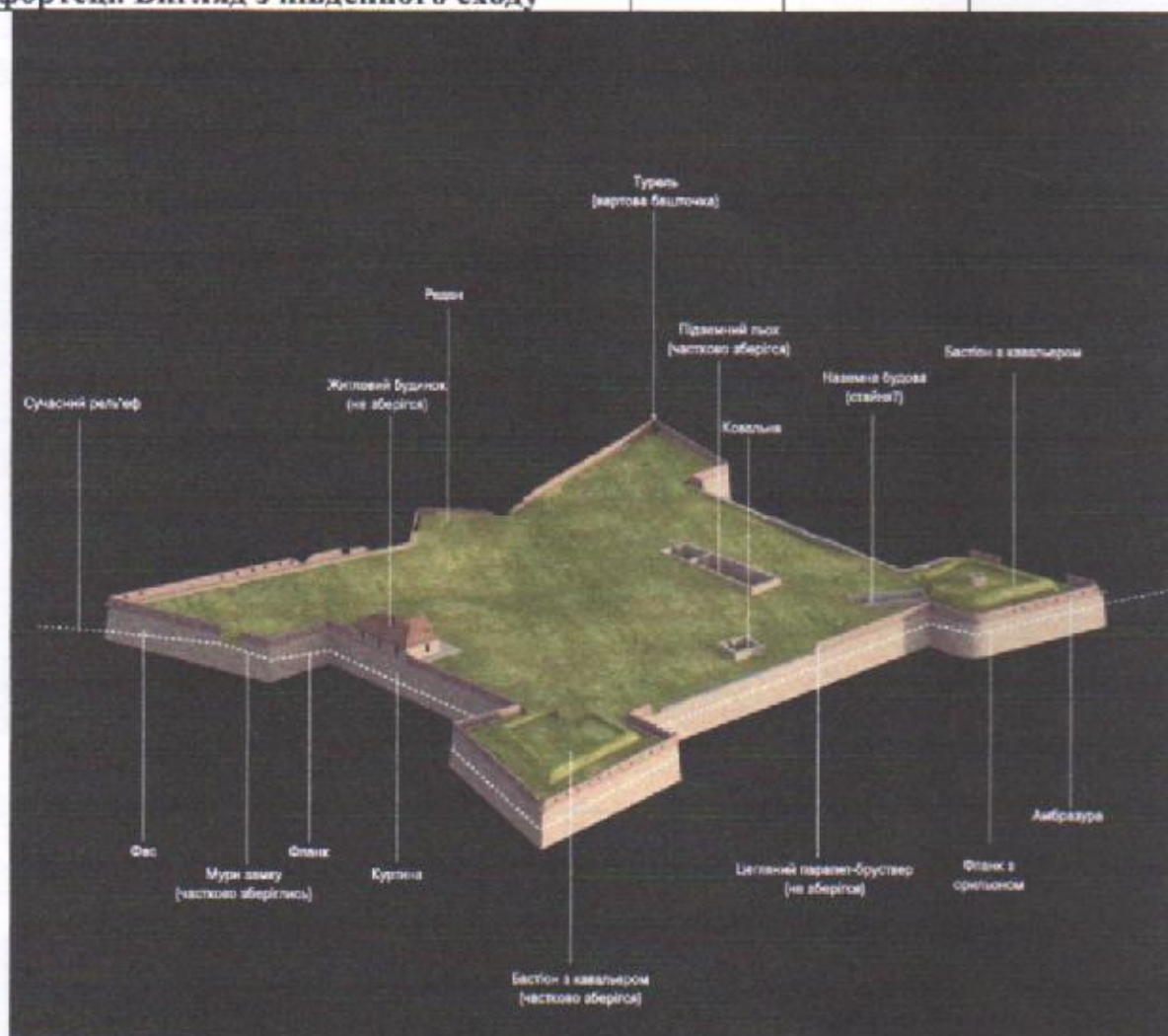

Гіпотетична реконструкція укріплень фортеці. Вигляд з південного сходу

1

2019 р.

AER

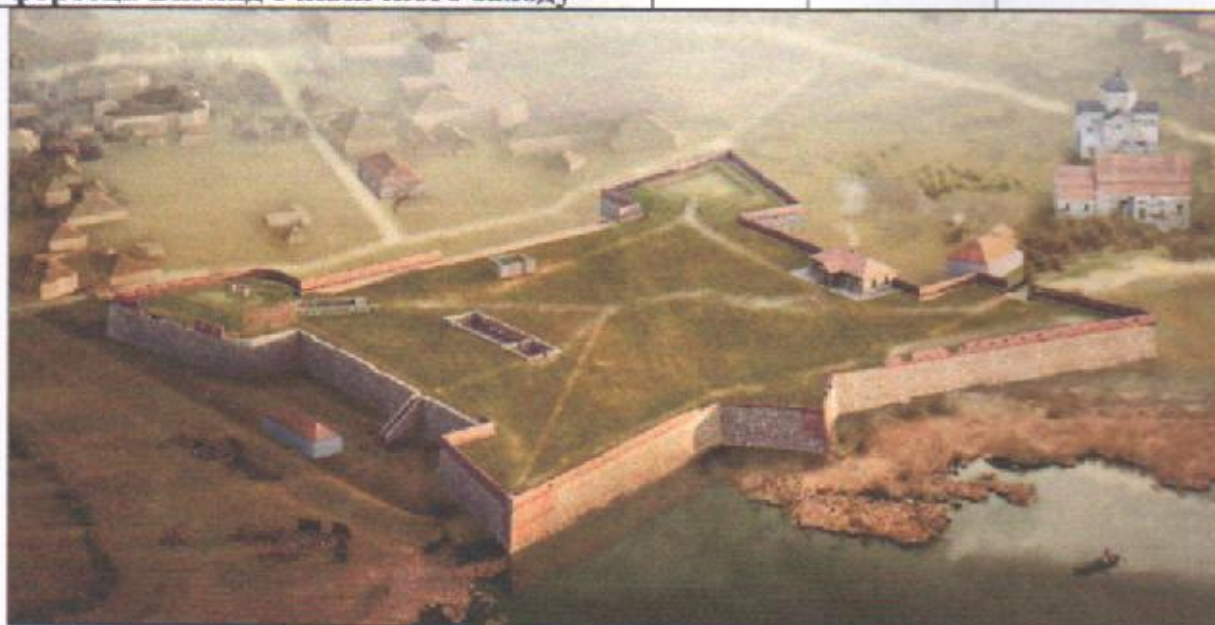

Гіпотетична реконструкція укріплень фортеці. Вигляд з північного заходу

1

2019 р.

AER

НАТУРНА ФОТОФІКСАЦІЯ

Загальний вигляд фортеці з дрону. Вид
з південного заходу

1

2019

І.Лозінський

Загальний вигляд фортеці з дрону. Вид
з півдня

1

2019

І.Лозінський

Південна куртина і південно-східний
бастіон. Вид з південного сходу

1

2019

Т.Щерба

Південна куртина і південно-східний
бастіон. Вид з півдня

1

2019

Т.Щерба

Південна частина фортеці

1

2019

А.Смерчин-
ський

Західна куртина. Вид з фортечного
двору, з півдня

1

2019

А.Смерчин-
ський

Північно-західний бастион (руїни) та північний рів фортеці. Вид з заходу	1	2019	А.Смерчинський
--	---	------	----------------

Північна частина фортеці та залишки північного рову. Вид зі сходу	1	2019	А.Смерчинський
---	---	------	----------------

Західна частина фортечного двору. Вид з півночі	1	2019	А.Смеречинський
---	---	------	-----------------

Північна частина фортечного двору	1	2019	А.Смеречинський
-----------------------------------	---	------	-----------------

Східна частина фортечного двору

1

2019

А.Смерчин-
ський

Північно-східний бастион (руїни). Вид з
вул. Буняковського

1

2017

О.Пламеницька

Східна куртина (руїни). Вид з боку вул.
Буняковського

1

2017

О.Пламеницька

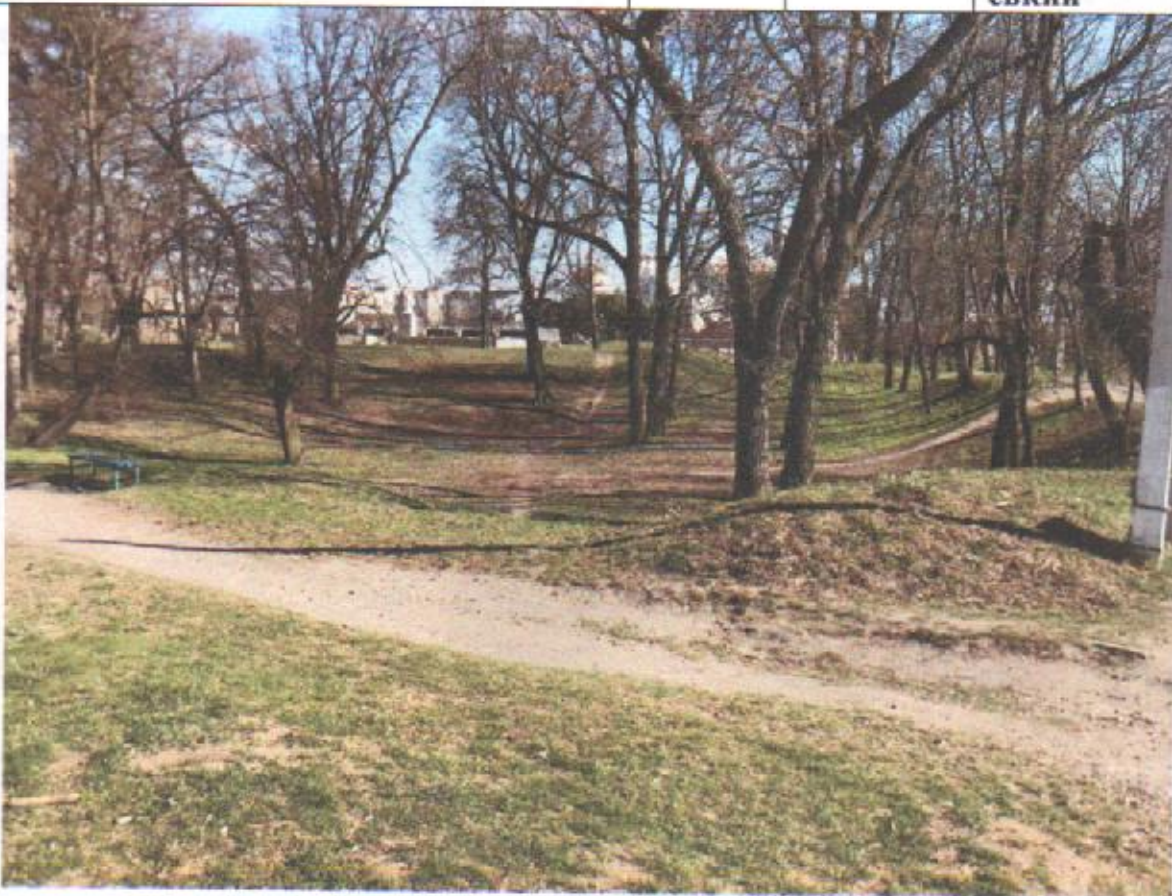

Центральна частина фортечного двору

1

2019

А.Смерчин-
ський

Південно-східна частина фортечного двору	1	2019	А.Смерчинський
--	---	------	----------------

Льох арсеналу. Вигляд з північного сходу	1	2017	О.Пламєницька
--	---	------	---------------

Центральна частина фортечного двору.
Парк

1

2017

О.Пламеницька

Західна частина фортечного двору.
Парк

1

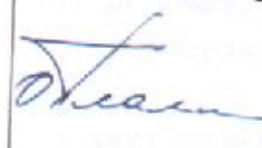
2017

О.Пламеницька

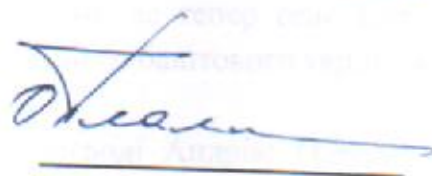
Меморіал з пам'ятником Невідомому солдату	1	2017	О.Пламеницька
			

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Архітектор, кандидат архітектури	Архітектор, Кваліфікаційний сертифікат АА № 002410, Свідоцтво підвищення кваліфікації № 2688 від 18.04.2019 р.	Пламеницька О.А.		2020 р.

**ФОП
ПЛАМЕНИЦЬКА
Ольга Анатоліївна
М.П.**

Керівник органу охорони культурної спадщини

(ініціали, прізвище, підпис, печатка)

**Коротка історична довідка
на пам'ятку архітектури національного значення
«Фортеця» у м. Бар Вінницької обл.**

Бар розташований на вододілі Дністра й Південного Бугу, на лівому низькому березі річки Ров (допливу Південного Бугу), у закруті якої, на мису, знаходиться давня частина міста. За часів Київської Русі Барщина відносилася до літописного Побожжя. На правому березі річки знаходиться село Барські Чемериси, яке пов'язує з містом, що передувало появі лівобережного Бару і мало однойменну з річкою назву Ров. Під цією назвою місто позначено на картах 1540–1570 рр. З 1562 р. карти фіксують нову назву – Бар. У Барських Чемерисах, над ставом, збереглося мисове городище, яке народна традиція пов'язує з «литовським замком», а ймовірно – давньоруським укріпленням, що йому передувало. Джерела, що підтверджують цю інформацію, невідомі. Археологічні розкопки городища не проводилися.

Починаючи з середини XIII ст. Поділля перебувало під владою Золотої Орди. Перемога Великого князівства Литовського над Ордою у Синьоводській битві 1362 р. започаткувала майже столітню «литовську добу» в історії Поділля. Литовсько-руські князі, дбаючи про оборону краю від татар, створили мережу укріплених поселень і замків. Традиція відносить замок Ров до 1380 р., а 1386 роком датує надання йому грамоти польським королем Владиславом Ягеллом. Власник маєтності Ров Альберт Ровський згадується в грамоті князя Свидригайла 1401 р.

30 квітня 1435 р. польський король Владислав III Варненчик записав 100 гривень Яну Кмітовічу на містечко Ров («villa Row»), а 28 липня того ж року – 40 гривень на це саме містечко («villa nostra dicta Row sita in district et terra Sameneczensi»), але вже шляхтичу Георгію Кунцовичу. Це підтверджує факт існування Рову та конкуренцію за його придбання.

1443 р., король Владислав III записав 100 гривень шляхтичу Стогнєву Рею з Шумська на Ров і Ялтушків. У червні 1452 р. татари захопили «замок Ров» («castellum Row»), а Стогнєва Рея взяли у полон. Свідчення про «villa Row» (1435 р.) та про «castellum Row» (1452 р.) розділяє 17 років: саме за цей час містечко перетворилося на замок. Отже, або Георгій Кунцович, або Стогнєв Рей побудували або відновили замок на правому березі річки Ров – там, де тепер село Барські Чемериси. На плані міста 1678 р. зображено руїни мурованого баштового укріплення на правому березі Рову.

1456 року король Ян Казимеж дозволив руському воєводі Андрію Одровонжу викупити Ров у спадкоємців Стогнєва Рея. Одровонж перемістив місто на східний лівий берег р. Ров і модернізував його оборонну систему, збудувавши новий замок. Він врахував топографічні вади попередніх укріплень і збудував на протилежному, лівому березі річки в середині XV ст. нові фортифікації: майже квадратний в плані замок з чотирма мурованими наріжними вежами і одною надбрамною.

У джерелах 1485 р. Ров згадується як укріплене місто («oppidum»).

Починаючи з 1506 р. і аж до 1528 р. кочовики багаторазово вчиняли напади на Поділля. Мешканці Рову розбіглися по околицях, і поселення запустило. 1523 р. Рівське староство перейшло до королівської скарбниці. Його відродження розпочав Станіслав Одровонж. 1532 р. король Зигмунт I звільнив Ров від податків на вісім років, а 1537 р. – ще на 12 років, надавши місту пільгову грамоту на заселення. У грамоті 1538 р. Ров названо укріпленим містом («oppidum»).

Наступна і найсуттєвіша стадія урбаністично-фортифікаційної модернізації Рову відбулася наприкінці 1530-х – на початку 1540-і рр. і пов'язана з переходом міста у власність польської королеви Бони Сфорца, дружини польського короля Зигмунта I Старого. На краківському сеймі 1536-1537 рр. Бона Сфорца викупила Ров у Станіслава Одровонжа для проведення модернізації міста. 1540 р. місто отримало самоврядування за магдебурзьким правом і було перейменоване на Бар.

Нова назва міста, помилково інтерпретована дослідниками як аналог італійського міста Барі, на честь якого королева Бона ніби то перейменувала Ров, як встановлено О.Пламеницькою, мала інше походження. Королева Бона (як свідчить грамота 1540 р.) назвала місто «за простолподною назвою», тобто від старослов'янського «бара» – болото, що відповідає топографії заболочених околиць міста.

З 1539 р. розпочалася реконструкція укріплень м. Бара і, зокрема, замку. Цими роботами керував староста Бару Альберт Стажеховський. Периметр міста було збільшено на схід і оточено бастионними укріпленнями, а там, де річка, повертаючи, огинала розташоване на південному сході від замку місто з прямокутним ринком, він спорудив греблю, внаслідок чого з заходу, перед замком і мисом, утворився великий став. З протилежного боку замок було оточено валом і ровом, який завдяки підвищенню рівня води в ріці заповнювався водою. З півночі місто боровив замок.

Донедавна дослідники однастайно вважали, що до 1540 р. замок лівобережного Рову був дерев'яний, і спорудження мурованого замку належить А.Стажеховському. Цю думку спростовано О.Пламеницькою на основі перекладу «Ревізії» замку 1552 р. Поряд з характеристикою проведених А.Стажеховським робіт, у «Ревізії» відображено структуру і особливості зведеного Одровонжем замку, який мав п'ять мурованих башт, з'єднаних оборонними мурами, оточеними по периметру ровами й валами. За описом всі башти замку перебували в аварійному стані. Так, перша башта «відхилилася від частини стіни в напрямку замкового рову принаймні на половину ліктя»; друга башта «подібно відхилилася від стіни в напрямку того ж самого рову»; третя башта «відхилилася також від стіни більш ніж на половину ліктя». Четверта башта, в якій знаходилася мала брама («porta parva»), «відхилена також від стіни навпроти ставка з обох боків». «Відхилилися також стіни навпроти ставу по обидва боки [башти]». «П'ята башта, в якій велика брама» описана як «пристойна, проте погано та не міцно споруджена, тільки в одній такій великій стіні, після того як всі праці зі зміцнення були виконані, до тієї ж самої брами прикріпили мідну плиту з написом священної королівської величності...». Отже, плиту з ерекційним написом королеви Бони вмонтували в стіну старої надбрамної башти після укріплення башти. Ревізор також занотував, що другою та третьою баштами «всі камери посуваються в

землі, тому що на глинистій основі зведені». Латинське слово «самегае» означає склепінчасті приміщення, тож відхилення мурованих стін було наслідком зсувів їх основи – склепінчастих казематів. Незадовільний стан мурованого замку через 15 років після гаданого будівництва його А.Стажеховським спростовує загальноприйняту версію щодо спорудження замку у 1537 р. Отже, мурований замок було споруджено попереднім власником Рову Одровонжем був квадратним в плані, з чотирма наріжними баштами і п'ятою надбрамною, що стояла посередині південного замкового муру. Наріжні башти ймовірно належали до поширеного в той час типу протобастіонних башт – «пунтоне», аналоги яких збереглися в замках Поділля – у Меджибожі, Бережанах, Сутківцях, Токах, Терембовлі, Кудринцях, Золотому Потоці, Рихті, Кам'янці-Подільському.

З 1556 р., після від'їзду Бони Сфорца до Італії розпочався поступовий занепад міста та замку. Відбудову Бару розпочав 1612 р. коронний гетьман Станіслав Жолкевський, але масштабні роботи розгорнулися на початку 1630-х рр., коли Бар став резиденцією коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського, який перебував у Барі з 1623 по 1646 рр. Він залучив для будівництва нової цитаделі військових інженерів Гійома Левассера де Боплана та Себастьяна Адерса. Боплан повністю реконструював старий мурований замок, збільшивши його площу і збудувавши на прямокутному полігоні бастионне укріплення староголландської школи з чотирма наріжними бастионами, яке, увібрало у себе залишки попереднього замку. Це припущення О.Пламєницької підтверджують археологічні дослідження 2007–2008 рр. В межах південно-східного бастиону на глибині близько 2,1–2,4 м від денної поверхні було відкрито фрагмент муру завтовшки 1,1–1,2 м, складений на вапняно-глинистому розчині, поверх якого напливав щільний шар глинистого ґрунту. Це свідчить, що після руйнації мур перебував просто неба. Правдоподібно мур належав залишкам замку А.Одровонжа.

Нове укріплення становило бастионну фортецю староголландської школи, збудовану на прямокутному полігоні з чотирма наріжними бастионами. Її особливістю було те, що в плані абрис бастионів були різними. Напівбастионний фронт завдовжки 190 м, звернутий до ставу, було вирішено кліщовим способом оборони: посередині заламаної всередину куртини, яка утворювала вхідний кут, замість традиційного равеліну було влаштовано редан. Протилежний бастионний фронт мав довжину 180 м, західний та східний – відповідно 170 м та 160 м. Зважаючи на асиметричність абрисів плану бастионів і напівбастионів, зі значною долею вірогідності можна припустити, що вони враховували абрис укріплень першого будівельного етапу (XV ст.), а також частково використовували оборонні мури попереднього замку. Мури було перебудовано: над старим бойовим ходом та білокам'яним карнизом, що відділяв похилу основу кам'яних мурів, було збудовано цегляний парапет з бійницями. Нижче карнизу мури вирішувалися похило, з позитивним ухилом, а їхня підшва стояла на дні рову, що оточував фортецю. Двір спорудженого Л. де Бопланом укріплення був вищим за оточуючу місцевість. По периметру укріплення був вал, що також мав бойовий хід.

У 1640 р. на території фортеці спорудили арсенал. Його будував військовий інженер та архітектор, генерал артилерії коронної Кшиштоф Арчішевський.

Подальша доля фортеці, зумовлена військово-політичними подіями на Поділлі, в Україні й Польщі, пов'язана переважно з руйнаціями. 1648 – 1659 рр. Бар знаходився в центрі військових змагань між українськими козаками на чолі з Б. Хмельницьким та польсько-шляхетським військом. Місто неодноразово переходило з рук в руки. У 1652 фортеця стала військовою резиденцією Б. Хмельницького, а через два роки знову перейшла до поляків. З 1659 р. власником Бару став київський воєвода Іван Виговський, при якому 1663 р. у фортеці на деякий час зупинявся польський король Ян Казимеж.

Нових руйнацій фортеця зазнала під час польсько-турецької війни 1672 – 1699 рр., коли місто двічі переходило з рук до рук.

З 1698 р., після звільнення Бара від турків, його власником стає Євстафій Виговський, який відразу продає його Георгію Любомирському.

Військові дії, що відбувалися в Барі протягом XVIII ст., завдали фортеці нових руйнацій. Вона потерпіла під час штурму і захоплення міста 1702 р. селянсько-козацьким військом під проводом Семена Палія (Гурка), а особливо у другій половині XVIII ст., під час розгрому Барської конфедерації – руху патріотичного військово-політичного об'єднання польської шляхти проти проросійської політики польського короля Станіслава Августа. 1768 р. барську цитадель було захоплено і значно зруйновано російськими військами під керівництвом Апраксина. Тоді ж було піддано руйнації залишки східних міських бастионних укріплень середини XVI ст., а також валів і ровів XV–XVI ст. південно-західної частини міста, через що на даний час в топографічній структурі міста вони не простежуються.

Протягом XIX ст. фортеця поступово руйнувалася. Наприкінці XIX ст. ще зберігалися куртини та мури бастионів, залишки ровів, а також напівзруйнований редан з західної частини (з боку ставу) та частково зруйновані південний, південно-східний та північно-західний бастиони заввишки 6–7 м періоду реконструкції Г.Л. де Боплана. Над карнизом, на висоті 5–6 м над землею, частково зберігалися парапет і бійниці. Усе це зафіксував на своєму малюнку Наполеон Орда в 1870-х рр. На початку XIX ст. у зв'язку з прокладанням вул. Буняковського фортечний рів з північно-східного боку було засипано, рівень денної поверхні піднято, і північний бастион та північно-східна куртина опинилися більше ніж на половину висоти під землею.

У фортеці ховали учасників громадянської війни 1914–1920 рр. В XIX ст. на території фортеці було організовано міський парк. У березні 1944 р. на території фортеці у братських могилах було поховано 477 радянських воїнів, які полягли під час визволення Барського району, а після закінчення війни – ще 53 воїни та партизани, тіла яких знаходили у різних місцях району. 1973 р. у фортеці встановлено меморіал загиблим з монументом Невідомому солдату заввишки 3,5 метри. Нині від колись потужної фортеці збереглися окремі відтинки куртин і стін бастионів по периметру, змурованих з каменю, а вище білокам'яного карнизу – з цегли. На подвір'ї фортеці – засипані рештки склепінчастого мурованого арсеналу.

ОХОРОННИЙ ДОГОВІР

на пам'ятку культурної спадщини чи її частину
від "11" липня 2025 р. № 5/2025 Арх місто Вінниця

Управління містобудування та архітектури Вінницької обласної військової адміністрації (далі – орган охорони)
(найменування органу охорони культурної спадщини)

в особі начальника управління – головного архітектора області
Рекути Олександра Сергійовича
(посада, прізвище, власне ім'я керівника)

(далі — орган охорони), з одного боку, та (прізвище, власне ім'я по батькові
(за наявності), серія (за наявності) та номер паспорта — для фізичної особи;

Комунальне підприємство "Бар-Благоустрій" Барської міської ради
код ЄДРПОУ 37572331

(найменування підприємства, установи, організації, код згідно з ЄДРПОУ,

в особі начальника Залевського Олександра Євгеновича

прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) уповноваженого представника — для юридичної особи)

з другого боку, який діє на підставі Статуту

(назва документа, номер, ким виданий, дата видачі)

(далі — власник (користувач), уклали цей договір про нижченаведене.

1. Власник (користувач) бере на себе зобов'язання щодо охорони

Пам'ятка архітектури та містобудування національного значення
«Фортеця (мур)», XVI ст. (сер. XV - сер. XVI ст., др. третина XVII ст.),
площею 2,5 га

(назва, вид та категорія обліку пам'ятки,

Постанова Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979 р. № 442,

дата і номер рішення про її державну реєстрацію,

охоронний № 960

Вінницька область, Жмеринський район, м. Бар, вул. Буняковського, 7, у
парковій зоні на лівому березі річки Рів

охоронний номер та номер у комплексі (у разі наявності), місцезнаходження)

2. Строк дії цього договору на період перебування пам'ятки культурної спадщини у користуванні.

3. У разі зміни в установленому порядку власника новий власник (користувач) зобов'язаний укласти з органом охорони новий охоронний договір.

4. Розпорядження органу охорони в межах його повноважень є обов'язковим для власника.

5. Власник несе відповідальність за збереження пам'ятки (її частини).

Власник зобов'язується дотримуватися таких режимів використання пам'ятки (її частини):

використовувати пам'ятку (її частину)

Пам'ятку архітектури та містобудування національного значення «Фортця (мур)», XVI ст. (сер. XV - сер. XVI ст., др. третина XVII ст., площею 2,5 га.

(назва)

виключно під культурно-просвітницьке призначення

(точно зазначити вид використання)

здійснювати продаж, передачу у володіння, користування чи управління пам'ятки (її частини) тільки після письмової згоди органу охорони;

утримувати пам'ятку (її частину) відповідно до вимог норм і правил пожежної безпеки, в належному санітарному та технічному стані;

утримувати територію пам'ятки упорядженою, не проводити земляних робіт на території пам'ятки без погодження з органом охорони, не допускати використання цієї території для нового будівництва та задоволення інших господарських потреб, що можуть зашкодити пам'ятці. Не робити будь-яких прибудов до пам'ятки, не переробляти її як ззовні, так і всередині, без спеціального письмового дозволу органу охорони.

6. Не використовувати пам'ятку (її частину) як постійне або тимчасове житло, якщо таке використання не передбачено цим договором.

7. Погоджувати в установленому порядку з органом охорони розміщення написів та позначок на пам'ятці, її частинах та елементах, на її території.

Здійснювати розміщення реклами на пам'ятці виключно на підставі дозволу, виданого відповідно до Закону України "Про рекламу".

8. У разі коли пам'ятка (її частина) вважається придатною для екскурсійного відвідування, забезпечувати за можливості доступ до пам'ятки (її частини) з метою її екскурсійного відвідування у:

придатна для екскурсійного відвідування

(зазначається придатність/непридатність для екскурсійного відвідування,

понеділок-субота, 10-00-18,00

дні тижня та години відвідування; максимально допустима кількість відвідувачів,

100 на території

що можуть одночасно перебувати в приміщенні пам'ятки та на її території)

9. Безперешкодно допускати представників органу охорони чи уповноважених ним осіб для здійснення контролю за дотриманням правил утримання зазначеної пам'ятки та режиму використання пам'ятки (її частини), її території та для її наукового обстеження.

10. Негайно повідомляти органу охорони про будь-яке руйнування, пошкодження, аварію чи іншу обставину, що заподіяла шкоду пам'ятці (її

частині), і своєчасно вживати заходів для приведення пам'ятки (її частини) в належний стан.

11. Своєчасно проводити поточний та капітальний ремонт пам'ятки (її частини) і роботи з упорядження території пам'ятки. Проводити реставраційні, ремонтні та інші роботи в строки, передбачені пунктом 13 цього договору, а у разі потреби — у строки, визначені окремим розпорядженням органу охорони.

12. Проводити реставраційні, ремонтні та інші роботи відповідно до науково-проектної документації, затвердженої в установленому порядку, за письмовим дозволом органу охорони. Копії матеріалів про проведення обмірів та дослідження пам'ятки, а також копію науково-проектної документації безоплатно передавати органу охорони протягом десяти календарних днів після її затвердження.

13. З метою збереження пам'ятки (її частини) та створення належних умов для її використання власник (користувач) зобов'язаний провести такі роботи та здійснити такі заходи:

Порядковий номер	Вид робіт та заходів	Строк виконання	Примітка
1	Розроблення науково-проектної документації для проведення комплексу ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятці	Протягом 3-4 років після підписання Охоронного договору	Науково-проектна документація розробляється та погоджується у встановленому чинним законодавством порядку
2	Проведення комплексу ремонтно-реставраційних робіт пам'ятці	Визначається та корегується науково-проектною документацією	Роботи повинні виконуватись на підставі розробленої та погодженої у встановленому чинним законодавством порядку науково-проектною документацією та дозволу на проведення робіт на пам'ятці

14. У разі самовільного проведення власником робіт, пов'язаних з перебудовою чи переробленням, які призвели до спотворення пам'ятки, її

території, їх наслідки повинні бути усунуті за рахунок власника у строки, визначені письмовим розпорядженням органу охорони.

15. У разі порушення власником вимог законодавства та невиконання умов цього договору орган охорони накладає в установленому порядку на власника штрафні санкції, а також зобов'язує власника відшкодувати завдані ним збитки.

Інші умови

16. Одностороння відмова від виконання умов зазначеного договору не допускається.

17. Зміни до укладених охоронних договорів, погоджені з відповідним органом охорони культурної спадщини, вносяться шляхом укладення додаткових угод і набирають чинності з моменту їх підписання.

18. Всі неурегульовані зазначеним договором питання вирішуються відповідно з діючим законодавством України.

19. Всі суперечливі питання щодо зазначеного договору вирішуються або по письмовому узгодженню сторін, або в господарському суді відповідно до чинного законодавства.

Зазначений договір складено на 4 аркушах у трьох примірниках. Всі примірники мають однакову юридичну силу. Один передається користувачу, два - органу охорони.

Контроль за виконанням цього договору здійснює орган охорони, що уклав цей договір.

Додатки:

1. Акт технічного стану від 15. 04. 2025 р.
2. Опис культурних цінностей і предметів (за наявності).
3. Технічний паспорт (довідка).
4. План території пам'ятки.
5. Паспорт пам'ятки.

Керівник органу охорони

Олександр Сергійович Рекута

(підпис, власне ім'я та прізвище)

Начальник управління – головний архітектор області.

(посада, назва органу охорони)

Власник

Олександр Євгенович Залевський

(підпис, власне ім'я, по батькові (за наявності) та прізвище)